

ELÄMÄNTARINOITA MAASEUDUN SUURTEN IKÄ- LUOKKIEN NAISTEN HUONO-OSAISUUDESTA

Marja-Liisa Kauppinen

Pro gradu-tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Kevät 2011

TIIVISTELMÄ

Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Kauppinen, Marja-Liisa: ELÄMÄNTARINOITA MAASEUDUN SUURTEN IKÄLUOKKIEN NAISTEN HUONO-OSAISUUDESTA

Pro gradu-tutkielma, 71 sivua

Sosiaalityö

Kevät 2011

Ohjaajat: Professori Aila-Leena Matthies ja yliopistonopettaja Tuomo Kokkonen

Tutkimukseni aiheena ovat maaseudun suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten elämäntarinat ja kokemukset huono-osaisuudesta. Sosiaalisena ongelmana huono-osaisuuden olen rajannut taloudelliseen huono-osaisuuteen ja tutkimukseeni valitut viisi naista ovat kaikki olleet toimeentulotukiasiakkaita. Naiset asuvat pienessä maaseutukunnassa ja tutkimuksessani yhtenä viitekehyksenä on maaseudun huomioiminen elinympäristönä. Tutkimuskysymykset tarkastelevat naisten taloudellisen huono-osaisuuden ilmenemistä sekä sitä kuinka naiset ovat kokeneet huono-osaisuuden.

Kyseessä on narratiivisella tutkimusmenetelmällä tehty tutkimus, jossa on haluttu antaa ”ääni” maaseudun naiselle, joka on syntynyt ja elänyt nuoruutensa aikakautena, jolloin Suomea on rakennettu uudelleen sotien jälkeen. Tämä on myös naistutkimus, jolla on Suomessa vielä varsin lyhyet perinteet, mutta joka on huomattu tärkeäksi tutkimuksen alaksi sosiaalityön tutkimuksessa. Naistutkimuksen näkökulmat antavat näkemystä naisidentiteetin muotoutumiselle ja naisen kokemuksille huono-osaisuudesta. Haluan tutkimuksellani tuoda esille millaisia kokemuksia suurten ikäluokkien naisilla on huono-osaisuudesta ja miten he ovat kokeneet huono-osaisuuden juuri naisena.

Tutkimukset osoittavat, että suurten ikäluokkien syntymisen aikoihin 1940–1960-luvulla yhteiskunnan tilanne on ollut erilainen verrattuna tähän päivään. Syntyvyys on ollut suurta ja maaseudulla maatilain töihin totuteltu jo lapsena. Kouluttautuminen on ollut vaikeaa etenkin perheen vanhemmilla sisaruksilla, kun he ovat joutuneet uurastamaan maatilain töissä. Usein vasta nuoremmat sisarukset ovat päässeet kouluttautumaan. Aineistosta esiin tulleet tutkimustulokset tuovat esille samansuuntaisia asioita. Työhön oppiminen ja työn tekeminen ovat olleet naisten lapsuudessa ja aikuisuudessa keskeisessä asemassa. Kouluttautumiseen ei ole ollut varaa ja perheen perustaminen on tapahtunut nuorena.

Taloudellinen huono-osaisuus on näkynyt naisten elämässä niukoissa taloudellisissa raameissa elämisenä. Elämässä on ollut monenlaisia karikoita, mutta naiset ovat tottuneet selviytymään päivästä toiseen. Tutkimukseeni osallistuneille naisille on kehittynyt selviytymiskeinoja, joiden avulla he ovat selvinneet elämässään eteenpäin. Mielenkiintoista on ollut tutkia miten naiseus identiteettinä on näkynyt naisten huono-osaisuuden kestämisessä. Missä roolissa ovat kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät? Unohtaa ei myöskään sovi yhteiskunnan tuomia rooli-dotuksia naissukupuolta kohtaan.

Avainsanat: naistutkimus, huono-osaisuus, suuret ikäluokat, maaseutu, toimeentulotukiasiakkuus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TEORIATIETOA NAISTUTKIMUKSESTA	6
2.1. Feministisen sosiaalityön tutkimus	10
2.2. Genealogia	13
3 TAUSTAA SUURISTA IKÄLUOKISTA JA ELÄMÄSTÄ MAASEUDULLA	17
3.1. Suuret ikäluokat	17
3.2. Elämää maaseudun naisena	19
4 NAISTEN TALOUDELLINEN HUONO-OSAISUUS	22
5 TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
6 NARRATIIVINEN TUTKIMUSMENETELMÄ	27
6.1. Narratiivinen tutkimus tiedon välittäjänä ja rakentajana	28
6.2. Tarinallinen kiertokulku	29
6.3. Narratiivisen tutkimuksen haasteellisuus	31
7 AINEISTON KÄSITTELY	34
8 SUURTEN IKÄLUOKKIEN ELÄMÄNKULKU	37
9 NAISTEN KOKEMUKSIA HUONO-OSAISUUDESTA	41
9.1. Päihteiden käyttö osana huono-osaisuutta	44
9.2. Työkyvyn alentuminen osana huono-osaisuutta	45
9.3 Selviytymistarinat	46
10 MAASEUTU ELINYMPÄRISTÖNÄ	51
11 NAISEUS IDENTITEETTINÄ	56

12 JOHTOPÄÄTÖKSET	61
13 POHDINTA	65
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Käsitteellä huono-osaisuus tarkoitetaan monia eri asioita. Puhutaan syrjäytymisestä, asunnottomuudesta, pienissä marginaaleissa elämisestä tai pitkä-aikaistyöttömyydestä. Usein sosiaalitoimen asiakkuuksien taustalta löytyy viitteitä huono-osaisuudesta, jonka vuoksi he ovat tarvinneet turvautua sosiaalityön apuun. Tässä tutkimuksessa olen halunnut tarkastella huono-osaisuutta suurten ikäluokkien naisten kokemusten kautta. Naiset sosiaalitoimen asiakkaina ovat mielestäni erityisessä asemassa juuri sen vuoksi, että heidän asiakkuutensa sosiaalitoimessa on näkymättömämpää kuin esimerkiksi miesten. Olen työskennellyt sosiaalialalla pitkään ja mielenkiintoni tutkia huono-osaisuutta sosiaalisena ongelmana on kasvanut työkokemuksen myötä. Jos tarkastelee suurten ikäluokkien miesten asiointia sosiaalitoimessa, on heidän asioimisensa näkyvämpää kuin naisten. Miesasiakkaiden elämänhallinnan ongelmat ovat olleet tiedostettuina sosiaalityössä jo varmaan sen vuoksi, että esimerkiksi miesten liiallinen päihteiden käyttö näkyy katukuvassa. Kuinka sitten naisten sosiaaliset ongelmat olisivat enemmän pimennossa kuin miesten? Onko ajateltava niin, että maaseudulla eletään lintukodossa, jossa huono-osaisuutta ei ilmene etenkin naisilla? Koska tutkimukseni lähtökohtana ovat maaseudun suurten ikäluokkien naisten elämäntarinat huono-osaisuudesta, on tutkimuksella tärkeä yhteiskunnallinen tilaus huono-osaisuuden kokemisesta nimenomaan naisena. Mm. Kuronen, Marjo, Granfelt, Riitta, Nyqvist Leo ja Petrelius, Päivi (2004, 10) ovat todenneet naistutkimuksen yhdeksi tehtäväksi tutkia sukupuolen ja sosiaalisen ongelman määrityksiä ja löytää keinoja sosiaalisen ongelman poistamiseksi. Tämä lähtökohta tukee tutkimukseni tärkeyttä. Suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten sosiaalisia ongelmia on vähän tutkittu Suomessa, joten olen tutkimuksellani halunnut etsiä vastauksia suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten kokemuksista huono-osaisuudesta.

Halusin lähteä pro gradu- tutkielmani tekemiseen siitä lähtökohdasta, että pääsen asiakkuuksien kanssa “pintaa syvemmälle”. Tästä syystä olen valinnut tutkimusmenetelmäksi narratiivisen tutkimusmenetelmän ja olen halunnut etsiä viiden suuriin ikäluokkiin kuuluvan naisen elämäntarinoista tietoa elämänkulusta maaseudulla. Lisäksi olen halunnut tarkastella heidän kokemuksiaan huono-osaisuudesta. Tutkimuksessani sosiaalinen ongelma tarkoittaa taloudellista huono-osaisuutta ja siksi olen valinnut viisi haastattelemaani naista erään pienen kunnan toimeentulotukiasiakkaiden joukosta. Narratiivisen tutkimusmene-

telmän avulla olen antanut tutkimukseeni osallistuneille viidelle naiselle “ äänen” ja mahdollisuuden kertoa heidän elämäntarinansa siinä hetkessä ja ajassa, kun olen heidän elämäntarinansa kuunnellut. Marianne Liljeström, Anneli Anttonen ja Kirsti Lempiäinen (2000, 9) ovat todenneet naistutkimuksen olevan Suomessa tutkimuksen alana verrattain nuorta, mutta “*jolla on jo oma “teoreettinen“ äänensä ja sisältönsä.*” Tutkimukseni pohjautuu siis myös naistutkimukseen, joka antaa tutkimukselleni teoreettisen viitekehyksen yhdessä suurten ikäluokkien ja maaseudun elämän teoreettisen viitekehyksen kanssa.

Olen toisessa luvussa tarkastellut teoreettista viitekehystä naistutkimuksesta. Naistutkimukselle löytyy oma tehtävänsä suomalaisessa yhteiskunnallisessa tutkimuksessa. Vaikka naistutkimus on vielä varsin nuorta, löytyy siitä merkittäviä naistutkijoita, kuten Judith Butler, Mary Daly ja Suomesta Raija Julkunen, joiden käsityksiä naistutkimuksesta olen tarkastellut tutkimuksessani. Judith Butlerin (2006) teos *Hankala sukupuoli* on yksi keskeinen teos samoin kuin Raija Julkusen (2010) teos *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Olen naistutkimuksessa pohtinut myös sosiaalityön feminististä tutkimusta, jossa merkittävänä teoksena on *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Teoksen ovat toimittaneet Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist ja Päivi Petrelius vuonna 2004. Genealogia tarkastelee sukupuolen merkitystä olemisen sijaan tekemisenä ja olen liittänyt osuuden genealogiasta myös osaksi naistutkimusta. Ovatko sukupuoliroolit opittuja ja äidit antavat tietyn mallin tyttärilleen? Vai onko yhteiskunnalla oma merkityksensä sukupuoliroolien ja etenkin naisena olemiseen? Simonen de Beauvoir (1973) esitti historiallisen lauseen “ *naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan*”, joka kulkee punaisena lankana läpi koko tutkimuksen.

Seuraavassa luvussa esille tulevat suuriin ikäluokkiin liittyvät tutkimustulokset, joita olen koonnut Antti Kariston (toim.) 2005 teoksesta *Suuret ikäluokat*. Toisena merkittävänä teoksena olen käyttänyt Semi Purhosen, Tommi Hoikkalan ja J.P. Roosin (toim.) 2008 teosta *Kenen sukupolveen kuulut*. Olen tehnyt tähän lukuun historiallinen katsauksen siitä, mitä tarkoitetaan suurilla ikäluokilla. Muutamina esimerkkeinä mainitakseni Purhonen ym.(2008, 33) toteavat suurten ikäluokkien syntymisen alkaneen vuodesta 1945, heti sotien jälkeen. Suuret ikäluokat ovat olleet merkityksellisessä asemassa heti sotien jälkeisinä sukupolvina. He ovat rakentaneet Suomea uudestaan. Karisto (2005, 17-21) toteaa, että tunnusmerkkeinä suurille ikäluokille voidaan sanoa tutkimusten mukaan olevan suuri syntyvyys, joka on ollut tavallisesta syntyvyydestä 15 prosenttia korkeampaa. Samassa luvussa olen käsitellyt naisen elämää maaseudulla. Olennaisesti tähän teoreettiseen viitekehykseen

kuuluvat naisen asema perheessä sekä naisen roolin muuttuminen maaseudun murroksessa 1950-luvulla. Purhonen ym. (2008, 56-58) tuovat esille lyhyen nuoruuden ja nuorena avioitumisen, joka on näkynyt naisen elämässä tuona aikana. Mikä on ollut työn tekemisen merkitys naisella maaseudulla sekä kouluttautumisen mahdollisuus? Myös näitä tutkimustuloksia olen esitellyt tässä luvussa.

Neljäs luku tarkastelee taloudellista huono-osaisuutta, jossa keskeisinä teoksina ovat Kyösti Raunion (2000) Sosiaalityö murroksessa sekä mm. Matti Heikkilän (2000) Syrjäytymisen tutkimus 2000-luvulla. Huono-osaisuuden tarkasteleminen taloudellista näkökulmasta vaatii tarkastelua stereotypioista ja marginaaleista, joissa ihminen elää silloin, kun käytävissä olevat varat ovat vähäiset. Mutta onko ihminen välttämättä huono-osainen, jos hän on vähävarainen?

Viidennessä luvussa tuon esille tutkimuskysymykset siitä, mihin pyrin tutkimuksellani. Oma henkilökohtainen kiinnostukseni tutkimuksen tekemiselle on lähtenyt kokemuksesta sosiaalityöstä. Aivan kuten Marjo Kuronen ym. (2004, 10) näkevät sukupuolen ja sosiaalityön yhdistämisen tarkastelemisen antavan oman tarpeellisen tiedon nähdä sosiaalisten ongelmien taakse ja löytää selityksiä sille, miksi juuri tämä sukupuoli käyttäytyy näin. Kvalitatiivinen tutkimus antaa mahdollisuuden tutkia sosiaalista ongelmaa ja etsiä vastauksia sosiaalisten ongelmien takaa. Maaseudun suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten taloudellisen huono-osaisuuden kokemukset ovat tutkimukseni pääkysymykset, joihin etsin vastauksia analysoimalla naisten elämäntarinoita. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: Miten taloudellinen huono-osaisuus on näkynyt suuriin ikäluokkiin kuuluvien maaseudun naisten elämässä ja miten naiset ovat kokeneet taloudellisen huono-osaisuuden?

Kuudennessa luvussa käsittelen narratiivista tutkimusmenetelmää. Tässä luvussa esittelen narratiivista tutkimusmenetelmää tiedon välittäjänä ja rakentajana ja tarinallisuuden kierto-kulkuna, johon liittyy oma haasteellisuutensa. Vilma Hännisen (1999) teos Sisäinen tarina, elämä ja muutos ovat yhtenä keskeisenä lähteenä. Lisäksi Raimo Kaasilan, Raimo Rajalan ja Kari. E. Nurmen (toim.) 2008 Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä on toisena merkittävänä lähdeveoksena. Narratiivinen tutkimusmenetelmä tuntui oikealta tutkimusmenetelmältä tutkimukselleni. Pääsin naisten elämäntarinoiden myötä heidän elämän kokemustensa ytimeen.

Seitsemännessä luvussa olen kuvannut prosessia, jolla toteutin naisten elämäntarinoiden keräämisen sekä aloitin aineiston analyysin. Elämäntarinoiden kuunteleminen ja nauhoittaminen ovat olleet tutkimukseni teossa antoisinta aikaa. Narratiivinen tutkimusmenetelmä antaa tutkijalle mahdollisuuden päästä tutkittavan lähelle ja havainnoida tutkimustilanteessa myös muut tutkimushetkeen liittyvät asiat kuin pelkän tarinan. Seinäkellon raksutus ja lintujen laulu avoimena olevasta ikkunasta kuuluvat nauhoituksesta. On ollut mielenkiintoista antaa naisten puhua omasta elämästään sillä tavalla, kun he ovat sen kokeneet.

Seuraavat neljä lukua käsittelevät elämäntarinoista esiin tulleita temaattisia yhtymäkohtia, joilla hain vastauksia tutkimuskysymyksiini. Olen määritellyt naisten elämäntarinat neljään eri pääkohtaan: suuriin ikäluokkiin kuulumisena, huono-osaisuuden kokemusten tarkastelemisena, elämänkulun kokemuksina maaseudulla sekä naiseudesta identiteettinä. Aikaisemmat tutkimukset suurista ikäluokista (Purhonen, Hoikkala ja Roos 2008, 56-58) tuovat esille samantyyllisiä tutkimustuloksia kuin mitä naisten elämäntarinoista nousi esille. Lapsuus oli jäänyt lyhyeksi, koska lapsen saaminen oli tapahtunut nuorena. Osalla naisista myös kouluttautuminen oli jäänyt vähäiseksi. Työhön tarttuminen oli ollut tärkeämpää kuin kouluttautuminen, syystä tai toisesta. Taloudellisen huono-osaisuuden ilmeneminen tuo tarkastelun kohteena omia mielenkiintoisia näkökulmia naisten elämän kokemuksista. Miten naisten taloudellinen huono-osaisuus on näkynyt? Kokevatko naiset olevansa huono-osaisia? Elämää niukoissa taloudellisissa marginaaleissa kuvaa haastattelemanin naisen toteamus:

Se se on mikä sieltä tulloo niin se männöö sen siliän tien. Ja sitten se on se kuukausi mietittävä, että mitenkä sinä sen seuraavaan päivärahaan pärjeet.(N5)

Olen analysoinut maaseudun elämää ja kuinka maaseutu on näkynyt naisten elämäntarinoissa. Voisi olettaa, että maaseudun yhteisöllinen voima on kantanut läpi elämän vaikeiden karikoiden, mutta onko asian laita ollut niin? Maaseudun elämä on ollut naisten lapsuudenkodeissa varsin puutteellista ja niukkaa, mikä kuvastaa suurten ikäluokkien elämänmenoa. Antti Häkkinen, Eila Linnanmäki ja Pirkko Leino-Kaukiainen (2005, 61-63) käyttävät nimitystä “*pula-ajan sukupolvi*”, kun he puhuvat suurten ikäluokkien elämästä sotien jälkeen. Elämä on ollut työn tekemistä ja vastuun ottamista jo hyvin nuoresta alkaen. Naisten elämäntarinat eivät halveksineet maaseudun elämää, vaan päinvastoin. Maaseudulla eläminen on antanut voimavaroja silloin, kun elämä on näyttänyt nurjat puolensa. Ana-

lysoinnin viimeisenä lukuna on näkemyksiä naiseudesta identiteettinä. Tämä luku johdattelee keskelle naistutkimuksen ydintä. Onko nainen subjekti vai objekti? Miten naisuus identiteettinä koetaan silloin, kun on huono-osaisuuden kokemuksia elämässä?

Kaksi viimeistä lukua käsittävät johtopäätökset ja pohdinnan, joissa olen käsitellyt tutkimuksesta esille nousseita tutkimustuloksia sekä tutkimustani sosiaalityön naistutkimuksen kannalta. Mitä tutkimuksella on annettavaa sosiaalityölle? Olen tehnyt myös “muotokuvan” naisesta, joka on elänyt maaseudulla, syntynyt suuriin ikäluokkiin ja kokenut kenties jonkin asteista taloudellista huono-osaisuutta. Tällä muotokuvalla olen halunnut yhteen vetää niitä johtopäätöksiä, joita tutkimus on esille tuonut. Luvun lopussa olen tarkastellut myös jatkokysymyksiä, mitä tutkimukseni perusteella voisi esittää?

On siis aika lähteä tarkastelemaan tutkimustani ja naistutkimuksen tuomaa tutkimustietoa sekä etsimään narratiivisen tutkimusmenetelmän avulla viiden naisen elämäntarinoista heidän elämänsä kulkuaan. Suuret ikäluokat, nainen ja maaseutu ovat sinällään jo kiehtova kokonaisuus. Kun siihen sekoitetaan taloudellisen huono-osaisuuden tarkastelua naisnäkökulmasta, pääsemme sosiaalisen ongelman, kiehtovan sellaisen, ytimeen. “*Naiseksi ei synnyttä, naiseksi tullaan*” (Beauvoir, 1973), onko asia sittenkään näin?

2 TEORIATietoA NAISTUTKIMUKSESTA

Käsittelen tässä luvussa teoreettista viitekehystä naistutkimuksesta, johon olennaisesti liittyy feminismi-aate. Luvun alussa tarkastelen naistutkimuksen käsitettä. Mitä naistutkimuksella tarkoitetaan ja millaisia tutkimuksia siitä on esitetty? Naistutkimuksesta puhuttaessa käytetään myös nimitystä sukupuolen tutkimus, jota tarkastelen luvun ensimmäisessä osiossa. Toiseksi tarkastelen feminististä tutkimusta sosiaalityössä, koska tutkimukseni painottuu sosiaalisen ongelman ja sukupuolen välisiin tarkastelun kohteisiin. Naistutkimuksen yhtenä keskeisenä kohteena on genealogia, jotka käsittelen kappaleen viimeisessä luvussa.

Naistutkimus Suomessa on vielä varsin nuorta. Marjo Kuronen ym. (2004, 9-10) ovat todenneet sukupuolittuneen sosiaalisten ongelmien tutkimuksen lähteneen liikkeelle Suomessa 1980-luvulla. Uranuurtajia ovat olleet Tarja Pösö (1986) ja Riitta Granfelt (1992; 1998), jotka tutkivat mm. naisvankeja ja kodittomia naisia. Naiseus näkyy marginaalien tutkimuksissa hätkähdyttävän voimakkaana ja moraalisesti latautuneena. Marjo Kuronen ym. (2004, 10) nostaa esille olennaiset asiat siitä miksi juuri naistutkimusta tarvitaan. Naistutkimusta kaivataan tuottamaan tietoa siitä, “ *miten sosiaalityön erilaisissa käytännöissä, työmuodoissa ja -menetelmissä määritellään ja tuotetaan sukupuolta. Miten sukupuoli kytkeytyy asiakkaiden ja heidän sosiaalisten ongelmiansa määrittäisiin?* ” Sukupuolen ja huono-osaisuuden tarkasteleminen antavat mielestäni tarpeellista tietoa nähdä sosiaalisten ongelmien taakse ja löytää selityksiä sille, miksi juuri tämä sukupuoli toimii näin. Oman vivahteensa tutkimukselleni antaa maaseudun merkitys elinympäristönä. Maaseudulla naise- na eläminen antaa mielenkiintoisen lähtökohdan omalle naistutkimukselleni.

Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi ja Tuija Saresma (2010, 11-12) ovat käsitelleet naistutkimuksen käsitettä. Heidän mukaansa naistutkimus viittaa jo nimenä naiseen ja naisiin kohdistuvaan tutkimukseen. Naistutkimukseen on viimeisinä vuosikymmeninä liitetty myös miehiin liittyviä kysymyksiä sekä transseksuaalisia kysymyksiä. Naistutkimukseen liittyy hyvin olennaisesti myös feministinen tutkimus. Käsitteellä feministinen tutkimus on haluttu tuoda esille tutkimukseen liittyvää epäoikeudenmukaisuutta eli feministisellä tutkimuksella on haluttu tuoda esille eriarvoisuutta ja hierarkiaa tuovia eroja. Näistä muutamia mainitakseni ovat mm. ikä, vammaisuus, seksuaalisuus tai uskonto. Kolmantena nimityksenä naistutkimuksesta puhutaan sukupuolen tutkimuksesta, jonka voidaankin katsoa

olevan naistutkimuksen kattokäsitteenä. Sukupuolen tutkimus kohdistuu kattavasti sukupuoleen liittyviin ilmiöihin ja se kyseenalaistaa miehille ja naisille tarkoitettuja ominaisuuksia ja tavat. Sukupuoli voi olla yhtä lailla biologinen kuin sosiaalinen, yhteiskunnallinen tai vaikkapa kulttuurinen.

Sukupuolen käsitteen historiassa on Rossin (2010, 23-24) mukaan huomioitu sukupuolen ja seksuaalisuuden yhteydestä ja siitä, kuinka ne muuttuvat ajassa ja paikassa. Sukupuoleen vaikuttavat erilaiset merkitykset, kuten nykypäivänä puhe lesboista ja homoista ja jotka myös liittyvät aikaan ja paikkaan. Poliittinen ilmasto sukupuolikeskustelussa on merkittävää ja yhteiskunnallisessa keskustelussa poliittisesti ajatut sukupuoleen koskevat muutokset nousevat suuresti esille. Usein sukupuolen ja seksuaalisuuden välinen suhde nähdään vastakkainasetteluna ja kahtia jakavana asiana. Vastakkainasettelussa korostuvat fyysiset erot ja kautta historian sukupuolten biologista erottelua on myös kritisoitu. Tunnetuimpia naistutkimuksen tutkijoita ovat Judith Butler ja Donna Haraway, jotka ovat kiinnostuneet siitä millaisia merkityksiä biologinen eroavaisuus saa aikaan yhteiskunnassa ja kulttuurissa.

Naistutkimuksen nousun voidaan sanoa alkaneen 1960-1970-luvuilla, jolloin miesvallan järjestelmää eli patriarkaatia alettiin kritisoida entistä voimakkaammin. Naisen paikka kodin ja perheen piirissä rakentui perinteelliselle näkemykselle sukupuoli-identiteetistä. Feministisessä teoriassa keskeisesti erotettiin biologinen ja sosiaalinen sukupuolten välinen ero ja naiseus nähtiin ennen kaikkea historiallisen ja kulttuurisen tuotoksen yhdistelmänä. Yhtenä osana feminististä tutkimusta nähtiin määrittellä naiseuden ja sukupuolen kulttuurisen tuottamisen analysointi. Kriittisyys työn ja vallanjakoon liittyen sukupuoleen kasvoi edelleen. (Koivunen & Liljeström 1996, 15).

Sara Heinämaa, Martina Reuter ja Kirsi Saarikangas (1997, 7-8) ovat tarkastelleet naistutkimuksen lähtökohtaa, jossa ruumiin merkitys on ollut keskeinen. Myöhemmin tultaessa nykyaikaan, on sukupuoli alettu nähdä koko ihmiseen liittyvänä ominaisuutena, ei pelkkänä ruumiina ja subjektina. Heidän mukaansa feministit pystyvät ajattelemaan, että sekä miehet ja naiset pystyvät murtamaan ruumiilliset rajansa. Naiseuden ja miehisyyden rakentuminen on historian ja kulttuurien muovaamaa. Esille nousee niin sanottu sex/gender-erottelu, joka on lähtöisin angloamerikkalaisesta keskustelusta 1970-luvulta lähtien. Sex/gender-erottelun tarkoituksena oli kyseenalaistaa arkipäivän ajattelua sukupuolien

luonnollisista eroista. Sen vuoksi sex tarkoitti sukupuolen antamaa biologista määräytyvyyttä ja gender toi esille sukupuolen yhteiskunnallisen määrittymisen. Sex/gender -erottelun tarkoitus oli todistaa, että vain osa naiseuden tai miehisyyden periytyvyydestä oli peräisin biologisesta lähtökohdasta.

Nykypäivän näkemystä keskusteluun sukupuolen tutkimuksesta tuo esille Raija Julkunen (2010, 10), joka nostaa esille tasa-arvon ideaa joka näkyy myös nykypäivän politiikassa. Hän puhuu modernisaatiokehityksestä, jolloin sukupuoleen liittyvällä valta-ajattelulla ja eriarvoisuudella on nousuja ja laskuja yhteiskunnallisessa elämässä. Naisten asema yhteiskunnassa on liittynyt modernisaatioon tiiviisti. Sukupuolen tutkimukseen on liitetty keskeisesti subjekti-käsite, josta Rossi (2010, 30-32) on maininnut tutkimuksessaan. Subjektin määrittelemisen liittyy toimijaan, tiedon subjektin sekä vallan ja subjektin väliseen suhteeseen. Naistutkimuksessa nähdään naistoimijuuden kulkevan niin tutkimuksessa kuin arkielämässä rinnakkain. Naistoimijuudella halutaan muutosta etenkin niille alueille, joissa miehillä on ollut päätäntävalta. Kaksijakoisessa mies-nainen - ajattelussa haluttiin siirtyä sukupuolten vastakkaisajattelusta merkityksien tuomiin prosesseihin. Myös Keskinen (2004, 31) näkee subjektien olevan moninaisia ja jatkuvasti muotoutuvia. Subjektien sisäiset erot näkyvät entistä enemmän sukupuolikeskustelussa.

Voidaan siis tiivistää, että naistutkimus tarkastelee naisiin liittyvää tutkimusta, jossa käsitteet sukupuoli ja feministinen tutkimus ovat olennaisia. Sukupuolen merkitys niin biologisena, sosiaalisena, yhteiskunnallisena kuin kulttuurisena antavat naistutkimukselle tutkimuksen kohteita ja edesauttavat ymmärtämään esiin tulevia tutkimusongelmia. Tutkimukseni kannalta suurten ikäluokkien naisten kokemukset maaseudun elämästä ja huono-osaisuudesta hakevat näkemyksiä etenkin sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta naistutkimuksessa.

Naistutkimuksessa on erilaisia suuntauksia, joista olen huomionut muutamia tässä luvussa. Naistutkimus on laajentanut tutkimuksen aihepiiriä ottamalla mukaan uusia tutkimuksen aiheita, kuten perheen, ihmissuhteet ja naisten koti - ja palkkatyön. Naistutkimuksesta saatujen tutkimustulosten avulla on pystytty ymmärtämään miten sukupuoli jäsentää ja yhteiskuntaa ja ihmisten elämää. Analyttiset käsitteet, kuten reproduktio eli uusintaminen, naistietoisuus, naisten kulttuuri ja patriarkaatti ovat edistäneet naisnäkökulman tarkastelua suhteessa miehiseen maailmaan. (Koivunen & Liljeström 1996, 16).

Feminististä tutkimusta on totuttu pitämään patriarkaalisen vallan vastustamisena, mutta löytyy siitä myös muita näkemyksiä. Yhtenä suuntauksena on separatistinen näkemys, joka korostaa naisten omien kokemusten sekä kulttuurin pohjalta syntyvää diskurssia. Integraatiostrategiassa korostuu naisten erilaisuus, joka on nähtävä valtakulttuuria täydentävänä. Integraatiostrategian mukaan naisena on tärkeää toimia erilaisissa yhteiskunnan instituutioissa, kuten politiikassa tai akateemisessa maailmassa. Suomessa naistutkimus on osana tasa-arvopolitiikkaa, joten edellä mainittujen feminististen tutkimusten näkemysten erot eivät näy suoranaisesti niin vahvoina kuin joissakin länsimaissa. (Koivunen & Liljeström 1996, 16-17).

Yhtenä naistutkimuksen uranuurtajana pidetään myös Mary Dalya, joka on sveitsiläinen filosofian ja teologian tohtori Fribourgin yliopistossa. Syntyjään hän on kuitenkin amerikkalainen. Mary Dalyn tuo mielenkiintoisen näkökulman naistutkimukseen ja feminismiin, koska hänen mukaansa feminismi ja naistutkimus ovat kaksi eri asiaa. Feminismi on elämäntapa, jota ohjaa kulloinkin poliittinen suuntaus tai mielipide. Naistutkimus on taas akateemista tieteen tuottamista, johon kyllä liittyy piirteitä feminismistä, mutta Dalyn mukaan naistutkimuksessa on osattava ymmärtää asia, mitä kritisoidaan. (Honkanen 2000, 61-77).

Pasi Malmi (2007, 8-10) on käsitellyt suomalaisen tutkijan Jaana Kuusipalon hahmottamaa feminismin jakautumista kolmeen pääsuuntaukseen. Näitä ovat tasa-arvofeminismi, feministinen erilaisuusteoria sekä postmoderni feminismi. Miesten ja naisten väliset yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet tulevat esille tasa-arvofeminismissä. Sukupuoliroolit rajoittavat molempien elämää ja suuntauksessa miehet ja naiset halutaan nähdä ennen kaikkea ihmisenä. Feminististä erilaisuusteoriaa on pidetty sukupuolierojen korostajana ja vanhanaikaisen sukupuolijärjestelmän suosijina. Naistutkimuksen professori Donna Haraway (kts. Malmi 2008,10) pitää sukupuolten sisällä olevia ristiriitoja suurempina ongelmina kuin sukupuolten välisiä ongelmia. Postmoderni feminismi ei halua stereotyyppioita miessukupuolelle aivan kuten ei myös naissukupuolelle.

Naistutkimuksessa yhtenä hallitsevana teoriana on nähty patriarkaattiteoria tai toiselta nimeltään sukupuolittuneen vallan teoria. Kyseinen teoria pyrkii häivyttämään sen oletuksen, että miesten asema yhteiskunnassa on joiltakin osin huonompi kuin naisten. Esi-

merkiksi huono-osaisuus miehillä tai heihin kohdistuva syrjintä huoltajuuskiistoissa ovat asioita, joita patriarkaattiteorian kannattajat pyrkivät vähättelemään ja jopa kiistämään. Onkin totta, että kyseisen teorian kannatus ei ole kaikkien feministien ja naistutkijoiden suosiossa ja teoriaa pidetään liiaksi yksinkertaistavana teoriana. Todellisuudessa on kuitenkin niitä elämän alueita, joissa naisilla on enemmän valtaa kuin miehillä. Esimerkiksi todennäköisyys tulla syrjityksi sosiaalitoimessa tai terveydenhuollossa on 3-9 kertaa suurempi kuin naisilla. Asia käy esille tasa-arvovaltuutetulle tulleiden valitusten kautta. (Malmi 2007, 12-13).

Yhtenä näkökulmana naistutkimuksessa nousee maternalistinen ajattelu, joka painottaa äitiyden olevan yksi tärkeimmistä naisen rooleista ja että lasten edun on mentävä äitien etujen ohitse. Maternalistisen ajattelun muuttuminen alkoi näkyä 1960-luvulla. Naisten palkkatyöhön lähteminen ja kouluttautumisen mahdollisuus 1960-luvulla nähtiin osana naisten tyytymättömyytenä heille annettuihin perinteisen äitiyden rooleihin. Naisten yksilöllisyys ja osallistuminen yhteiskunnan elämään samanarvoisena jäsenenä kuin miehet joutui näin ristiriitaiseen asemaan. Perinteinen käsitys isän ja äidin rooleista nähtiin muuttuneina. Hyvinvointitutkijat puhuvat 1960-luvun sukupuolikonfliktista ja naisten palkkatyöhön lähteminen nähtiin sosiaalisena ongelmana. (Vuori 2010, 11).

Tässä luvussa on pohjustettu naistutkimuksen ja feminismin antamia lähtökohtia, josta keskeisenä asiana tutkimukselleni nousee naisen aseman tutkiminen yhteiskunnassa. Omalle tutkimukselleni tärkeäksi lähtökohdaksi nousee tutkimus siitä, millaisessa asemassa nainen on ollut perheessä ja kuinka hän on löytänyt asemansa yhteiskunnassa. Koska tutkimukseni kohdistuu suurten ikäluokkien naisiin, on perusteltua pohtia naistutkimusta heidän näkökulmastaan. Naisen "paikan" löytyminen yhteiskunnassa on merkinnyt tiettyä asemaa ja roolia naiselle, mutta on saattanut tuoda mukanaan myös huono-osaisuutta ja elämän kaventumista taloudellisesti. Sukupuoliroolit näkyvät naistutkimuksessa, ja ristiriidat voivat olla sukupuolten sisällä eikä sukupuolten välillä. (Haraway 1991).

2.1. Feministisen sosiaalityön tutkimus

Tutkimukseeni keskeisesti liittyy sosiaalisen ongelman, huono-osaisuuden, tarkasteleminen. Olen tutkimuksellani halunnut etsiä vastauksia huono-osaisuuden kokemiseen liitetty-

nä naistutkimuksen näkemyksiin. Jorma Hänninen (2004, 81) on ottanut esille Mirja Satkan (1995) käsityksen sosiaalityön vallan instituutiosta. Satkan mukaan sosiaalityössä *“ei ole yhtä muuttumattomana pysyvää ydintä tai kokoavaa ideaa, vaan sen muotoutumiseen vaikuttavat aikakauden luokka-, sukupolvi- ja sukupuolisuhteet.”* Sosiaalityön naistutkimus tarvitsee keskustelua siitä, miten sukupuolella on merkitystä vallan käytössä ja kuinka esimerkiksi naissosiaalityöntekijän näkemykset eroavat mieskollegoiden näkemyksistä. Tämän luvun tarkoituksena on tuoda esille feministisen sosiaalityön tutkimuksen perusasioita ja antaa näkökulmia vallasta ja identiteetistä, jotka ovat oleellisia elementtejä arkipäivän sosiaalityössä.

Marjo Kuronen ym.(2004, 21-22) ovat ottaneet feministisen sosiaalityön tutkimuksen lähtökohdaksi naisten asiakkuuksien lisääntymisen sosiaalityössä. Myös naisten osuus sosiaalityöntekijöinä on enemmistönä. Marjo Kurosen ym. (2004, 21.22) mukaan tietoisuus naisasiakkuuksien lisääntymisestä ja tämän myötä sukupuolen huomioimisesta nähdään tärkeänä kehittämiskohteena sosiaalityössä.(Dominelli ja McLeod 1989, 21-33 sekä Bender 1999, 91-92). Feministisellä sosiaalityön tutkimuksella halutaan keskeisesti saada tietoa sukupuolen merkityksestä suhteessa sosiaalisen ongelman määrittelyyn. Naisten yhteiset kokemukset ja niistä saatu tieto ovat olleet tärkeitä tiedon lähteitä, jonka avulla on yritetty tulkita sukupuolten välistä epäsymmetristä valtasuhdetta. Esimerkiksi kokemukset väkivaltaista tai äiteydestä silloin, kun puhutaan niin sanotuista “ huonoista äideistä” ovat olleet feministisen sosiaalityön tutkimuksen kohteina.

Kuronen ym. (2004, 23) on tunnistanut kolme keskeistä tekijää, joilla feminististä sosiaalityön keskustelua käydään. Nämä kolme tekijää ovat valta, naisten yhteiset kokemukset ja käsitys yhtenäisestä subjektista. Michel Foucault (1990) Amy Rossiter (2000, 30-33) ja Jaana Vuori (2001, 48-51) käsittelevät postmodernia feminisimiä ja heidän mukaansa postmoderni feminismi huomioi foucaultlaisen valtakäsityksen, jossa valta nähdään myös tuottavana valtana ei pelkästään rajoittavana kontrollina. Foucault näkee vallan muodostavan sosiaalisia suhteita arkipäivän elämässä ja sosiaalityössä. Valta ei ole siis jonkin instituution tai asiantuntijoiden hallussa. Foucault kyseenalaistaa sen, mikä on normaalia tai miten määritellään tavoiteltava asiantila. Hänen mukaansa on huomioitava, että ihmiset muokkaavat itseään näiden määriteltyjen tavoitteiden mukaisesti.

Kuronen ym. (2004, 25) nostavat esille postmodernin feminismin käsityksen vallasta ja identiteetistä. Sosiaalityön analysoiminen valtasuhteiden ja erilaisten vallan ulottuvuuksien kautta tuo mukaan myös eettiset kysymykset. Donna Harawayn (1991) mukaan asiakkaiden antama tieto ja sosiaalityöntekijöiden käytännön tieto ovat merkittävässä asemassa. Ajan ja paikan konteksti antavat mahdollisuuden tiedon arvioimiseen ja eri näkökulmien rakentamiseen.

Miten nainen "luokitellaan" sosiaalityössä asiakkaana? Kuronen ym. (2004, 27) tarkastelevat Fiona Williamsin (1996) mukaan kahta feministiteoreetikkojen esittämää kahta erilaista näkemystä, joista toinen on naisten yhteiset kokemukset ja toinen postmoderni näkemys. Molemmat suuntaukset käsittelevät identiteettiä ja subjektiviteetin eroja ja yhtäläisyyksiä. Suuntaukset ovat myös yhdistyneet useiden feministiteoreetikoiden keskuudessa. Naisten ja miesten välisten erojen korostaminen ja naisten keskinäisen solidaarisuuden rakentaminen olivat feministisissä näkemyksissä esille nousseita teemoja. Mielenkiintoisen näkemyksen feminismikeskusteluun tuo esille Judith Butler (1990,1993) kun hän näkee miehen ja naisen sukupuolen tehtävän tietynlaiseksi. Tällä hän tarkoittaa, että naisen odotetaan tekevän naiselle ominaisia asioita, kuten esimerkiksi hoitavan lapsia tai siivoavan kotia. Hän korostaa miehen ja naisen erilaisuutta sukupuolena jo sellaisenaan. Postmoderni ajattelu lähtee siitä, että mies-nainen - asetelma ruokkii entisestään kaksijakoista ajattelua ja Butler haluaakin kyseenalaistaa tämän asetelman.

Kuronen ym. (2004, 29-30) mukaan postmoderni feminismi haluaa pitää esillä keskustelun naisten kokemuksista ryhmänä, koska näillä kokemuksilla pyritään saamaan aikaan muutoksia. Kuronen ym. (2004, 30-31) ottavat esille Nicholson ja Seidman (1995, 28-29) huomioivan feministisen sosiaalityön, jonka avulla pyritään löytämään vastauksia naisten kokemuksiin ongelmiin. Vastauksia etsitään määrittämällä tietty tavoite, tehtävä tai poliittinen ongelma, johon naisten kokemus liittyy. Esimerkiksi väkivallan kokeminen naisilla on ongelma, johon tarvitaan sosiaalityössä professionaalista osaamista kuin myös naissosiaalityöntekijöiden kuin naisasiakkaiden sukupuoleen liittyvää katsomusta.

Keskinen (2004, 37-38) ottaa esille sosiaalityössä feministisen sosiaalityön ja postmodernin feminismin rinnakkaiset keskustelut, jotka tuovat erilaisia näkemyksiä sosiaalityöhön. Yhteys käytäntöihin on merkittävässä asemassa sosiaalityön feminismissä, kun taas postmoderni feminismi rakentuu teoreettisten keskustelujen ja kritiikin varaan. Postmoderni

feminismi antaa tutkimuksellista antia sosiaalityöhön ja sen avulla voidaan analysoida sukupuolen tuottamista sosiaalityössä, työntekijöiden ja asiakkaiden suhteita ja subjektien rakentumista. Kritiikkiä feministiseen sosiaalityöhön ovat esittäneet Hannele Forsberg, Marjo Kuronen ja Aino Ritala-Koskinen (1992/1999) artikkelissaan, jossa he haluavat laajentaa käsitystä sukupuoleen pelkän naiskysymyksen sijasta He viittaavat myös miehiin sosiaalityön asiakkaina ja työntekijöinä. Sosiaalityön kentällä esitetään useasti oletuksia, että naistyöntekijät ovat naisasiakkaiden puolella esimerkiksi lasten huoltajuuskiistoissa.

Sosiaalityön maskuliinisuudesta on kirjoittanut Hänninen (2004, 82-84), jonka mukaan maskuliininen sosiaalityö on yhtä huoltopitävä ja asiakkaan elämänhallintaa eteenpäin kannustava kuin naisnäkökulmasta tehtävä sosiaalityö. Sukupuoliroolit näkyvät sosiaalityön käytänteissä. Naiset ovat olleet perinteisesti hoivaajia perheessä, kun miesten osuus on ollut olla vastuun kantajana ja perheen elättäjänä. Nämä sukupuoliroolit ovat muuttuneet modernissa yhteiskunnassa ja maskuliinisuus nähdään rationaalisenä ja autoritaarisena, mutta myös heikompien puolustajina. Vaikka sosiaalityö on enemmän naisnäkökulmasta toteutettua, on siinä myös maskuliinisella näkemyksellä oma otteensa.

Yhteenvetona voi todeta, että vallan käyttäminen sosiaalityöntekijänä on edelleen olemassa vaikka Hänninen (2004, 80-82) kysyykin tutkimuksessaan onko asiantuntija-asema kaventunut sosiaalityössä ja samalla asiakkaan oikeudet lisääntyneet. Naiseus ja maskuliinisuus näkyvät sosiaalityön huolta pitävässä vallassa ja tämä ei tarkoita asiakkaan holhoamista vaan pikemminkin vastuuta ottavaa välittämistä, jolla asiakkaan elämänhallintaa pyritään parantamaan. Luvun alussa mainitsin feministisen sosiaalityön tutkimuksen tärkeydestä nimenomaan naisasiakkaiden vaikeiden elämäkokemusten tutkimuksessa, on juuri tällä lähtökohdalla oleellinen arvo omaa tutkimustani ajatellen. Mielestäni naistutkimus sosiaalityössä antaa mahdollisuuksia paneutua nimenomaan naisasiakkuuksien kautta nouseviin heille tyypillisiin elämän ongelmiin. Se, onko sosiaalityöntekijänä mies vai nainen ei ole mielestäni oleellisin asia vaan se, että kumpikin sukupuoli huolehtii sosiaalityöntekijälle kuuluvalla vallalla ja huolenpidolla asiakkaistaan.

2.2. Genealogia

Tämä luku esittelee genealogiaa, yhtä naistutkimuksen keskeisintä aluetta. Keskeisen osion genealogiasta tekee ehkä se, että sitä on tutkinut naistutkimuksen keskeisin tutkija, Judith

Butler. Keskeisen näkemyksen Butlerin käsityksestä tuo esille Tuija Pulkkinen (2000, 43), kun hän kirjoittaa, että *“sukupuoli ei palaudu miehen ja naisen väliseen ruumiilliseen eroon eikä itse asiassa mihinkään alkuperään ja että sukupuoli ei ole olemista vaan tekemistä.”* Onko siis niin, että ei se miltä näytämme tai millaiseksi olemme syntyneet tee meistä miehiä tai naisia? Onko sukupuolen määrittäminen tekemisen kautta mahdollista niin kuin Judith Butler väittää? Näitä genealogian perusnäkemysten alan tarkastelemaan tässä luvussa.

Beauvoir (1973) näkee kulttuurin vaikutuksen yhtenä tärkeänä tekijänä naisen identiteetin rakentumisessa. (Butler 2006, 57). Lisää Beauvoirin ajatuksia on esittänyt Julkunen (2010, 40-41), joka nostaa esille miesten ja naisten sukupuolten erot. Hänen mukaansa nainen nähdään objektina, kun taas miehen rooli on olla subjekti. Naiset omaksuvat objektina olemisen ja siirtävät mallin seuraaville sukupolville, joten kulttuurisen perinnön omaksuminen sukupuolirooleissa näyttäisi kulkeutuvan äidiltä työlle. Roolimallien periytyminen äidiltä tyttärelle on näkynyt viimeisinä vuosikymmeninä ja tunnustan itsekkin saaneeni tietyt naiselle kuuluvat mallit omalta äidiltäni. Onko näin, että naiset *“muovaavat”* omista tyttäristään naisia ja toivovat niiden käyttäytyvä kuten naisten odotetaan käyttäytyvän? Yksilön vapaudesta on esittänyt ajatuksia Sartre (1990, 562), jonka mukaan tietoisuuden vapaus tuo perustan kaikelle vapaudelle ja hän näkee ihmisen omaksuvan yhteiskunnan roolit. Ellei hän omaksu yhteiskunnan antamia rooleja, hän kieltäytyy ottamasta vastuuta omasta elämästään.

Pulkkinen (2000, 47-50) katsoo genealogian yhdistyvän ontologiseen kannanottoon, jossa sukupuolelle ei pidä etsiä alkuperäistä tilaa tai perustaa. Sen sijaan sukupuolta on tarkasteltava siten, että sukupuolta tarkastellaan asiana, itsestään selvytenä. Tämä Butlerin näkemys lähtee ajatuksesta, että sukupuoli ja naiseus eivät ole lähtökohtia naistutkimuksessa vaan ne ovat omat kategoriansa. Butlerin mukaan fyysiset erot, jotka ovat sukupuolijärjestelmän perustana, eivät välttämättä toimi todellisuudessa sellaisenaan. Butler ei näe luonnollista ja sosiaalista sekä hierarkkista eroa sukupuolten välillä, vaan hän korostaa että ruumiillinen sukupuoli ja sosiaalinen sukupuoli voivat olla tuotettuja.

Butler (2006, 41) ottaa esille Foucaultin ajatukset sukupuoleen liitetyistä itsestään selvistä odotuksista liittyvät myös genealogiaan. Foucaultin mielestä genealogiassa tutkitaan identiteetti- ja instituutioiden syitä ja alkuperää, jotka ovat seurausta monista eri käytännöistä, instituutioista ja

tioista ja keskusteluista. Julkunen (2010, 50) tuo esille myös Butlerin ajatuksia genealogiasta ja hän kuvaa Butlerin ajatuksia siten, että sukupuolille annettuja rooliodotuksia on mahdollista muuttaa. Yksilölle annetaan mahdollisuus valita haluamansa sukupuoli ja kaksijakoista sukupuoliasetelmaa yritetään murtaa näin yksilön omien valintojen ja tulkintojen kautta.

Butlerin (2006, 48-51) mukaan genealogiassa tarkastellaan myös sitä kuuluuko nainen johonkin tiettyyn kategoriaan. Identiteetin luominen kategorian kautta on yksi selitys naisille. Käsitteitä siitä, mitä naiset ovat, voidaan kysyä seuraavalla kysymyksellä: Miten naiseus omana kulttuurinaan voi olla jotain erityistä verrattuna miehiseen kulttuuriin? Löytyykö erityistä naisten aluetta, joka eroaa miehisestä kulttuurista ja on sinällään erityistä? Tätä näkemystä on syytä pohtia tutkimukseeni osallistuneiden viiden naisten kohdalla, kun he ovat alkaneet etsiä paikkaa yhteiskunnassa aikuisuuden kynnyksellä. Onko heidän ollut helppo irtaantua syntymäkodistaan ja lähteä rakentamaan omaa elämäänsä?

Butler (2006, 54-55) näkee feministisen subjektin identiteetin liittyvän erotteluun biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen. Sosiaalinen sukupuoli ei ole jatke biologiselle sukupuolelle vaan kulttuurien merkitykset tulevat esille sosiaalisessa sukupuoleessa. Onkin huomiotava, että sekä biologisia että sosiaalisia sukupuolia ei ole kaksi eikä sosiaalinen sukupuoli heijasta biologista sukupuolta. Mies ja hänen kehonsa voivat merkitä siis naiskehoa ja toisin päin.

Pulkkinen (2000, 51-56) tuo esille Butlerin performatiivisen käsityksen sukupuolesta. Performatiivisessa sukupuolen käsityksessä sukupuoli nähdään olemisen sijasta tekemisenä. Kulttuurinen vakiintunut tekeminen johdattaa ihmisiä tekemään asioita tietyllä, opitulla tavalla. Kulttuurin ohjaamien sääntöjärjestelmien mukaan asioita toistetaan ja odotetaan tietyn sukupuolen tekemiksi. Tuija Pulkkista siteeraten: “*Siis ruumiin muoto ei ole sukupuolen syy, vaan pikemminkin sukupuoli on olemassa, koska tietyt toistettavat eleistöt, paikat ja roolit ovat olemassa.*” Genealogia ja performatiivisuus eivät kytkeydy sukupuolelle asetettuihin odotuksiin ja rooleihin vaan pikemminkin siitä, että asiat voidaan tehdä toisin.

Pulkkinen (2000, 46) on huomionnut naistutkimuksen yhtä tärkeää osuutta eli naistutkimuksella halutaan tuoda esille naisten omia kokemuksia. Käsitteiden naisten omien kokemusten tarpeellisuudesta naistutkimuksessa juontaa juurensa anglosaksisesta filosofiasta, jossa

kokemusperäisyys on ollut arvostettua. Samalla naisten kokemuksiin painottavat naistutkimuksen tutkijat kritisoivat Butlerin käsityksiä painottamalla käytännön osuutta tutkimuksessa.

Yhteenvedona naistutkimuksen tuomista näkökulmista voidaan kiteyttää naistutkimuksen tarpeellisuus käytännön tutkimuksen kentällä. Naisten tuomat omat kokemukset antavat lisätietoa sukupuoleen, rooleihin ja identiteettiin liittyviin kysymyksiin. On ollut hyvin mielenkiintoista pohtia teesiä genealogian tutkimustuloksista nimenomaan siitä näkökulmasta, kuinka tietyt sosiaaliset ja kulttuuriset odotukset ja roolit ohjaavat sukupuolen syntymistä. Syntyminen jompaa kumpaan sukupuoleen antaa vain “ raamit” sukupuolelle. Se, millaiseksi nainen identiteetiltään muotoutuu, on genealogiassa performatiivisen käsityksen mukaan tekemisen kautta opittua, johon ovat vaikuttaneet sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät. Tutkimukseni kannalta oleellisia tarkastelun kohteita ovat tutkimukseeni osallistuneiden naisten sosiaalisten ja kulttuuristen odotusten ja roolien tarkasteleminen. Kuinka naisten identiteetti on muotoutunut, kun he ovat suuriin ikäluokkiin syntyneitä ja kasvaneita ja heidän elinympäristönsä on ollut maaseutu? Lisäksi huono-osaisuuden kokemukset tuovat oman näkökulman naisten identiteetin rakentumiseen. Naistutkimus lähtee perusajatuksesta hyödyntää naisten omat kokemukset, jotka ovat tutkimuksessani myös hyvin keskeisessä roolissa.

3 TAUSTAA SUURISTA IKÄLUOKISTA JA ELÄMÄSTÄ MAASEUDULLA

Lähtökohta tutkimukseni toteutukselle liittyy maaseutuun ja siellä eläviin suurten ikäluokien naisiin. On perusteltua tarkastella teoreettista viitekehystä suurista ikäluokista ja naisten kokemuksista elämänmenosta maaseudulla. Olen käyttänyt keskeisinä teoksina Semi Purhosen, Tommi Hoikkalan ja J.P. Roosin (2008) teosta Kenen sukupolveen kuulut sekä Antti Kariston (2005) tutkimustuloksia teoksessaan Suuret ikäluokat. Yleisesti tiedämme sen, että suuriin ikäluokkiin kuuluvia suomalaisia on paljon, mutta millaista heidän elämänsä on ollut sodan jälkeisissä vuosikymmenissä? Miten erityisesti naiset ovat sijoittuneet suomalaiseen yhteiskuntaan naisena ja millaiseksi heidän elämänsä on muotoutunut tutkimusten valossa.

3.1. Suuret ikäluokat

Käsittelen tässä luvussa suuria ikäluokkia ja otan esille tutkimuksia niiden syntymisestä ja historiasta. Käsitteet suurista ikäluokista vaihtelevat erilaisissa tutkimuksissa. Yleisesti on tiedetty, että 1950-luvulla syntyneitä on kutsuttu suuriin ikäluokkiin kuuluviksi. Olen ottanut tutkimukseeni muutamia oleellisia teoksia, joiden avulla tuon esille mitä tarkoitetaan suurilla ikäluokilla ja mitä erityispiirteitä on juuri suuriin ikäluokkiin kuuluvilla sukupolvilla.

Purhonen, Hoikkala ja Roos (2008, 33) käyttävät sotien jälkeen syntyneistä suurista ikäluokista nimitystä suuren murroksen sukupolvet. Nimitys tulee siitä, että suurten ikäluokien ihmiset ovat olleet avainasemassa sodan jälkeisessä yhteiskunnan muutoksessa. Karisto (2005, 17-21) puolestaan toteaa, että suurten ikäluokkien syntyminen katsotaan alkaneeksi sotien jälkeen, koska syntyvyyden äkillinen nouseminen alkoi sotien jälkeen, lähinnä vuodesta 1945 alkaen. Syntyvyyden kasvamista 15 prosentilla tavallisesta syntyvyydestä voidaan luokitella suurten ikäluokkien syntymiselle. Kyseisen tarkastelun mukaisesti voidaan suurten ikäluokkien syntymisen jatkuneen aina vuoteen 1964.

Kun puhutaan suurista ikäluokista, tarkastellaan samalla sukupolvia, jotka ovat kokeneet jotain erityistä. Toisen maailmansodan jälkeinen aika on ollut suomalaisen yhteiskunnan yksi kulmakivi, jota suuret ikäluokat ovat erityisesti rakentaneet. Siteeraan Karl Mannheim

(1952, 230-235) määritelmän ikäluokista seuraavasti: “ *Sukupolvi muodostuu niistä ihmisistä, jotka ovat eläneet nuoruutensa samaan historialliseen aikaan ja samoissa sosiaalisissa oloissa niin, että he jakavat tai ainakin tunnistavat vain tälle joukolle erityiset kokemukset.* ” Mannheimin ajatukset liittyvät olennaisesti suurten ikäluokkien myötä tulleisiin vaikutuksiin Suomessa. Suuria ikäluokkia Suomen historiallisessa kehityksessä toisen maailmansodan jälkeen voidaan hyvin luonnehtia sukupolviksi, joita yhdistää sodan kokeminen ja uuden elämän rakentaminen.

Karisto (2005, 22-23) nostaa esille suomalaisille suurille ikäluokille ominaisen erityispiirteen, syntyvyyden. Merkittävää oli, että Suomessa sodasta toipuminen alkoi nopeammin kuin muissa maissa. Vertailtaessa Suomea esimerkiksi Itävaltaan tai Italiaan, alkoi syntyvyyden nouseminen näissä maissa vasta 1950-luvulla. Toisena erityispiirteenä oli suurten ikäluokkien suuruus. Suuret ikäluokat ovat tehneet ikäryhmittäin lukumääräennätyksiä aina 1960-luvulle saakka. Suurissa ikäluokissa oli myös erityisleima siinä suhteessa, kuinka he toipuivat sodan jälkeisessä Suomessa ja aikuistuivat erilaisessa historiallisessa tilanteessa. Ei ole siis ihme, että suuret ikäluokat mainitaan sodan jälkeisinä sukupolvina ja jotka erotuivat aikaisemmista ja myöhemmistä sukupolvista.

Taulukko 1.

Vuosiluku	Syntyvyys
1945	Yli 100 000
1950	Noin 90 000
1955	80 000
1960	80 000
1965	60 000

Yllä oleva taulukko näyttää elävänä syntyneiden määrää Suomessa vuosien 1945-1965 välillä. Taulukosta nähdään kuinka syntyvyys on ollut suurta heti sotien jälkeen ja kuinka vielä 1950-luvulla syntyvyys on ollut suurta. 1960-luvulla syntyvyys on alkanut laskemaan. (Karisto 2005, 18).

Karisto (2005, 24) toteaa lisäksi, että Suomessa suurten ikäluokkien jälkeen ei ole tullut enää suuria ikäluokkia ja yhteiskunnallisesti on pohdittu, miksi syntyvyys on laskenut

vaikka suuret ikäluokat ovat pystyneet vaurastumaan. Yhtenä selityksenä tälle yhteiskunnalliselle ilmiölle on naisten kohdalla mm. naisten työurien yleistyminen ja kotirouvana olemisen arvostuksen väheneminen. Lapsiluvun yleistyminen kahteen tai kolmeen lapseen perhettä kohden yleistyi suurten ikäluokkien keskuudessa. On huomioitava myös, että suurten ikäluokkien syntyminen tapahtui yhteiskunnallisesti hyvin merkittävään aikaan. Hyvinvointivaltion ja poliittiset tapahtumat liittyivät selkeästi suurten ikäluokkien elämänselämään.

Purhonen ym. (2008, 34) toteavat suurten ikäluokkien syntyvyyden ilmenneen pääsääntöisesti maaseudulla. Jopa 77 % vuosien 1946-1950 välillä syntyneestä väestöstä on syntynyt maaseudulla. Muuttoliike on ollut kuitenkin merkittävässä roolissa ja maalta kaupunkiin on muutettu ensisijaisesti työn perässä, mutta myös koulutus ja uusien ammattirakenteiden syntyminen ovat edesauttaneet muuttoliikettä. Puhutaan keskiluokan syntymisestä, jonka muodostivat maaseudulta muuttaneet suuriin ikäluokkiin kuuluvat ihmiset.

Edellä mainittujen tutkimusten mukaan näyttääkin siltä, että suuret ikäluokat elivät sodan jälkeistä murrosaikaa, jolloin lapsesta pitäen totuttiin työntekoon. Suuret ikäluokat alkoivat rakentaa Suomea sodan jälkeisinä vuosikymmeninä ja vaurastuttamaan näin yhteiskuntaamme. Naisten asema kuitenkin muuttui vuosikymmenten saatossa, kun naiset lähtivät työelämään mukaan ja lasten päivähoito muuttui yhteiskunnan tehtäväksi. Maaseudun väestö muutti kaupunkiin, mikä osaltaan vaikutti työelämään siirtymiseen myös naisilla. On merkittävää tutkimukseni kannalta tarkastella tätä kehitystä. Miten tutkimukseeni osallistuneet naiset ovat kokeneet elämisen maaseudulla heti sotien jälkeisinä vuosikymmeninä? Miten mahdollinen muuttoliike maaseudulta kaupunkiin ja takaisin on näkynyt heidän elämässään?

3.2. Elämää maaseudun naisena

Tarkastelen tutkimuksessani sitä millaista on ollut elää naisena maaseudulla suurten ikäluokkien aikana. Vaikka luvun otsikko lupaa tutkimustuloksia maaseudulla asuvien naisten elämästä, otan esille myös miesten elämää maaseudulla, koska tutkimuksessani lapsuuden kotien ja miesten osuus tutkimukseeni osallistuneiden naisten elämässä on varsin merkittävässä asemassa. Painotan erityisesti naisen elämää siitä näkökulmasta, millaista on ollut elää 1950- ja 1960-luvuilla, kun Suomea on rakennettu uudelleen sotien jälkeen.

Häkkinen, Linnanmäki ja Leino-Kaukiainen (2005, 64-65) ovat tarkastelleet maaseudun suuria ikäluokkia ja heidän mukaansa tyypillisin agraarikulttuurin lapsuudenkoti on ollut pienviljelystila. Sotien jälkeinen asuttaminen ja siirtolaisten kiinnittäminen suomalaiseen yhteiskuntaan osaltaan jouduttivat tätä kehitystä. Pientilojen määrä alkoi kuitenkin laskea 1960-luvulla, koska uudet tuotantomenetelmät tulivat maaseututuotantoon. Pientilallisten tytöt ja pojat siirtyivät kehityksen myötä teollisuuden palvelukseen ja alkoivat muuttaa maaseudulta kaupungeihin. Maaseudun väestön väheneminen näkyi 1960-1970-luvuilla. Vielä vuonna 1969 maaseudulla ja kaupungeissa asui saman verran väkeä.

Matti Mäkelä (2007, 189- 195) on kuvannut kaunokirjallisuuden avulla mieskuvaa sotien jälkeisestä ajasta ja sitä miten äidit ja lapset saivat tuntea miesten kokemat sodan kauhut heidän palattua rintamalta kotiin. Miesten alkoholin käyttö lisääntyi sotien jälkeen eikä alkoholin käyttö vähentynyt seuraavissa sukupolvissa. Mieskuva muuttui 1960-luvulla siten, että myös miesten täytyi kilpailla työmarkkinoilla töistä. Jos kotona oli täytynyt kunnioittaa sodasta palaavaa isää, niin omassa elämässään myös keski-ikäinen mies tutki omaa hyvyttään ja pahuuttaan. Miesidentiteetin muuttumisesta suurten ikäluokkien aikana kuvaa Hoikkala (2008, 74) siten, että miesten ylivalta suhteessa naisiin mureni, koska naiset lähtivät kodin ulkopuolelle töihin. Miehen asema perheessä muuttui ja sukupuolten keskinäiset suhteet liikkuivat enemmän. Työ miehen mittarina ei enää riittänyt vaan naiset alkoivat esittää vaatimuksia myös oman elämänsä suhteen. Miesten asema johtavassa tai käskevässä asemassa suhteessa naisiin muuttui. Auktoriteetti perheen elättäjänä ei ollut enää itsestään selvää vaan myös nainen saattoi olla perheen “päänä.”

Samansuuntaisia ajatuksia on nostanut esille Sinikka Vakimo (1999, 122-125), joka tutkimuksessaan puhuu maaseudun naisen elämästä sosiokulttuurisen elämisen kontekstista. Maaseudulla on nainen perinteisesti ollut maatalon emäntä ja naisen paikka on ollut koti. Kuitenkin 1950-luvulla maaseudulla tapahtunut murros on vaikuttanut maaseudulla elämiseen ja teollistumisen vuoksi myös naisten asema alkoi muuttua. Palvelualojen kiinnostavuus lisäsi naisten muuttamista kaupungeihin ja maaseutu alkoi muuttua niin fyysisesti, sosiaalisesti kuin kulttuuriltaan.

Purhonen ym. (2008, 56-58) ottaa esille suuriin ikäluokkiin kuuluvalla naiselle ominaisen vaiheen eli lyhyen nuoruuden. Nuoruus jäi lyhyeksi yleensä sen vuoksi, että avioituminen tapahtui hyvin nuorena. Etenkin, jos nainen tuli raskaaksi hyvin nuorena, naimisiin piti

mennä kiireesti. Suurille ikäluokille kuului naimisiin meno hyvin varhain ja lasten hankkiminen nuorena. Lapsuus merkitsi yleensä kovaa työntekoa ja suhde luontoon korostui erityisesti maalla asuvilla. Omavarainen maatalous toi mukanaan sen, että ahkeruudella selvittiin usein suurlapsisissa perheissä.

Koulutus suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten elämässä on Hoikkalan (2008, 86) mukaan ollut merkittävä jakaja ruumiillisen tai henkisen työn tekijöiksi. Koulutus jakoi nuorison oppikoulun ja kansakoulun käyneisiin. Rinnakkaiskoulutusjärjestelmä on joko mahdollistanut tien parempaan kouluttautumiseen tai pois sulkenut koulutuksen kokonaan. Ammatin saaminen on mahdollistunut yleensä paremmin, kun on päässyt oppikoulun viitoittamalle tielle. Titta Tuohinen (1996, 71,73) on kuvannut koulutusjärjestelmän kahtia jakautumista seuraavasti: *“ Meistä tuli oppikoulun käyneitä ja kansakoulun käyneitä. Henkisen työn tekijöitä ja ruumiillisen työn tekijöitä. (...) Yhteiskunnan uusi säätyjako ei (...) ainoastaan jakanut rahvasta kahtia. Se tuli myös keskelle perheitä. Tuttuja ovat tarinat, joissa sisarus-ten välille on jäänyt lähtemätön jännite vaikkapa siitä, että vanhimmat uhrattiin ansiotyön alttarille, jotta edes nuoremmat saataisiin koulutettua.”*

Tutkimusten valossa näyttää siis, että maaseudun naisen elämä oli lapsuudesta lähtien työntekoon opettelemista ja myöhemmin avioliiton kautta pienviljelystilan emännän elämää. Lapset saatiin hyvin nuorena, jotka puolestaan opetettiin tekemään työtä. Ahkeruus ja työn tekeminen olivat mittareita niin miehellä kuin naisellakin. Suurten ikäluokkien miehet ja naiset oli kasvatettu arvostamaan työn tuottamaa hyvinvointia. Toisaalta oli pakko tarttua työhön, koska sotien jälkeinen maan uudelleen rakentaminen sitä vaati. Koulutuksen hierarkia kansa- ja oppikoulujärjestelmään jakoi oppilaat kahteen “kastiin”. Lähtökohdat ammatin hankkimiselle olivat hankalimmat kansakoulupohjalta kuin oppikoulupohjalta. Esille nousevat perheiden sisäiset hierarkiat, joissa tutkimuksen pohjalta vanhimmat lapset ovat joutuneet työllään mahdollistamaan sen, että nuoremmat sisarukset voisivat opiskella.

4 NAISTEN TALOUDELLINEN HUONO-OSAISUUS

Tässä luvussa otan esille naisten huono-osaisuuteen liittyviä tutkimustuloksia. Olen tutkimuksessani rajannut huono-osaisuuden käsittelemään taloudellista huono-osaisuutta. Toimeentulotukiasiakkuus on ollut se peruste, minkä mukaan olen heidät tutkimukseeni valinnut. Käyn tässä luvussa läpi toimeentulotukijärjestelmää mm. Kyösti Raunio (2000) sekä Olli Kankaan ja Veli-Matti Ritakallion (2005) teosten perusteella. Marginalisaatiossa elämisestä ja tähän elämään totuttamisesta on tutkinut Riitta Granfelt (1998), jonka tutkimustuloksia olen liittänyt tutkimukseeni. On oletettavaa, että kukaan ihminen ei halua joutua niin ahtaalle elämässään, että tarvitsee turvautua yhteiskunnan taloudelliseen apuun. On mielenkiintoista huomata esimerkiksi Granfeltin (1998) tutkimustuloksista, kuinka naisten kokemukset huono-osaisuudesta ovat olettamuksista poikkeavia. Kokevatko naiset sittenkään olevansa huono-osaisia? Olen myös tässä luvussa tehnyt lyhyen yhteenvedon siitä, mitä tutkimukset tuovat esille naisten huono-osaisuudesta.

Sosiaalityön tehtävänä on auttaa ihmisiä selviytymisessään elämässä, tukea heidän toimintakykyään ja päättää viimesijaisesta toimeentulotuesta. Sosiaalityö on se viimesijainen apu ihmiselle, silloin kun elämässä jostain syystä ei mene hyvin. (Raunio, 2000, 12) Tutkimuksessani keskeisenä käsitteenä on huono-osaisuus, joka sosiaalisena ongelmana näyttäytyy usein sosiaalitoimen asiakkaiden elämässä. Tarkastelen huono-osaisuutta taloudellisesta näkökulmasta eli toimeentulotukijärjestelmän kautta. Toimeentulotukilaki on tullut voimaan 1.3.1998 ja se on viimesijainen taloudellinen tuki, jolla yhtäältä turvataan henkilön ja hänen perheensä toimeentulo ja toisaalta edistetään itsenäistä selviytymistä. Laki toimeentulotuesta 1§ sanoo: “*Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja hänen perheensä ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo*”. (Raunio, 2000, 130).

Toimeentulotukea ovat tarkastelleet Kangas ja Ritakallio (2005, 58), jotka nostavat esille toimeentulotuen saamisen yhtenä yhteiskunnallisena mittarina köyhyydelle. Raunio (2000, 223) puolestaan nostaa tutkimukseni kannalta olennaisen argumentin taloudellisesta huono-osaisuudesta. Hän ei tarkoita pelkästään taloudellisten resurssien niukkuutta vaan hän tarkastelee ihmisten elinoloja taloudellisen huono-osaisuuden takana. Resurssien niukkuus ihmisten elinympäristössä voi johtaa vajavaiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Samansuuntaisia ajatuksia tuo esille Heikkilä (2000, 172-173), joka liittää huono-osaisuuden laajempaan

kontekstiin köyhyys- ja huono-osaisuus-tutkimuksessa. Pelkkä tuloköyhyys ei ole huono-osaisuuden mittari vaan sosiaalisten ongelmien kasautuminen, jotka tosiasiallisesti voi aiheuttaa ongelmia elämässä, liittyvät huono-osaisuuden syntymiseen. Myös tässä tutkimuksessa olen halunnut kartoittaa tutkimukseeni haastateltavien naisten elämäntilanteen kokonaisuudessaan. Asiointi “toimeentulotukiluukulla” ei kerro kaikkea. Naisten elämäntarinoiden avulla pyrin löytämään niitä yhtymäkohtia, mikä mahdollisesti on muuttanut heidän elämänkulkuaan niin, että heidän on tarvinnut turvautua toimeentulotukeen.

Huono-osaisuus sosiaalisena ongelmana on laaja ja monivivahteinen. Otan esille tutkimuksia, jotka käsittelevät taloudellista huono-osaisuutta. Yhden tutkimustuloksen tuo esille Reijo Sund (2005, 38-47), jonka mukaan huono-osaisuus sanana heijastelee negatiivisuutta ja kertoo yhteiskunnallisesta epäoikeudenmukaisuudesta. Hän painottaa hyvinvointiyhteiskunnan kannalta ongelmalliseksi sitä ihmisjoukkoa, joka on marginalisoitunut huono-osaiseksi. Käsitteet kantaja, paikantaminen, teoreettiset mittausominaisuudet ja yleistettävyys ovat Sundin mukaan huono-osaisuuden mittareita, joiden avulla voidaan määritellä huono-osaisuus. Näistä esimerkkeinä hän mainitsee leipäjonot, joissa ihminen on ulkoisesti huono-osaisuuden kantaja, mutta sisäisesti miettii miksi hän on joutunut tähän tilanteeseen. Paikantamisella pyritään löytämään selitys huono-osaisuudelle, kuten esimerkiksi jokin paikkakunta, missä on pitkäaikaistyöttömyyttä. Teoreettisesti pohdittaessa on helpompi mieltää huono-osaisuus eriteltynä kuin kokonaisvaltaisena ilmiönä. Puhutaan pitkäaikaistyöttömistä tai vanhemmista naisista, joiden on vaikea työllistyä. Yleistettävyys on tämän tutkimuksen mukaan ajateltava siten, miltä kannalta ihminen itse katsoo omaa huono-osaisuuttaan ja mihin sitä voidaan verrata. Sundin tutkimustuloksia on hyvä peilata omaan tutkimukseeni. Kuinka näkyy maaseudulla elävien naisten huono-osaisuus ja kokevatko he olevansa huono-osaisia juuri maalaismiljöössä? Näkyykö marginalisoituminen heidän kohdallaan loppujen lopuksi selkeästi?

Hannu Uusitalo (2000, 43) ottaa esille huono-osaisuuden mittaamisessa toimeentulon käytettävissä olevien tulojen mukaan. Hänen mukaansa se käytettävissä oleva tulo, mikä jää tulojen ja menojen jälkeen näyttävät kotitalouksien mahdollisuuden kuluttaa käytettävissä olevia varoja. Yhden näkökulman huono-osaisuudesta tuo esille Jukka Törrönen (2005). Hän kirjoittaa marginaaleissa elävien ihmisten leimautumisesta ja siitä, kuinka he saavat tietyn “määritelmän” esim. asioidessaan sosiaalitoimistossa. He joutuvat kamppailemaan näiden stereotyyppien kanssa arkipäivän elämässä. Lisäksi Törrönen (2005, 16-20) ottaa

esille naistutkimuksen, jossa on paljon tutkittu juuri alistussuhteita ja marginaaleissa elämistä. Huono-osaisuuden sukupuolittuminen nähdään naistutkimuksessa olennaisena tekijänä.

Pienissä marginaaleissa eläminen on tavanomaista etenkin pitkä-aikaisilla toimeentulotukiasiakkailta. Marginalisaatiota on tutkinut Riitta Granfelt (1998, 82), joka on ottanut tutkimuksessaan esille naisnäkökulmaa ja etenkin psykososiaalisia kysymyksiä kodittomien naisten elämässä. Tutkimuksessaan hän pitää marginalisaatiota syrjäytymisen synonyyminä ja painottaa sosiaalisen syrjäytymisen olevan yhteydessä sivullisuuteen, mutta jotka eivät kuitenkaan aina esiinny yhdessä. Hänen mukaansa ihminen voi elää hyvinkin marginaalista elämää olematta silti sosiaalisesti tai taloudellisesti huono-osainen. Tämä näkökulma on mielestäni hyvä ottaa esille tutkimuksessani, koska tiedän etenkin maaseudulla asuvan ihmisiä hyvin niukoissa taloudellisissa raameissa, mutta silti tyytyväisenä elämäänsä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että huono-osaisuuden yhtenä mittari on toimeentulotukiasiakkuus, jota myös mm. Kangas ja Ritakallio (2005,58) ovat painottaneet tutkimuksessaan. Kotitalouksien tulorajat on luokiteltu tietyn kaavan mukaisesti ja kun taloudelliset resurssit eivät riitä, tarvitaan toimeentulotukea, joka puolestaan antaa oman leimansa asiakkaalle. Mielenkiintoista on kuitenkin huomioida asiakkaiden oma näkemys huono-osaisuudesta. Kokevatko he olevansa huono-osaisia vain siksi, että rahat ovat tiukalla?

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen ja tutkimuksellani pyrin ymmärtämään sosiaalisen ongelman, huono-osaisuuden esiintymistä maaseudun suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten keskuudessa. Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes ja Paula Sajavaara (2003, 152) kuvaavat kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohdaksi todellisen elämän tutkimisen. Todellisen elämän kuvaaminen kokonaisvaltaisesti vaatii tutkijalta sekä arvolähtökohtia että objektiivisuutta ja on muistettava, että todellisen elämän kuvaamisessa selitetään juuri siinä ajassa ja paikassa tutkittavaa ilmiötä.

Kvantitatiivisen metodologian osuus tutkimuksessani liittyy otantaan toimeentulotukiasiakkaista, jonka olen tehnyt erään pienen maalaiskunnan asiakasaineistosta. Tutkimukseni aineiston otanta kohdistuu sellaisten asiakkaiden tiedostoihin, jotka ovat asioineet toimeentulotukiasioissa aikavälillä 1.1.2010- 26.4.2010. Aloitin tutkimukseni tekemisen helmikuussa 2010, joten asiakasaineiston otanta juuri tuolle aikavälille johtui tästä syystä. Vuosien 1945-1964 välillä syntyneitä naisia, jotka olivat hakeneet toimeentulotukeautona aikana, oli yhteensä 18. Vastaava lukumäärä samalla aikavälillä syntyneiden miesasiakkaiden kohdalla oli 29. Naisasiakkaiden joukosta valitsin viisi naista tutkimukseeni satunnaisotannalla. Hirsjärvi ym. (1997, 179) toteavat kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytettävien otantojen määräytyvän tutkimusaineistosta. Tutkimukseni kannalta halusin ottaa naiset satunnaisotannalla 18 naisen joukosta, koska ajattelin siten saavani mahdollisimman edustavan aineiston tutkimukselleni. Hirsjärvi ym. (2003, 168-169) pitävät merkityksellisenä kvalitatiivisessa tutkimuksessa ymmärtää tutkimuskohdetta ja aineiston kokoa ei voi määrittää tarkasti, mikä on riittävä ja mikä ei. Tärkeintä on yrittää tutkijana ymmärtää se tutkimuskenttä kokonaisuudessaan, jota hän on tutkimassa. Ongelmana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on Hirsjärven ym. (2003, 169) mukaan se, kuinka hyvin tutkija osaa havainnoida tutkimusaineistoaan ja löytää uusia näkökulmia. Yhtenä ohjeena tähän ongelmaan pidetään sitä, että aineisto on silloin riittävä, kun aineisto ei anna enää uutta tietoa tutkimusongelman kannalta.

Huono-osaisuus sosiaalisena ongelmana viiden naisen elämäntarinoissa on tutkimuksessani se tutkimuskysymys, johon haluan löytää vastauksia. Työskenneltyäni pitkään sosiaalityöntekijänä, minulle on vakiintunut käsitys siitä, että huono-osaisuus näkyy jollakin taval-

la toimeentulotukiasiakkuuksissa. Hypoteesina voinkin esittää, että toimeentulotukiasiakkuus merkitsee jonkin asteista huono-osaisuuden kokemista myös näiden viiden naisen keskuudessa. Haluan tutkimuksellani antaa “ äänen” näille viidelle naiselle, jotka ovat halunneet elämäntarinansa minulle kertoa. Aivan kuten aikaisimmissa tutkimuksissa (Raunio 2005, Heikkilä 2000) on todettu, toimeentulotukiasiakkuuden takana on usein muita ongelmia. Elämäntarinoiden avulla pyrin hakemaan tietoa siitä, miten naiset kokevat huono-osaisuuden ja miten maaseudulla eläminen vaikuttaa huono-osaisuuteen. Näin ollen olen asettanut tutkimuskysymykseni seuraavasti:

1. Miten taloudellinen huono-osaisuus on näkynyt suuriin ikäluokkiin kuuluvien maaseudun naisten elämässä?
2. Miten naiset ovat kokeneet taloudellisen huono-osaisuuden?

6 NARRATIIVINEN TUTKIMUSMENETELMÄ

Tutkimusmenetelmän valinta juuri tähän tutkimukseen osoittautui heti alusta alkaen oikeaksi. Jotta pääsisin haastateltavien naisten kanssa mahdollisimman syvästi heidän elämäänsä kokemiinsa asioihin, oli minun valittava tutkimusmenetelmäksi narratiivinen tutkimus. Elämäntarinat antavat kuulijalle eräänlaisen ”aikamatkan” menneisyyteen. Näin tapahtui myös minun kohdallani. Pääsin haastattelemieni naisten kanssa heidän kokemuksiinsa ja elämänsä käännekohtiin ”matkakumppaniksi”. Purhonen ym.(2008, 12) on mielestäni hyvin todennut elämäntarinoiden sopivan menetelmänä juuri silloin, kun halutaan saada tietoa kokonaisen sukupolven kokemuksista ja näkemyksistä. Myös Marja Saarenheimo (1997, 13) on kuvannut elämäntarinoiden vaikuttavuutta tutkimusmenetelmänä silloin, kun haastateltavat ovat varttuneempia ja iäkkäämpiä ihmisiä. Hänen mukaansa elämäntarinoiltaan haastateltavat tuovat oman käsityksen elämäänsä liittyvistä tilanteista ja tapahtumista sekä hakevat vastauksia kysymykseen miksi jokin asia on päässyt näin tapahtumaan. Ottamalla viiden naisen elämäntarinat mukaan tutkimukseeni, haluan tuoda esille juuri heidän äänensä ja ajatuksensa. Yksikin elämäntarina olisi ehkä riittänyt, mutta viiden naisen elämäntarinoista uskon löytäväni jotain merkittävää ja uutta tietoa naiseudesta maaseudulla ja lisäksi huono-osaisuudesta ja sen kokemisesta suuriin ikäluokkiin kuuluvana.

Elämäntarinoiden kokoaminen tapahtui siten, että otin jokaisen valitsemaani naiseen yhteyttä puhelimitse ja kerroin tutkimusaiheestani ja siitä, että olin ajatellut valita juuri hänet tutkimustani varten. Kerroin tutkimuksen teosta kuinka se tapahtuu eli sen, että äänittäisin naisten kertomukset ja myöhemmin litteroisin nämä kertomukset. Kerroin naisille myös sen, että tutkimus on äärimmäisen luottamuksellinen ja kenenkään henkilöllisyys ei paljastu tutkimuksesta. Kaikki valitsemani viisi naista suostuivat tutkimukseeni heti ensimmäisellä kysymällä ja mielenkiintoista oli havaita se, että he olivat oikeastaan otettuja siitä, että nimenomaan heidän elämästään on joku kiinnostunut.

Hannu Perho ja Merja Korhonen (2008, 351) ovat kiteyttäneet mielestäni hienosti ihmisen elämänsä ja siitä esille tulevan elämäntarinan. Siteeraan heitä: “*Elämänsä elämänsä, persoonallisuuteen, yhteiskuntaan, elämäntapahtumiin ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviä näkökulmia.*” Elämäntarinasta he määrittelevät seuraavaa: “*Elämäntarinaa kertoessaan yksilö käsittelee ja tulkitsee elämänsä, jäsentää menneisyyttään, nykyhetkeä ja toi-*

vottua tulevaisuutta sekä antaa kertomushetkellä mielekkäältä ja mahdolliselta tuntuvan kielellisen tarinahahmon elämälleen.” Perho ja Korhonen (2008) ovat oivalla tavalla tuoneet esille narratiivisen tutkimusmenetelmän ytimen, tarinallisuuden, jonka avulla ihmisten elämäkokemuksia voidaan analysoida ja tulkita. Kyseessä ovat ihmisten omat kokemukset heidän elämästään, jotka he kielellisesti tuovat tutkijalle julki. Tutkimuksellani halusin kulkea pienen matkan näiden viiden naisen rinnalla ja yrittää tulkita heidän elämäntarinoitaan naisnäkökulmaa ja suhtautumista maaseudulla elämiseen ja huono-osaisuuteen.

Merja Laitinen ja Tuula Uusitalo (2008, 137-138) painottavat tutkijan subjektiivista näkemystä silloin, kun hän tulkitsee saamaansa aineistoa. Tutkijan omat kokemukset, sukupuoli ja elämähistoria nousevat esille tulkitessaan haastateltavien elämäkertomuksia. Merkittävää on, että tutkijan omat kokemukset elämästä vaikuttavat mihin painopiste nousee tutkimuksessa. Granfelt (2002, 127) on tuonut esille Laitisen ja Uusitalon (2008, 137-139) artikkelissa juuri tutkijan uskalluksen nostaa esille arkoja ja vaikeitakin asioita elämäntarinoista. Tulkinnat eivät saa kuitenkaan irrota kontekstistaan vaan tulkintojen on oltava perinpohjaisesti perusteltuja.

Hannu Heikkinen (2007, 148) mainitsee myös tulkinnan, jota elämäntarinoiden aineiston analysointi edellyttää. Hän ottaa esille Polkinghornen (1995, 6-8) tuoman näkemyksen aineiston kahdesta erilaisesta käsittelytavasta. Ensimmäisenä käsittelytapana on narratiivien analyysi, joka luokittelee kertomuksen erilaisten tapaustyyppien ja kategorioiden avulla. Toisena käsittelytapana esille tulee narratiivinen analyysi, jossa kertomusta kokonaisuudessaan käytetään tiedon antajana. Narratiivisessa analyysissä tärkeässä asemassa ovat keskeiset teemat, joita tarinoista nousee esille. Tutkimuksessani käytän kertomusten tuomaa tietoa kokonaisuudessaan ja nostan esille niitä teemoja, joita elämäntarinat tuovat esille. Mielestäni narratiivinen analyysi tuo aineistosta esille kertojan elämäntarinan kokonaisuudessaan ja antaa tutkijalle vapaammat kädet tarkastella elämäntarinoita tutkimukselle annettujen tutkimuskysymysten kautta.

6.1. Narratiivinen tutkimus tiedon välittäjänä ja rakentajana

Narratiivinen tutkimus nähdään tutkimuksena, jossa kertomukset ovat sekä tiedon välittäjiä että rakentajina. Tutkimuksen ja kertomuksen välistä suhdetta voidaan tarkastella siten, että tutkimus käyttää materiaalinaan kertomuksia tai ympäröivää maailmaa lähtökohtana ker-

tomuksen ymmärtämisessä. Suomessa narratiivinen tutkimus on tieteen alalla alkanut näkymään vasta 1990-luvun tienoilla. Kuitenkin narratiivisella tutkimuksella on nykypäivänä vankka sija Suomen tieteellisessä keskustelussa. (Heikkinen 2007, 142-143).

Vilma Hänninen (1999, 15-16) määrittelee narratiivisuuden tutkimuksena, jossa tarinan, kertomuksen tai narratiivin käsitettä käytetään ymmärtämisen välineenä. Narratiivisuus käsitteen synonyymina käytetään tarinallisuutta, joka on narratiivisuuden tutkimuksen ydin. Laitinen ja Uusitalo (2008, 111-112) puolestaan luonnehtivat Hännisen ja Valkosen (1998) mukaisesti narratiivista tutkimusta ihmiselle luonteenomaisena ja sisäisenä tapana jäsentää elämäänsä ja kokemuksiaan. Tarinat ja kertomukset ovat keinoja jäsentää elämässä tapahtuneita tapahtumia jatkumona vaikka niissä olisi myös epäjatkuvuuksia - ja johdonmukaisuuksia.

Laadullisessa tutkimuksessa ihmisten omat kertomukset elämästään ovat olleet keskeistä materiaalia jo vuosikymmeniä. Sosiaalinen todellisuus on kiinnostanut tutkijoita, koska kertomusten on uskottu ilmentävän kulttuurista todellisuutta. Itse tarinalla on selkeä alku, keskikohta ja loppu ja keskeisenä elementtinä pidetään juonta, joka muodostaa tarinan kokonaisuuden. Tyypillisesti tarina on kielellinen, mutta kerronta voi olla myös elokuvan tai kuvien avulla tuotettu. (Hänninen 1999, 18-20). Onkin huomioitava, että tutkimukseni kannalta on tärkeää huomioida tarinan kulttuurista antia. Miten haastatteleman naiset ovat kokeneet elämänsä suurten ikäluokkien syntyvaiheessa? Lisäksi mielenkiintoista on ollut tarkastella heidän kokemuksiaan huono-osaisuudesta ja kuinka he ovat jäsentäneet nämä kokemuksensa vuosien varrella.

6.2. Tarinallinen kiertokulku

Hänninen (1999, 21-22) painottaa tarinalliseen kiertokulkuun liittyvää situaatiota eli elämäntilannetta. Elämäntilanteisiin käsitetään kuuluviksi muun muassa perhesuhteet, asuinympäristö, työpaikka ja terveydentila. Situaatio on tarinallisessa kiertokulussa merkittävä, koska sen ympärille alkavat rakentumaan sosiaalinen tarinavaranto, jossa kulttuuriset kokemukset tulevat esille. Koko elämänsä historian ajalta omaksutut tarinat kulkevat ihmisen mukana. Jotkut tarinat muistetaan kauemmin, jotkut vähemmän aikaa. Kuitenkin henkilökohtaisella sosiaalisella tarinavarannolla on merkitys tulkittaessa omia elämäkokemuksia ja henkilöhistoriaa. Tarinallisessa kiertokulussa sisäinen tarina on prosessi, jossa ihminen

tulkitsi elämänsä tapahtumia eli niitä tilanteita, joissa ihminen on elänyt ja elää edelleen. Sisäisen tarinan on luova prosessi, jossa on kolme eri tasoa: alkuperäinen, reflektiivinen ja metareflektiivinen. Alkuperäisessä tasossa elämä esittyy tulkittuna tietyllä tavalla. Reflektiivinen sisäinen tarina on sisäistä puhetta, jossa tarina kerrotaan itselleen. Metareflektiivinen taso on ihmisen kykyä eritellä omaa sisäistä tarinaansa tietoisesti. Tarinallisessa kiertokulussa draama on ihmisen elävää elämää, jota ihminen pyrkii toteuttamaan. Kerronnan avulla ihminen voi tulkita tapahtumia ja jakaa kokemuksiaan sosiaalisella tavalla. Oman elämän reflektointi ja sen jakaminen toisten kanssa, antaa kuulijoille mahdollisuuden oppia kokemuksista ja hyödyntää toisten tulkintoja omassa elämässään.

Narratiivisessa tutkimuksessa on olennaista filosofinen tarkastelu, jota kuvaavat termit ontologinen, fenomenologinen, hermeneuttinen, materialistinen, realistinen sekä eksistentiaalinen. Ontologisuudella tarkoitetaan ihmisen olemassaolon tarinallisuutta. Ihmisen tarinat kertovat siitä elämästä ja yhteiskunnan käytännöistä, joihin ihminen on kiinnittynyt. Fenomenologinen tarkoittaa asioiden merkityksellisyyttä eli sitä miten aiemmin koetut kokemukset muotoutuvat ihmisen elämässä ja tuovat merkitystä ihmisen kokemiin asioihin. Hermeneuttisuus korostaa kertomusten sekä välittävän elämisen malleja että jäsentävän ja rikastavan elämän merkityksiä. Tarinoiden osat ovat osa koko tarinaa. Materialistinen lähestymistapa näkee ihmisen realistisen suhteen ympäröivään maailmaan. Realistinen lähtökohta tarkastelee ihmisen tajuntaa reaalisesti olemassa olevana ja todellisuuteen vaikuttavana. Oman elämänsä rajallisuuden näkeminen tulee esille eksistentiaalisessa lähestymistavassa. Vaikka ihminen on kiinnittynyt omaan yhteisöönsä ja kulttuuriinsa, on oman elämän rajallisuus osana tietoisuutta ihmisen elämässä. (Hänninen 1999, 24-25).

Niin kuin aiemmin olen maininnut, narratiivista tutkimusta käytetään hyvin läheisesti ihmisen elämänsä kulkuun liittyvissä tutkimuksissa. Laitinen ja Uusitalo (2008, 110-111) nostavat esille narratiivisen tutkimustavan sellaisena, joka soveltuu käytettäväksi silloin, kun ihminen nähdään aktiivisena oman elämänsä toimijana. Ihmisen elämänsä kulun prosessi nähdään kieleen, aikaan ja paikkaan sidottuna. Kertomukset nähdään ihmisen sisäisenä ja luonteenomaisena tapana jäsentää omaa elämänsä ja kokemuksiaan.

6.3. Narratiivisen tutkimuksen haasteellisuus

Narratiivinen tutkimus on haasteellinen tutkimusmetodi, koska tutkijan ja tutkittavan välinen yhteys on tärkeässä asemassa. Laitinen ja Uusitalo (2008, 114-115) tuovat esille narratiivisen tutkimuksen sosiaalisena tapahtumana. Erityisesti tutkittaessa traumaattisia kokemuksia, tutkijan ja tutkittavan vuoropuhelu nousee tärkeään rooliin. Tutkijasta heijastuva luottamus sekä halu kuulla ja jakaa tutkittavan vaikeitakin elämäkokemuksia, ovat tutkimuksen kannalta olennaisen tärkeitä. Kun tutkijan ja tutkittavan luottamuksellinen yhteys on löytynyt, voi narratiivista tulla hyvin monivivahteinen. Toisaalta, jos luottamusta ei jostain syystä synny, tutkimustulos voi jäädä vaillinaiseksi siitä syystä, että tutkittava ei ole voinut kertoa kaikkea tutkijalle.

Tutkimuksessani yhtenä tutkimuksen kohteena on huono-osaisuuden kokeminen. Onkin luultavaa, että naisten elämäntarinoista nousee esille hyvin rankkoja kokemuksia, jotka osaltaan voivat selittää heidän elämäntilanteensa vaikeutumista. Laitinen ja Uusitalo (2008, 117) ovat tutkineet narratiivisen tutkimuksen soveltuvuutta sellaisiin tutkimuksiin, joihin liitetään traumaattisia elämäkokemuksia. Heidän mukaansa tutkijan on ymmärrettävä, miten hän ymmärtää inhimillisen tiedon ja traumaattisten kokemusten rakentuvan haastateltavan elämässä. Tutkijan on myös huomioitava todellisuutta tuottavia ja välittäviä kokemuksia kertomuksina. Subjektiivinen ote tutkimuksen teolle on tärkeää ja mielestäni tärkeänä näkökulmana nousee esille myös tutkijan tarve aikaan saada yhteiskunnallisesti merkittävää tutkimuksellaan.

Tutkimuksen kysymysten asettelussa tulee olla tarkka. Riittävä väljyys kysymysten asettelussa on tärkeää ja tutkijan oma asennoituminen näkyy usein tutkimuskysymysten asettelussa. Kysymysten tarkka asettelu on tieteen tekemisen kannalta sekä yhteiskunnalliselta mielekkyydeltä tärkeää. Tutkimuksen uskottavuus ja ymmärryksen lisääminen tutkimuskohteesta on tärkeä lähtökohta. Tutkijan on lähdettävä liikkeelle siitä ajatuksesta, mitä hän tutkimuksella haluaa selvittää. Lisäksi hyvät perustelut tutkimuksen tekemiselle ja tutkimuskysymyksille antavat tutkimukseen osallistujille varmuuden siitä, mitä tutkimuksella haetaan. Vasta tutkijan hyvien perustelujen jälkeen, tutkittavat uskaltavat osallistua tutkimukseen. (Laitinen ja Uusitalo 2008, 118-120).

Narratiiviselle tutkimukselle ihmisen elämäkulkua on tärkeä tutkimuksen kohde ja elämäkokemukset tuovat esille kokemusten merkityksellisyyden. Soili Paananen (2008, 23) toteaa seuraavasti: “ *Tutkimuksessa näiden elämäkertomusten avulla päästään lähelle sitä, kuinka yksilöt ovat konstruoineet tietyt sosiaaliset ilmiöt tietynä elämänsä aikana, millaisia merkityksiä ne ovat saaneet ja miten nämä merkitykset ovat prosessuaalisoituneet ja mahdollisesti muuttuneet elämän aikana.*” Mielestäni Paananen (2008,23) näkemys elämäntarinoiden merkityksellisyydestä tulee hyvin esille edellä mainitussa lauseessa. Lisäksi on tärkeää, että ihmiselle annetaan mahdollisuus tuoda esille oma näkemyksensä omasta elämästään. Kukapa oman elämänsä paremmin tuntisi kuin ihminen itse?

Yhteenvetona voidaan todeta, että narratiivinen tutkimusmenetelmä on haasteellinen tutkimusmenetelmä siinä mielessä, että siinä tutkijan on onnistuttava pääsemään tutkittavien kanssa sille tasolle, että he kertovat elämäntarinaansa luotettavasti. Luottamuksen synnyttäminen haastattelutilanteessa on tärkeää. Tutkimukseni tutkimusmenetelmä pohjautuu suulliseen kerrontaan ja mielestäni on ollut järkevää antaa haastateltavan kertoa vapaasti omasta elämästään. Olen antanut haastattelemilleni naisille vapauden kertoa elämästään ja käyttänyt holistista lähestymistapaa eli etsinyt niitä temaattisia keskipisteitä heidän elämästään. Heidän elämäntarinoidensa avulla olen etsinyt vastauksia heidän elämänsä käännekohtiin. Mikä käännekohta on muuttanut heidän elämänsä? Ja miten he ovat selvinneet elämän karikoista tai ovatko he selvinneet niistä?

sen äänen kuuluviin, mitä olin naistutkimuksellani halunnut tuoda esille. Olin löytämässä jotain uutta, mitä kenties ei vielä ole paljon tutkittu. Huono-osaisuus sosiaalisena ongelmana antaa mielenkiintoisen näkökulman sosiaalityöhön ja ympäristönä maaseutu tuo siihen oman vivahteensa. Koska tutkimukseni perustuu narratiivien eli kertomusten pohjalta saatuun tutkimusaineistoon, on huomioitava narratiivisen tutkimusmenetelmän analysoinnin haasteellisuus. Käytän aineiston analyysissä Laitinen ja Uusitalon (2008, 133) mukaisesti holistista narratiivisen aineiston analyysitapaa, jossa kiinnostus kohdistuu haastateltavan tarinaan kokonaisuutena. (Lieblich ym. 1998). Laitinen ja Uusitalo (2008, 133-134) tuovat esille holistisen analysoinnin kaksi eri muotoa: sisällön ja muodon analyysin. Sisällön analyysi sisältää kertomuksen keskeiset teemat ja johtopäätökset, kun taas muodon analyysi tarkastelee temaattisia keskipisteitä ja kertomuksen juonen kulkua. Käytän tutkimukseni aineiston analyysissä holistista näkemystä ja haen naisten elämäntarinoista vastauksia siihen, mitä heidän tarinansa kertovat suurten ikäluokkien elämästä, maaseudulla elämisestä sekä taloudellisen huono-osaisuuden kokemisesta. Näihin kolmeen näkökulmaan lisään vielä tarkastelua naiseudesta identiteettinä.

Olen jakanut elämäntarinoiden analysoinnin neljään kategoriaan. Ensimmäisenä käsittelem suurten ikäluokkien elämää eli sitä millaista elämä on ollut suurten ikäluokkien aikana. Aikaisemmat tutkimukset osoittavat kouluttautumisen olleen vaikeaa sotien jälkeisillä sukupolvilla. Miten haastattelemieni naisten kohdalla on näkynyt koulutus? Miten he ovat sijoittuneet työelämään? Seuraavaksi olen käsitellyt huono-osaisuuden näkymistä naisten elämässä. Huono-osaisuus sosiaalisena ongelmana herättää mielenkiintoa jo siksi, että olen halunnut nimenomaan saada tutkimukseen naisten omat käsitykset heidän huono-osaisuudestaan. Tämän vuoksi tämä luku on merkittävä tutkimuksessani ja antaa naisten kokemusten kautta arvokasta tietoa naisten kokemasta huono-osaisuudesta. Kahdessa viimeisessä luvussa käsittelem naisten elämää maaseudulla ja naiseutta identiteettinä. Naiseus identiteetti-luku käsittelee nimenomaan naiseutta suurten ikäluokkiin kuuluvien keskuudessa. Onko naiseus perinteistä naisena olemista, johon kuuluvat äitiys ja kotirouvana olominen? Onko siihen liittynyt työelämä vieraan työssä? Identiteetin huomioiminen työssäni näkyy olennaisesti myös siksi, koska oletukset naiseudesta ovat olleet juuri tuona sotien jälkeisenä aikana varsin perinteiset. Naisten kokemukset antavat meille 2010-luvulla eläville ihmisille myös tuulahduksen historiasta ja siitä ajasta, missä suurten ikäluokkien naiset ovat eläneet.

Olen jokaiseen luvun loppuun tehnyt lyhyen yhteenvedon, josta käy ilmi aineistosta esille nousseet tärkeimmät teemat. Analysoidessani elämäntarinoita olen antanut haastatteleminen naisille nimet N1,N2,N3,N4 ja N5. Omat kysymykseni haastattelujen välissä olen merkinnyt k-kirjaimella (kyselijä).

8 SUURTEN IKÄLUOKKIEN ELÄMÄNKULKU

Olen tässä luvussa tarkastellut tutkimukseeni osallistuneiden viiden naisen elämäntarinoita ja kokemuksia elämästä suurissa ikäluokissa. Elämäntarinoista olen ottanut esille niitä teemaattisia kohtia, jotka liittyvät oleellisesti tutkimukseeni. Esille nousevat naisten lapsuudenperheissä eletyt kokemukset: isän päihteiden käyttö, vanhempien keskinäiset ristiriidat ja työhön oppimisen merkitys. Se, onko syntynyt lapsikatraan vanhimpaan vai nuorempaan päähän, on näyttänyt määräävän myös kouluttautumisen mahdollisuuden. Tämä luku antaa tietoa suomalaisen yhteiskunnan kehitysvaiheesta silloin kun suuret ikäluokat rakensivat Suomea ja tuo esille haastattelemini naisten kokemuksista tuona historiallisena aikana.

Yksi leimaava tekijä suurille ikäluokille on ollut suuri syntyvyys. Karisto (2005,17-21) on todennut tutkimuksessaan, että syntyvyyden nousu näkyi erityisesti vuodesta 1945 alkaen ja syntyvyyden nouseminen 15 prosentilla tavallisesta syntyvyydestä on jatkunut aina vuoteen 1964 saakka. Yksi haastattelemistani naisista oli syntynyt yhdeksän-lapsiseen perheeseen. Hänen kotinsa oli ollut pienviljelystila. Kaksi naisista oli kuusi-lapsisesta perheestä eli varsin suuresta perheestä. Molemmat naiset olivat syntyneet maaseudulla ja molempien kotina oli ollut pienviljelystila. Yksi naisista oli syntynyt kaupungissa neljä -lapsiseen perheeseen. Yksi nainen oli kolme -lapsisesta perheestä ja myös hän oli syntynyt maaseudulla ja elänyt pienviljelystilalla. Neljä naisista oli elänyt lapsuutensa maaseudulla ja osallistunut maatilan töihin. Kolmen naisen kohdalla voidaan puhua suurlapsisesta perheestä, mikä kuvaa olennaisesti suuriin ikäluokkiin kuuluvien perheiden lapsilukua.

Sodan jälkeinen elämä on sävyttänyt suurten ikäluokkien elämää. Aivan kuten Mannheim (1952, 230-235) on todennut suurista ikäluokista, niitä yhdistävät vanhempien kokemukset sodasta ja uuden elämän rakentaminen. Suomen yhteiskunnan rakentaminen on ollut pitkälti suurten ikäluokkien harteilla. Sodasta palanneet miehet ovat olleet merkittävässä asemassa perheen päänä. Toisaalta heillä on perheen elättämisen vastuu, toisaalta sodan kauhut ovat näkyneet heidän ja perheidensä elämässä. (Mäkelä 2007, 189-195). Naiset kertovat vanhemmistaan ja lapsuudestaan seuraavaa:

Vanhemmat olivat maanviljelijöitä. No, oli se isä vähän kärtyinen, kun oli sodassa, mutta vanhempänä se muuttui. Isä käytti alkoholia, aina eläkepäivinä salakun kanssa lähti. (N3)

Minä olen ollut vähän rikkonaisen kodin lapsi. No, isä oli semmoinen... ja niiden avioliitto oli sellaista riitelyä. Isä ja äiti asui erillään monta kertaa. Suuri perhe ja vaatimattomissa oloissa. (N2)

Nainen, joka oli syntynyt kaupungissa, oli elänyt perheessä, jossa äiti oli ollut kotirouvana ja isän rooli oli olla perheen elättäjänä.

Meitä on 4 lasta, isä ja äiti, synnyin alkoholiperheeseen. Isä oli telakalla töissä ja äiti oli kotirouva. (N1)

Naisten tarinat ilmentävät sitä elämäntilannetta, missä he olivat lapsuutensa viettäneet. Elämä lapsuuskodissa oli ollut varsin puutteellista ja isän alkoholin käyttö tuli esille naisten tarinoista. Toisaalta naiset itse analysoivat myös sitä, miksi isät olivat olleet hermostuneita tai käyttäneet runsaasti alkoholia. Näin vanhempana heillä tuntui olevan oma käsitys tuon ajan vaikeuksista. Työtä oli ollut paljon ja perheen elättäminen oli vaatinut voimavaroja.

No minä uskon että hermot meni(isällä), kun joutui pakkasella metsätöihin hevosen kanssa, suksella ja millon milläkin menemään hevosen kanssa.. niin kauas sinne kylmään ja sitten tuota oli sitten se sokeritauti hermoja rasittanut ja sitten annetaan rauhoittavia lääkkeitä että eihän se sitä oikeeta tautia paranna. Isä ol varmaan kertonut sen, että hermostuttaa, että kaikki ei ole kohillaan. (N4)

Toisena tärkeänä näkökulmana esille nousee suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten kouluttautumisen mahdollisuus. Tutkimukseni kannalta on ollut mielenkiintoista tutkia juuri kouluttautumisen mahdollisuutta, koska katson myös koulutuksen olevan yksi näkökulma naisten myöhemmän elämän kehittymiseen. Tutkimukset osoittavat, että kouluttautuminen tai kouluttautumisen puuttuminen ovat jakaneet naiset henkisen työn ja ruumiillisen työn tekijöiksi. Lisäksi vanhimmat sisarukset ovat lähteneet ansiotyöhön, jotta nuoremmilla sisaruksilla olisi ollut mahdollisuus kouluttautua. (Tuohinen 1996, 71,73). Naisten elämäntarinoissa nousi esille Tuohisen tutkimuksen esiin nostamia tuloksia. Näin oli tosiaan tapahtunut, kuten nainen seuraavassa kertoo:

Kansakoulun opettaja kävi meillä yötä kotona ja puhu vanhemmille, että pittää saaha tuo tyttö kouluun, se on niin hyvä oppilas. Ja sitten vanhemmat siinä toivossa antoi minun olla ja sitten kun olisi pitänyt lähte kirkolle niihin kokkeisiin niin kieltivät... ja minä itkin ja mitenkä minä vihasin niitä... sitten pantiin nuorin tyttö kouluun niin monta kertoo sai ehtoja kerran jäi luokalleen, sen todistuksella ei ole mitään arvoa, kun ei viihtinä lukee. Olipas silloin rahaa.. (N2)

Muistan naisen katkeruuden, kun hän kertoi minulle tuota lapsuutensa vaihetta. Hän ei jaksanut ymmärtää, miksi hänen nuorempi sisarensa sai lähteä vaikka hänellä oli huonommat lähtökohdat opiskeluun kuin hänellä. Naisen haaveena oli ollut kouluttautua opettajaksi, mutta tuosta haaveesta ei koskaan tullut totta. Kuten hänen kertomastaan käy selville, on perheen taloudellinen tilanne helpottunut nuorimman sisaren kohdalla, koska rahaa hänen kouluttamiseensa oli perheessä ollut.

Kaupungissa nuoruutensa eläneen naisen kohdalla taloudellisen hyvinvoinnin merkitys näkyy myös olennaisesti. Hän kertoo:

Siihen aikaan, 60-70-luvulla katottiin, että on hyvä perhe, kun lapsi opiskelee ja pärjää. En mä sit sinne hakenut... sitäkin minä olen miettinyt jos olisin päässyt oppikouluun. (N1)

Tuohon aikaan naisen oli täytynyt hoitaa pienempiä sisaruksiaan ja äiti oli pitänyt häntä myös tukenaan, koska perheen isä oli ollut väkivaltainen ja alkoholisti. Oppikouluun lähteminen oli jäänyt eikä äiti ollut päästänyt häntä muualle töihinkään. Naisen tarinasta välittyy selvästi, kuinka hänen on täytynyt olla perheessä yhtenä tukipilarina. Nainen kertoo:

Joo, kyllä se oli semmoinen, että minä olin siinä, äiti haki sitä minun turvaa. Äidille olisi tullut turvaton olo, jos olisin lähtenyt. Tai äiti ehkä tykkäsi, että minä olen liian nuori lähtemään.(N1)

Parhaiten kouluttautumaan pääsi haastattelemanin nainen, joka oli elänyt yhdeksänlapsisessa perheessä. Hän on käynyt keskikoulun, jonka jälkeen hän on suorittanut pari kurssia. Kouluttautuminen ei ollut jatkunut pidemmälle, koska aviomiehen löytyminen ja perheen perustaminen olivat tapahtuneet hänen kohdallaan varsin nuorena.

Ei mulla ehtojakaan millonkaan ollut, minä läksin neljänneltä luokalta keskikouluun, mutta ylioppilaaksi asti en käynyt. En olisi pärjännyt matikassa kuitenkaan... keskikoulun jälkeen kävin rättikoulun ja keittäjäkurssin...(N3)

Yhteenvetona voi todeta, että naisten elämäntarinoista nousseet lapsuudenkokemukset tuovat esille aikaisempien tutkimusten tuomia tuloksia, joita mm. Mäkelä (2007, 189-195) on havainnut. Miesten alkoholin käyttö sotien jälkeen on näyttäytynyt perheiden elämässä ja sotien aiheuttamat kauhut näyttäytyivät äideille ja lapsille. Tätä tutkimustulosta tukevat myös naisten kertomukset lapsuudenkodeistaan. Mielenkiintoista on ollut havaita naisten kouluttautumisen mahdollisuus, joka on mahdollistunut vain yhden haastatteleman naisen kohdalla. Opiskelun mahdollisuus koulun jälkeen kuvastui naisten elämäntarinoista mahdollisuutena niissä olosuhteissa. Vanhempien sisarusten on täytynyt lähteä työelämään ja kouluttautumista ei ole pidetty niin tärkeänä kuin mitä se nykyisin on. Julkunen (2005, 277) toteaa suurten ikäluokkien kohdalla käyneen jakautumisen. “*Ensimmäinen suuri jako tehtiin oppikoulun kynnyksellä, seuraava keskikoulun jälkeen, lukion kynnyksellä ja kolmas yliopiston ovella.*” Yhtenä pohdinnan aiheena tuo Julkunen (2005, 277) artikkelissaan Ulla Kososen (2003) näkemyksen kaupungin ja maaseudun lasten erosta. Hän kysyy ovatko maaseudun lapset joutuneet tekemään työtä enemmän ja poikkeuksellisen varhain? Tutkimukseeni osallistuneiden naisten kohdalla näyttäisi olevan totta työnteon alkaminen hyvin nuorena mikä osaltaan on heikentänyt jatkokoulutukseen lähtemistä. Lisäksi vanhempien sisarusten uhrautuminen sille, että nuoremmat sisarukset pääsevät jatkamaan opintoja näyttäisi toteutuneen tutkimukseeni osallistuneilla naisilla.

9 NAISTEN KOKEMUKSIA HUONO-OSAISUUDESTA

Tutkimuskysymykseni liittyvät naisten kokemuksiin taloudellisesta huono-osaisuudesta, joita tässä luvussa pääsemme tarkastelemaan. Olen halunnut selvittää naisten elämäntarinoista taloudellisen huono-osaisuuden ilmenemistä ja sitä kuinka he ovat sen kokeneet. Haluan tutkimuksellani päästä tarkastelemaan naisten elämässä tapahtuneiden kokemusten myötä niitä yhtymäkohtia, jotka kenties ovat vaikuttaneet taloudelliseen huono-osaisuuden syntymiseen. Elämäntarinoista esille nousevat kaksi merkittävää osa-aluetta, joilla on ollut yhteys taloudellisen huono-osaisuuden syntymiseen. Ensimmäisenä tekijänä on päihteiden käyttö, joka näyttää olevan merkittävä tekijä taloudellisen tilanteen heikentymiseen. Päihteiden käyttö vanhemmilla ja etenkin isien kohdalla on vaikuttanut naisten elämään jo lapsena. Myös naisten oma päihteiden käyttö tulee esille elämäntarinoista. Toisena tekijänä on sairastuminen aikuisiässä ja työkyvyttömyys näkyy yhtenä merkittävänä tekijänä naisten taloudellisen huono-osaisuuden ilmenemisessä. Mielenkiintoista on ollut analysoida naisten omia käsityksiä siitä kokevatko he olevansa huono-osaisia.

Aloitin huono-osaisuuden analysoimisen naisten lapsuudessa koetuista vaikeista asioista. Jopa kolmella naisen kohdalla vanhemmat ovat eronneet ja he kuvaavat lapsuudenkotiaan riitaiseksi. Alkoholin käytön lisäksi on kotona esiintynyt väkivaltaa ja turvattomuuden tunnetta lapsuudessa. Lapsuudenkodissa on koettu niukkuutta, sisaruksia on ollut paljon ja työntekoon on täytynyt opetella pienenä. Naisten elämäntarinoista heijastuvat kotona vallinneet epävarmuuden ja jännittyneisyyden ilmapiirit, mitkä ovat vallinneet vanhempien väleissä. Naisten tarinoista käy esille, että vanhempien keskinäiset välit ovat olleet koetuksella, koska puutetta rahasta on ollut.

..isällä oli aina semmoinen tyyli, että se heilui aina leipäveitsen kanssa. Ne on jääneet mieleen. Äiti aina huusi, että (nainen) heitä leipäveitset ikkunasta ulos. Se oli minulla kauhea kiire, että mä sain heitettyä ne pois. Lapsuuden kokemuksista ei ole koskaan käsitelty, sitä piti ihan luonnollisena. (N1)

Elämään on liittynyt hyvin traumaattisia kokemuksia ja fyysistä väkivaltaa. Yhdellä haastattelemani naisista on hänen oma isänsä käyttänyt naista seksuaalisesti hyväkseen naisen ollessa vain muutaman vuoden ikäinen. Tapaus on jäänyt naisen mieleen ahdistavana ja hän muistelee tapahtunutta näin:

Sen minä muistan, että minä oisin että isä olisi hypittänyt minua päällensä ja sitten siinä jotakin pahaa ol tapahtanut, mutta minä en saa päähän, että mitä siellä on tapahtanut. Sitten mummo sanoi, että jotakin se siinä isälle sanoi.. minut kiikutti kamarin puolelle ja sanoi, että sinä et saa kertoa äitilles tästä ollenkaan tai saat selekääs jos kerrot se tuota.. minä annan sulle, otapas kamferitippoja niin se auttaa.(N4)

Fyysisen väkivallan kokemus tulee esille saman naisen kertomuksesta. Hän kertoo lapsuudesta tapahtuman siitä kuinka hänen olisi tehnyt mieli nukkua kunnan sängyssä, vaikka hänen oli pitänyt luovuttaa oma sänkynsä vieraille. Isän kasvatukseen ovat olleet ankarat.

Siinä oli hirveen paha, kun täti nukku sitten siinä minun hetekassa ja tuota, että paremmassa ja minä pienenä siinä sitten tuolien piällä ja siinä hirveen vaikee oli, kun olin sen verran pitkä, että kaksi tuolia ei oikein riittänyt, piti olla niin vaikeasti ja minä sain sitten selekääni, kun minä en ois lähtenyt tuolien piälle nukkumaan.. se vyöllä löi minua, otti kaikki housut pois ja sanoi, että siinä oot ja pyllistäppäs nyt ja täti ja äiti olivat siinä minä muistan kamarin ovella olivat, niin kaikki oli kahtomassa siinä ja isä minua paukutteli siinä ja minä itkin. (N4)

Kahdella naisella vanhemmat ovat pysyneet yhdessä, mutta myös näissä perheissä on taloudellisesti ollut niukkaa elämää. Jokaisen haastattelemani naisen kodissa on taloudellinen niukkuus ollut todellista ja lasten on täytynyt opetella suurille ikäluokille tyypillisenä työntekoon jo pienestä pitäen. Suurista ikäluokista käytetään nimitystä“ *pula-ajan sukupolvi*”, kun puhutaan suurten ikäluokkien elämästä sotien jälkeen. Tuolle ajalle tyypillistä ovat olleet puutteellisissa olosuhteissa eläminen sekä kova työnteko, jotta yleensä perhe saattoi tulla toimeen. “ *Jonkinasteinen puute oli lapsuuskokemus, ja he omaksuivat sen merkityksen myös vanhempiensa kokemusten ja kasvatuksen kautta.*”(Häkkinen, Linnanmäki ja Leino-Kaukiainen 2005, 61-63). Tähän tutkimustulokseen verraten naisten elämäntarinat tuovat mukanaan samankaltaista totuutta. Taloudellinen niukkuus lapsuudenkodissa oli heille tavanomaista, mikä osaltaan on näkynyt vanhempien, etenkin isien käyttäytymisessä.

Purhonen ym. (2008,56-58) tuovat esille suurille ikäluokille tyypillisen lyhyen lapsuuden ja nuoruuden. Lapsuuteen on kuulunut paljon työtä ja perhe on perustettu tämän tutkimuksen mukaan nuorena. Samansuuntaisia tuloksia löytyy haastattelemieni naisten kohdalla. Oman perheen perustaminen on tapahtunut nuorena kaikilla viidellä naisella. N2 kiteyttää perheen perustamisen seuraavasti:

No, se meni se seurustelu sillä tavalla, että kävi sillä tavalla, minun perhe oli äkkiä perustettu. Tulin 18-vuotiaana raskaaksi ja se mies jätti ja minä hoijin lapsen..(N2)

Haastattelemistani naisista vain yksi on solminut avioliiton ja hän on edelleen naimisissa saman miehen kanssa. Heillä on kaksi lasta. Kahdella naisella on lapsi syntynyt avioliiton ulkopuolisessa suhteessa ja he ovat eläneet yksinhuoltajina. Yksi naisista on ollut 28 vuotta avoliitossa ja hänellä on kolme lasta. He ovat eronneet muutama vuosi sitten. Yksi haastattelemistani naisista on lapseton. Hänen kohdallaan seurustelu miesten kanssa on ollut traagista. Nainen on kokenut monta raiskausta ja hänelle on tehty abortteja. Nainen on elänyt asunnottomana ja irtolaisena nuoruudessaan usean vuoden ajan. Hän näkee omassa elämässään olleen keskeisenä tekijänä huono-osaisuudelle oman sairastumisensa, joka on näkynyt hänen elämässään lapsuudesta alkaen. Nainen sairastaa sellaista sairautta, joka aiheuttaa hänelle pään nykimistä. N4 kuvaa elämäänsä seuraavasti:

... no semmoista oli, minut on raiskattu ja on vaikka mitä, ja oon käynyt abortit ja sillä tavalla, että minä en sais lapsiakkaan vaikka minä oisin parantunut .. ei siitä ois enää mitään tullut. (N4)

Vaikea elämäkokemus on ollut myös naisella, jonka ainut lapsi teki itsemurhan teini-iässä. Tapahtuneen jälkeen nainen "hukutti" itsensä työhön, ja työstä tuli hänen selviytymiskeinonsa.

Minä sanoin tehtaassa sille työnjohtajalle, että teetä mulla niin paljon ylitöitä, kun sulla on vara tai on mahdollista, että minun ei tarvis olla yksin kotona ja itkee. Ja valvoa kun minä en saanut nukuttua. Määrättömästi ei voi unilääkkeitäkään syyvä. (N2)

9.1. Päihteiden käyttö osana huono-osaisuutta

Kuten luvun alussa mainitsin, naisten päihteiden käyttö tulee esille elämäntarinoista. Sosiaalisena ongelmana alkoholin käyttö näyttöytyy merkittävästi ja nousee naisten elämäntarinoista vahvasti esille. Osalla naisista päihteiden käyttö on ollut runsasta. Vain yhdellä haastattelemallani naisella ei ole ollut henkilökohtaisia ongelmia päihteiden käytössä. Yhtenä selityksenä taloudellisen huono-osaisuuden takana näyttäisi olevan elämässä koetut traumaattiset tilanteet ja niihin jollakin lailla liittynyt lisääntynyt alkoholin käyttö. Tapani Valkonen ja Timo M. Kauppinen (2005, 335) ovat tutkimuksessaan tuoneet esille suurten ikäluokkien kilpailun ikätovereidensa kanssa koulutuksesta, työpaikoista ja asunnoista. Usein kohdalle on osunut myös muutto kotiseudulta ja etenkin ne, jotka ovat olleet vailla koulutusta ja hyvää työpaikkaa ovat altistuneet psyykkiselle rasitukselle. Tämä osaltaan on johtanut heidän elinolojensa heikkenemiseen. Tämä tutkimustulos näyttää toteutuneen tutkimukseeni osallistuneen viiden naisen kohdalla siinä suhteessa, että elämänhallinta ei ole ollut syystä tai toisesta kunnossa ja on johtanut naisten elämässä esimerkiksi suureen päihteiden käyttöön. Päihteiden käyttö kuvastuu myös seuraavassa:

Se oli semmoinen, että ei sitä ois uskonut etukäteen, kun elämä kuitenkin oli niin, että sitä aina piti aina miellyttää miehiä, että sai rahhaa ja viinaa ja ruokaa. Ja ylleensä sitten ne hän otti tuota rekan kyytiin ja siellä sai sitten nukkua rauhassa siellä istuinten takana ja pitivät sitten seuraa ja ostivat sitten viinaa ja ruokaa..jo sattui semmoinen, että ei ostanut niin sitten minä vaihoiin.. minä sanoin, että minä lähen tästä autosta seuraavaan...se oli hirveetä, ei sitä toivo kellekkään..kun ne semmoiset raiskaukset ja muut .. (N4)

Myös elämänkumppanin päihteiden käyttö näkyy naisten elämäntarinoissa. Seuraavista naisten kertomuksista ilmenee puolisoiden runsas päihteiden käyttö sekä myös se, kuinka lapsista ja perheen taloudesta on täytynyt huolehtia yksin.

Yleensä sanotaan, että alkoholisti perheessä asuva vanhin lapsi hakee miehekseen alkoholistin ja se piti paikkansa. Pojan isä oli juoppo, mutta se on ollut haudassa nyt jo 15 vuotta. Se veti siihen aikaan kun seurusteltiin, niin se yritti tappaa itsensä. Se veti 4 pulloa viinaa ja pari sataa pilleriä et se oli kun on niin kummallista, että hänen perheessään ei kumpikaan vanhemmista käyttänyt viinaa. (N1)

...mutta vaikka se töissä oli niin ei se niistä huusholliin rahhoo tullut mittään. Ne meni kurkusta alas taikka sitten kaveriloille ol pikkusen juomavelekoo niin tuota...(N5)

Pekka Sulkunen (1981) on todennut suurten ikäluokkien kuolleisuustutkimuksessa, että juuri 1946-1955- syntyneiden miesten ja naisten keskuudessa on vain kolme prosenttia raittiita. Hänen mukaansa alkoholin kulutuksen kasvu on ollut koko sukupolvea koskettava prosessi. Edellä mainittujen naisten kokemusten mukaan tähän tutkimustulokseen on helppo yhtyä, koska niin naisten lapsuuden kodeissa kuin naisten omassa että kumppanin elämässä on päihteiden käyttö ollut suuressa roolissa.

9.2. Työkyvyn alentuminen osana huono-osaisuutta

Huono-osaisuuden syntymiselle yhtenä merkittävänä elämän käännekohtana on ollut sairastuminen ja työkyvyttömyyseläkkeelle jääminen. Haastattelemillani naisista kolmella on työkyvyttömyyseläke. Yksi nainen on ollut pitkäaikaistyöttömänä, mutta viime aikoina hän on ollut työ- ja elinkeinotoimiston järjestämässä työllistymisohjelmassa. Yhden naisen työkykyä selvitetään parhaillaan. Eläköityminen on tapahtunut varsin nuorena, kuten seuraavista naisten elämäntarinoista käy esille:

K: Mitenkäs sitten kun kauanko sinä olet ollut eläkkeellä?

Mitä minä jäin eläkkeelle, kun minä jäin työkyvyttömyyseläkkeelle alta 50-kymppisenä. toistakymmentä vuotta. (N2)

En muista mistä asti, siitä se (lääkäri) sanoi niistä paniikkihäiriöistä, että Cipramillia, kun kokeiltiin sitä (mielisairaala), että onko minulla luulotauti ja mikä että se viinanjuonti ja miks minä sitä juon. Sitten siellä käynnin jälkeen tuli se päätös että siitä meni joku aika, että tuli päätös että annetaan takautuvasti mulle eläkettä.(N4)

K: Se oli varmaan helpottava päätös?

Herra ihme, minä rupesin itkemään ja voi kamala ihme. Se oli semmoinen, että ei sitä ois uskonut etukäteen, kun elämä kuitenkin oli niin, että sitä aina piti aina miellyttää miehiä,

että sai rahhaa ja viinaa ja ruokaa. (N4)

Työkyvyn aleneminen ja tämän myötä ennen aikainen eläköityminen on mielestäni yksi merkittävä tekijä tutkimuksessani haastattelemini naisten kohdalla. He ovat syntyneet sukupolviin, joissa työn tekemisen arvostus on ollut merkittävässä asemassa. Työhön on pitänyt oppia jo nuorena ja kouluttautumattomana on täytynyt saada elantonsa esimerkiksi tehdastyöstä. Julkusen (2005, 277-278) mukaan Järnefelt (2003) on ottanut esille tutkimustuloksen josta käy ilmi, että kansakoulupohjalla työelämään siirtynyt suurten ikäpolvien ihminen on riskialttiimpi työttömyydelle ja työkyvyttömyydelle kuin ihminen, joka on saanut koulutusta. Koulutuksen puuttuminen ja ennen aikainen eläköityminen näyttäisivät tämän tutkimuksen valossa olevan yhteydessä toisiinsa.

9.3 Selviytymistarinat

Kun tarkastelen naisten elämäkertomuksia ja heidän omia kokemuksiaan huono-osaisuudesta, tulevat esille naisten selviytymistarinat heidän vaikeissa elämäntilanteissaan. Kuten aiemmin on huomioitu, naisten keskuudesta löytyy päihteiden lisääntynyttä käyttöä. Myös sosiaalitoimen väliintuloa ja apua lähimmäisiltä on tarvittu elämänsä aikana. Apua on haettu myös uskonnosta, kuten seuraavasta käy ilmi:

No minä oon yrittänyt kääntää sen niin, että kun minä kuitenkin oon niin kun saanu sen uskon ja sen näyn pienenä lapsena, että Jumala on olemassa ja että tuota minulle näytettiin semmoinen minä oon ollut, että se autuus ja taivaallinen kirkkaus ja autuus ja jos ois mahdollista päästä sellaiseen olotilaan. (N4)

Runojen kirjoittaminen on ollut selviytymiskeino naisella, jonka tytär teki itsemurhan. Nainen kuvailee:

Kyllä minä oon itkenyt tälle asialle, kun monta kertaa minä kuuntelen iltasella musiikkia, mulla palaa kynttilän valot ja ruppeen kirjottamaan ...minä saatan ihan pienen pätkän saaha paperille asiata ja itken vain, kuuntelen musiikkia ja poltan kynttilätä koitan kirjoittaa niin se mennee itkuksi. Sit kun minä saan itkettyä, itkut männöö niin minä alan taas kirjoittaa. Se on semmoinen purkautumiskeino. Tuska männöö ohi.(N2)

Naisten elämässä merkittävinä muutoksina ovat olleet seurustelun aloittamiset ja lasten saamiset nuorena. Neljällä haastattelemallani naisella lapset ovat syntyneet hyvin nuorena ja vain yksi naisista oli saanut lapsensa avioliitossa. Lapset on tehty 20 ikävuoden vaiheilla. Vaikeat kokemukset ovat olleet naisella, jota isä on käyttänyt lapsena seksuaalisesti hyväksi. Nainen ei löytänyt koko nuoruutensa ja aikuisuutensa aikana turvallista ja seesteistä elämänmenoa. Asunnottomuus, raiskaukset ja alkoholin käyttö ovat olleet hänen elämäänsä. Vanhemmat ovat hyljeksineet naista, koska he ovat pitäneet häntä alkoholistina. Silti omat unelmansa elämän sujumisesta parhain päin ovat olleet myös tällä naisella.

Ja eikä häntä joiskaan muutenkaan, kun ne minun periaatteet män ihan toisin päin, kun mitä oisin toivonut.. meinasin opiskella ja että oon kiltti tyttö niin kauan kun seurustelen ja löyvän oman kaverin ja perhettä ja opiskelen ja tien töitä ja...(N4)

Taloudellisen huono-osaisuuden näkyminen naisten elämässä on yksi tutkimuskysymyksistäni. Miten naiset itse kokevat huono-osaisuuden? Tutkimukset puhuvat pienistä marginaaleista, joissa toimeentulotukiasiakkaat elävät. (Granfelt 1998,82) (Sund 2005, 38-47). Se, että elää niukoissa taloudellisissa raameissa ei kuitenkaan välttämättä ole asiakkaasta itseltään huono-osaisuutta. Olen halunnut ottaa selvää naisten elämäntarinoista juuri tähän asiaan, kokevatko he olevansa huono-osaisia?

Naisten omat käsitykset huono-osaisuudesta vaihtelivat. Avioliitossa elävä nainen asuu miehestään erillään, koska mies on terveydentilansa vuoksi hoidettavana laitoksessa. Heidän pitkään asuttama kotitila on jouduttu velkojen vuoksi myymään ja nainen asuu tällä hetkellä aikuisen lapsensa kanssa kirkonkylällä. Naisen on täytynyt hakea toimeentulotukea sosiaalitoimesta selvittääkseen taloudellisissa vaikeuksissaan. Voisi siis olettaa, että kokee huono-osaisuuden tunnetta siitä, että ei pysty pärjäämään omilla tuloillaan. Omasta huono-osaisuudestaan hän kuitenkin kertoo:

En koe olevani.. sillen kun pärjee, niin se on hyvä asia. Saa asiat hoidettua. Vuokra pittää ensin maksoo ja kahtoo sitten mitä jii. (N3)

Hänen vastauksesta jään miettimään, onko kyseessä suuriin ikäluokkiin kuuluva nainen, joka on tottunut selviytymään itsenäisesti, suuremmin valittamatta, elämässään. Onko kuitenkin niin, että hän peittää huono-osaisuuden tuntemukset työhön ja käsillä tekemiseen,

koska tiedän hänen olevan ahkera ja taitava käsistään.

Sen sijaan neljällä haastattelemallani naisella mielipide huono-osaisuudesta on selkeä. He näkevät elämässään taloudellisen tilanteensa vaikeana ja arjen sujuminen on kuukausi kerrallaan selviytymistä. Kovin pitkälle meneviä tulevaisuuden suunnitelmia ei uskalleta tehdä.

Niin se on tuota niin että ei siellä niin kun löysiä oo mittään. Se nuissa päätöksissäkin jäi sillai, että mikä se rahatilanne on niin sitä ei niin kun niin ei sitä kuukautta etteenpäin niin ei mittään semmosta kauaskantoista ei uskalla ajatella. (N5)

Tottuminen elämään pienissä marginaaleissa näkyy naisten kokemuksissa. Heillä ei ole ollut muuta vaihtoehtoa, kuin pärjätä niillä tuloilla mitä heillä on. Seuraavassa nainen kertoo taloudellisesta tilanteestaan:

Kyllä joo... joo se muutti mun ... mä jäin sairaseläkkeelle 2001 ennen sairastumista mulla rupes tulot ja menot olemaan hyvässä mallissa. Mutta mä olen koko elämäni joutunut olemaan köyhä niin kauan kun mulla on velkaa niin mä elän, mun on pakko elää huomenna kun mulle tulee eläke, mä maksan velat ja ostan lääkkeitä sitten mä oon taas p.a. mutta se on sitä elämää mihin mä olen tottunut. Jotenkin mä odotan joka aamu mielenkiinnolla, mitä seuraava päivä tuo. Sitä on oppinut sairauden myötä arvostamaan uutta päivää. Onhan siinä aina se pelko, mitä sattuu seuraavaksi. (N1)

Naisten kertomuksista käy ilmi, kuinka pienissä taloudellisissa marginaaleissa he elävät. Nainen kertoo elämänsä vaikeista ajoista:

... kun myös suatiin se häätö (itkua) tuolta (...tieltä) kun , rahat ei riittäny vuokran maksuun (itkua) ... ja nyt varsinkin niin kun tämän sairauden tiimoilta niin tuota niin tää on ollut sitten tuota niin kun sen eron jälkeen sillai että tää on ollut nyt sitten se musta aakko siinä... Tämä on ollut minä sanon, että niin kun tuota niin kun kelankin piiristä kyllä mä sanon että kyllä se ol minun täytyy sanna siin kun nuorin sisko kun se tuota kanssa tapaturmaisesti sairastu niin sillon kun se puhu mulle, että minkälaista humpoo se ol niin minä sanoin, että minä en jaksa uskoo mutta nyt kun minä oon tässä ite niin minä uskon sen siis

minkälaisista helevettiä tämä on... (N5)

Taloudellinen huono-osaisuus ilmenee naisten elämäntarinoista ja elämä on useimmilla naisilla pienissä marginaaleissa elämistä. Huono-osaisuuden takaa löytyy kuitenkin sellaisia kokemuksia, jotka näkyvät vielä tänä päivänä. Lapsuuden ajan taloudellinen niukkuus ja vanhempien keskinäiset riidat heijastuvat vahvasti naisten kertomuksista. Lapsuuden aikaisten kokemusten muisteleminen oli merkittävän suuressa roolissa, kun kuuntelin naisten elämäntarinoita. Kun lapsuus ja nuoruus näyttäytyivät naisten elämäntarinoissa vaikeina elämän vaiheina, on pohdittava onko tällä ollut merkitystä myös myöhemmän elämäkulun kehitykselle. Minkä vuoksi osa naisista on alkanut käyttämään päihteitä, joka sinällään on aiheuttanut vain lisää elämänhallinnan ongelmia? Tulemme tutkimuksessani huono-osaisuuden syntymisen alkulähteelle. Tutkimukset kertovat suurten ikäluokkien päihteiden käytön kasvusta (Sulkunen, 1981) ja näin näyttäisi tapahtuneen haastattelemieni naisten kohdalla. Lisäksi selitystä työkyvyttömyydelle voidaan tarkastella tutkimuksen (Järnefelt, 2003) mukaisesti. Hän toteaa, että kouluttautumisen vähyys on johtanut suurten ikäluokkien keskuudessa siihen, että ne joilla on ollut vähän koulutusta, ovat riskialttiimpia työttömyydelle ja työkyvyttömyydelle. Tutkimukseeni osallistuneiden naisten kohdalla kouluttautuminen on ollut suurille ikäluokille tyypillistä. Työhön on tartuttu jo nuorena ja vanhemmilla ei ole ollut joko halua tai varoja lastensa kouluttautumiseen.

Yhteenvetona voidaan todeta, että pelkästä taloudellisesta huono-osaisuudesta ei voida puhua tutkimukseeni osallistuneiden naisten kohdalla. Sosiaalisia ongelmia löytyy enemmän ja ne ovat olleet vaikuttamassa naisten elämäntarinoissa ikään kuin taloudellisen huono-osaisuuden taustalla. Aivan kuten olen otsikoinut tämän luvun, käsittelen huono-osaisuutta laajemmin kuin vain taloudellisena huono-osaisuutena. Naisten elämäntarinat paljastavat heidän selviytymistarinansa, joita ne mielestäni kuitenkin ovat. Yhdelle naiselle riittää, kun saa asiat hoidettua ja toinen hakee lohtua uskonnosta. Kolmannelle selviytyminen elämässä on merkinnyt runojen tekemistä ja niiden kautta asioiden läpi käymistä. Vaikka naisten elämässä ovat näkyneet päihteet, ovat he löytäneet päihteiden käytön rinnalle myös muita selviytymiskeinoja. Naistutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna voidaan kysyä ovatko naiset sukupuoleltaan enemmän selviytyjiä kuin miehet? Miten vastaavissa tilanteissa miehet olisivat toimineet? Butlerin (2006, 48-51) käsityksen mukaisesti voidaan tarkastella, onko kyseessä kulttuurin ohjaama käyttäytyminen, joka luo naisille juuri heille ominaisen käyttäytymismallin? Naisten elämäntarinoista nousivat vahvasti selviytymiseen liittyvät

asiat, jotka ovat kenties lapsuuden kotoa tai myöhemmällä iällä opittuja. Kulttuurilla voi siis hyvin olla merkitystä naisten selviytymisessä vaikeissa elämän tilanteissaan.

10 MAASEUTU ELINYMPÄRISTÖNÄ

Tutkimukseni yhtenä lähtökohtana on tutkia maaseutua elinympäristönä suuriin ikäluokkien kuuluvien naisten elämässä. Koska tutkimuskohteena ovat pienen maalaiskunnan toimeentulotukiasiakkaina olevien naisten elämäntarinat, on hyvin luontevaa, että otan tutkimukseeni heidän käsityksiään maaseudulla elämisestä. Voidaan esittää hypoteeseja siitä, että maaseudulla selviydytään yhteisöllisyyden avulla. Jos kaupungissa eletään yksin ja yritetään tulla toimeen omin voimin niin maaseudulla ystävät ja tuttavat pitävät huolta. Voidaan myös olettaa, että maaseudun luonto ja rauha antavat voimia elämään silloin, kun elämässä koetaan vaikeita asioita. Onko maaseutu sittenkään näin auvoinen paikka? Olen tässä luvussa ottanut esille naisten käsityksiä maaseudusta elinympäristönä silloin, kun elämässä on ollut niitä kulminaatiopisteitä, jolloin apua on tarvittu. Hyvin keskeisessä asemassa näyttää olevan työn merkitys, mutta mitä muuta maaseudun elämä on antanut haastattelemilleni naisille?

Maaseudun määrittäminen juontaa juurensa varsin yksinkertaisesta käsitteestä. Toivo Vuorela (1977) on kuvannut maaseutua kokonaisvaltaisena siten, että se on yhteydessä etnologisiin tieteisiin ja jonka lähtökohtana on käsitys yhtenäisestä kansasta ja kansanomaisesta kulttuurista. Kaija Heikkinen (2006, 24) on taas tarkastellut kansankulttuuria sukupuolen kysymyksenä ja hän toteaa, että sukupuolta ei ole korostettu vaan ne ovat “*biologisesti ymmärrettyjä reaalisia kategorioita, miehiä ja naisia.*”

Ann-Catrin Östman (2004) tuo esille maaseudun elämää myös sukupuolikysymyksenä. Kun puhutaan maaseudusta kulttuurina, on siinä keskeisessä asemassa työskenteleminen ja työn jakaminen. Myös sukupuolen merkitys näkyy työnjakamisen kautta. Työn tekeminen esitellään kollektiivisena ja usein passiivi-muodossa. Pirjo Siiskonen (1990), Ulla-Maija Peltonen (1992), Satu Apo (1993), Jan Löfström (1999), Ann-Catrin Östman (2000, 2004) ja Riitta Räsänen (2005) tuovat esille mielenkiintoisen ja hierarkkisen sukupuolijaon joka liittyy työn jakamiseen. Miesten työ on nähty naisten työtä tärkeämpänä ja miehet ovat tehneet vain miehille kuuluvia töitä. Naiset sen sijaan ovat tehneet sekä miesten että naisten töitä. Naiset ovat joutuneet välillä raskaaseenkin ruumiilliseen työhön. Kaija Heikkinen (2006, 25) puhuu tässä yhteydessä epäsymmetrisestä työnjaosta, jossa naisten tekemän työn osuus on merkittävä. Tuon ajan työn tekemisen henkeä kuvastaa haastattelemanai-

sen kertomus siitä, kuinka työhön kuin työhön oli pitänyt tarttua.

Kyllä silloin piti tehdä vaikka mitä. Lanttuja kasvatettiin, kun ei ollut lehmille virtasta. Sitä oli kitkemistä. (N3)

Berit Brandth (2002) ja Maarit Sireni (2005:7) tuovat esille maaseutututkimuksen, jossa luokittelu sukupuolen mukaisesti voidaan jakaa kolmeen diskurssiin. On olemassa perheviljelmädiskurssi, moniaineksisuuden diskurssi ja maskulinisoinnin diskurssi. Tutkimukseni kannalta kaksi ensimmäistä diskurssia ovat oleellisia. Perheviljelmädiskurssi käsittelee perinteisen suomalaisen maatalouden, joka tuo esille sodan jälkeisen rakennemuutoksen. Tässä diskurssissa naiset ovat osallistuneet sekä kotitöihin että tilan ulko- ja peltoihin. Tilat ovat olleet usein miehen suvun omistamia ja siten myös miehen suvun kontrolloimia. Naisten osuus tilan hallinnoinnista oli siis pientä. Voidaankin sanoa, että naiset tekivät tiloilla työtä ilman palkkaa ja heille kuuluvaa arvostusta ja virallista ammatillista asemaa. Moniaineksisuuden diskurssi tuo naisen aseman eri lailla esille. Naiset toimivat sekä tilalla, mutta käyvät myös palkkatyössä, kouluttautuvat ja osallistuvat yhteiskunnalliseen elämään kuten politiikkaan. Naiset toimivat sekä yksityisessä että julkisessa työelämässä. Moniaineksisuuden diskurssi tuo esille jo hieman naisen modernisuutta.

Yhdellä haastattelemallani naisella oli lunastanut sukutilansa ikään kuin pakkona. Voidaankin todeta, että hän on jatkanut diskurssia perheviljelmästä yhdessä miehensä ja perheensä kanssa. Sikäli hänen tarinansa on epätyypillinen tuolle ajalle, että hänen veljistään kukaan ei ole ollut valmis jatkamaan perheen sukutilaa. Sukutila on jäänyt naisen omistukseen.

Eihän siinä mitään... vähän niin kuin pakosta tultiin, kun ei kukaan tullut veljistä hoitamaan sitä minun tilaa. Niillä oli omat mänönsä. (N3)

Maaseudulla on ollut pakko tehdä niin miesten kuin naisten töitä. Jo lapsena heidän on täytynyt tehdä niin naisten kotitöitä kuin olla mukana auttamassa miesten ulkotöissä. Naisten ja miesten töihin oppiminen oli tuohon aikaan hyvin luontevaa.

Isä kun tarvii kalakaverin troolikaveriksi niin se otti minut, niin ja samoin kun lähti suolle ja marjaan sano aina että lähepäs (nainen) mukkaan. (N2)

.. minä olin sitten isän mukana aina siellä aitassa ja opettelin siellä samalla kun isä teki niitä töitä niin huomaamatta opin niitä miesten töitä aina sitten.. se aina sanoi, että anna se ja se työkalu, niin sieltä minä opin sitten niitä työkaluja käyttämään ja samaten äiti sitten ompeluissa. (N4)

Muuttoliike maaseudulta kaupunkiin nousee esille naisten elämäntarinoista. Tutkimukseeni osallistuneista naisista kolmella oli kokemusta kaupungissa elämisestä, mutta heidän elämäntarinoistaan nousevat esille sellaiset huono-osaisuuden kokemukset, jotka ovat sysänneet heidät palaamaan maaseudulle.

Naisella, jonka tytär oli tehnyt itsemurhan teini-iässä, oli muuttaminen takaisin synnyinkuntaan maaseudulle helpottanut surusta selviämistä. Nainen kertoo:

No siinä mielessä, että oli ees mulla tuo hautakumpu tiällä. Sain käyvä suremassa, käyvä aina jouluna kynttilä viemässä. (N2)

Nainen, joka on syntynyt kaupungissa ja elänyt yksinhuoltajana oli muuttanut maaseudulle, koska oli halunnut turvata sekä oman että lapsensa tulevaisuuden. Mummolan sijaitseminen maaseudulla ja sosiaalityöntekijän antama neuvo olivat vauhdittaneet maaseudulle muuttoa.

Poika oli ekalla luokalla ja kaikki asiat rupesivat menemään läskiksi ja siellä sitten sosiaalitoimessa yksi nainen sanoi, että menkää maalle ja hänellä oli hyvä kokemus jonkin yksinhuoltajaperheen kanssa. (N1)

Lisäksi hän tuo esille poikansa käsityksen maalle muuttamisesta seuraavasti:

Poika sanoi, että jos me ei oltaisi muutettu tänne... niin tota hän olisi jo kuollut. Pojan kaikki kaverit ... on kuollut, huumekaverit.(N1)

Maaseutu on tarjonnut uuden elämän aloittamisen mahdollisuuden myös naiselle, joka oli kiertänyt asunnottomana useita vuosia. Hän sai mahdollisuuden elämänsä uudelleen rakentamiseen maaseudulta. Hän muutti silloisen miesystävänsä mukana nykyiseen asuinkuntaansa, pieneen maalaispitäjään.

Sitten minä tuota, (nimi) vainaa, minä sen kyytiin liftasin yhen kerran se sattui siihen, että tuota että hän viep kottiinsa nukkumaan.. siitä se sitten lähti...(N4)

Minä ajattelin, että jos niitä asioita häppee.. että minä piäsen karkuun maaseuvulle ja että ei tapahdu semmoista, mutta silloin oli vielä se posti lähellä tuossa saatiin sitten se asunto, kun se oli sen (nimi) kaverin asunto koululla asumassa, se oli rehtorina se (nimi) niin tuota niin hänen kauttaan saatiin sitten sieltä yläkerrasta se pikkuinen asunto sehän oli sitten kun lahja.. ei tarvinnu missään vintissä asua ...(N4)

Liftausreissu on kestänyt naisen elämässä tähän päivään asti ja nyt hän asuu saman maalaispitäjän keskustassa kauniisti sisustamassaan asunnossa. Hän kertookin elävänsä nyt elämänsä parasta aikaa ja hän on saanut apua myös sairauteensa. Enää hänen ei tarvitse hävetä omaa sairauttaan.

Maaseudulla asuminen on tällä hetkellä itsestään selvää haastattelemillani naisilla. Kaksi naisista on asunut aina maaseudulla eikä heillä ole ollut milloinkaan tarkoitusta muuttaa kaupunkiin. Kaksi naisista on asunut syntynyt maaseudulla, mutta ovat elämänsä aikana asuneet myös kaupungissa. Muuttaminen maaseudulle on kuitenkin tarkoittanut heille rauhallisemman elämänmenon löytämistä ja muutto takaisin kaupunkiin ei ole tullut heille mieleen.

Tutkimukset osoittavat suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten muuttamisen työn perässä kaupunkiin. Naisten asema perheen päänä alkoi muuttua 1960-luvulla ja myös naiset alkoivat vastata perheen elättämisestä. (Hoikkala 2008,74)(Vakimo 1999, 122-125). Tämä kehitys selvästi näkyi myös tutkimukseeni osallistuneiden naisten elämässä. Kolme naista oli asunut kaupungissa ja heillä työ oli ollut pääsääntöisesti tehdastyötä.

Minä menin töihin. Minä soitin (paikka) ja siellä oli lähetin paikka avoinna. Mä olin 14. Soitin vuoronhoitajalla ja se sanoi, että tuu huomenna töihin. Siihen aikaan pääsi töihin 60-luvun lopulla. Silloin oli se työhön paljon helpompaa.(N1)

Suomessa on ollut suuri maaltamuutto 1950-luvulla, jolloin ihmiset muuttivat suuriin kasvukeskuksiin. 1950-luvulta alettiin siirtyä vähitellen kulutusyhteiskuntaan, jossa myös naisten työssä käyminen yleistyi. (Juntto & Vilkkonen 2005, 120). Näyttää siltä, että tutkimukseeni osallistuneet naiset ovat saaneet naisen mallin lapsuuden kodistaan, mutta ovat lähteneet elämään kuitenkin elämäänsä perinteisen kotiäitiyden ja pienviljelystilan emännän roolista vieraan työhön. Elämä on tuonut kuitenkin ne kolme naista takaisin maaseudulle, kun elämä ei ole ottanut sujuakseen kaupungissa. Kaupungista maaseudulle muuttaminen on näyttäytynyt elämän uudelleen rakentamisena vaikeiden kokemusten jälkeen.

Kuten luvun alussa otin esille, halusin etsiä vastauksia maaseudusta elinympäristönä suurten ikäluokkien naisten elämässä. Onko maaseutu elinympäristönä tuonut helpotusta naisten elämään silloin, kun elämässä on ollut vaikeaa? Koska tutkimukseeni osallistuneet naiset kuuluivat sekä perheviljelmä- ja moniaineksisuuden diskurssiin, olivat maaseudulla opitut työn teon mallit heille tuttuja. Kaija Heikkisen (2006,24) esiin nostama sukupuolen erityisyys maaseudulla antaa naistutkimukselle käsityksen siitä, että sekä miehet että naiset ovat omistautuneita työntekoon maaseudulla. Voisiko tämän ajatella niin, että kaupungista palaavia naisia on odottanut maaseudulla tietyt työn tekemisen mallit, joihin heidän on ollut helppo tarttua. Lisäksi maaseutu elinympäristönä on tarjonnut heille mahdollisuuden rakentaa elämäänsä uudelleen etenkin silloin, kun elämänmeno kaupungissa on osoittautunut vaikeaksi. Muutto maaseudulle on tuonut turvallisuuden ja selviytymisen tunteen naisille vaikkakin heidän taloudelliset raaminsa ovat olleet rajalliset. On myös huomioitava, että tuolle ajalle tyypillinen muuttoliike maaseudulta kaupunkiin on ollut voimakasta. Tämä tutkimus osoittaa kuitenkin myös sen, että kaupungista maaseudulle takaisin muuttaminen on ollut luontevaa ehkä juuri sen vuoksi, että “juuret” ovat maaseudulla. Tätä todistaa naisen toteamus, kun kysyin häneltä, voisiko hän ajatella asuvansa kaupungissa.

Ei, ei, ei, minä kaksitoista-vuotiaana serkun tenavata olin hoitamassa tuolla Helsingissä minä aattelin (huokasu) ei kiitos, äkkiä pois tiältä (N5)

11 NAISEUS IDENTITEETTINÄ

Naistutkimuksen ydinlauseena voidaan pitää Beauvoirin (1973) esittämää lausetta: *“naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan”*. Pohdinkin tämän lauseen kautta naistutkimuksessa keskeisessä asemassa olevaa genealogiaa. *“Sukupuoli ei ole olemista vaan tekemistä”* on Pulkkinen (2000,43) määrittelemä genealogian perusnäkemys, jota haluan tarkastella tässä luvussa. Naisten elämäntarinat ovat tuoneet julki elämän kokemuksia, jotka eivät ole olleet helppoja, mutta joista he ovat selvinneet. Onko siis sukupuolella merkitystä siihen, miten elämän “karikoista” selvitään?

Julkunen (2010, 40-41) on nostanut esille naisen roolin olla objektina. Naiset omaksuvat herkästi objektina olevan roolin, joka kulkeutuu myös seuraaville sukupolville. Toisaalta Sartre (1990,562) tuo esille yhteiskunnalliset roolit, joita ihmiset hyväksyvät. Voimmekin tarkastella haastattemieni naisten kokemuksia oman elämänsä luomisesta. Ovatko he olleet subjekteja vai objekteja? Keskeisesti oma puoliso on valikoitunut samankaltaiseksi, kuin mitä oma isä on ollut. Nainen, joka on ollut 28 vuotta avoliitossa alkoholisti-miehen kanssa, tunnistaa itsessään sen, että hän on jatkanut kotoa saatua mallia sietää alkoholisti-miestä.

K: Miten se näkyi se isän alkoholin käyttö?

Se ol tuota niin semmosta, semmosta, semmosta jatkuvoo tissuttelemista. Että se tavallaan niin kuin liian aikasin tuota piti niin kun vastuuta ottoo omasta elämästä. (N5)

Nainen oli joutunut lähtemään aikaisin kotoaan ja oma puoliso oli osoittautunut samantyyliiseksi kuin hänen oma isänsä oli ollut. Nainen kuvaa elämäänsä seuraavasti:

Ei siis minä sanon että kun siellä huushollissa, kun ei sitten, kun sillä ol se selvä päivä niin sinä et tiennä että istutko sinä vai seisotko sinä siis mulla ei ollu minkään valtakunnan ommoo elämätä, ei tiennä että arvootko ruveta huilille vai etkö sinä arvoo ruveta, ei ollenkaan ei..(N5)

Hänen kohdallaan naiseus on ollut pelkästään lasten synnyttämistä ja kasvattamista. Lisäksi perheen talouden huolenpito on ollut naisen vastuulla. Voikin kysyä, oliko hänen koh-

dallaan objektina oleminen opittua omalta äidiltä vai miksi hän ajautui samantyyliiseen liittoon kuin missä hänen äitinsä oli ollut? Onko ollut myös niin, että valinnan vapaus yhteiskunnallisesta roolista on pitänyt vain hylätä, koska naisella ei ole ollut koulutus pohjaa eikä kenties mahdollisuutta lähteä rakentamaan omaa elämäänsä?

Äitiyden rooli kuvataan yhtenä merkittävimpana roolina naisella. (Vuori 2010,11) Äitiys on ollut tutkimukseeni osallistuneella kahdella naisella hyvin vaikea elämänvaihe. He ovat saaneet lapsensa nuorena ja jääneet sitten yksinhuoltajiksi. 1950-1960-luvuilla naisten odotettiin menevän naimisiin viimeistään silloin, kun lapsi ilmoitti tulostaan. (Purhonen ym.2008, 56-58). Naisten osallistuminen palkkatyöhön muutti osaltaan äidin ja isän rooleja. Palkkatyön lisääntyminen naisilla nähtiin jopa sosiaalisena ongelmana. (Vuori 2010, 11). Palkkatyöhön lähteminen on kuitenkin ollut mahdollisuus elättää itsensä ja lapsensa näillä kahdella naisella, jotka tutkimuksessani olivat yksinhuoltajia.

Yksinäisen lapsen saaminen on ollut häpeällinen asia, kuten seuraavasta elämäntarinasta käy ilmi:

Niinhän sitä luuloo, niin kuule, kun sitten viimeisilläni olin raskaana niin äiti tuli käymään minun luonani ja sanoi, että minun pittää antoo se lapsi pois eikä tuua tuommosta häppeetä sukkuun. Minä sanoin, että minä lähen Ouluun ensikottiin ja minä en anna lastani pois, niin sitten, isä puuttu peliin ja sanoi näin (nainen) tulloo kottiin ja pittää lapsensa ja tästä ei puhuta tämän koommin. Isä piti minun puolia. (N2)

Butler näkee sukupuoliroolit siten, että ne eivät liity fyysisiin eroihin. Hän pikemminkin näkee, että ruumiillinen ja sosiaalinen sukupuoli voivat olla tuotettuja. (Pulkinen 2000, 47-50). Näiden kahden yksinhuoltajanaisten elämäntarinat lapsen saamisesta ja elättämisestä kuvastavat sitä, että heidän on täytynyt oppia olemaan äiti ja tavallaan myös isä. Isä siinä mielessä, että naiset ovat mahdollistaneet työllään leivän perheen pöytään. Butlerin kuvauksia on tuonut esille myös Julkunen (2010, 50), joka puhuu rooliodotuksista ja kuinka niitä on mahdollista muuttaa. Butlerin ajatuksissa korostuvat yksilön vapaus tehdä valintoja ja murtaa näin sukupuolijärjestelmää. Mielestäni yksinhuoltajanaisten kohdalla näin on käynytkin. He ovat murtaneet sen myytin, mikä on vielä suurten ikäluokkien naisten kohdalla ollut todellista. Naisen on täytynyt avioitua, kun lapsi on ollut tulossa.

Pulkkinen (2010, 51-56) tuo Butlerin ajatukset kulttuurin merkityksestä sukupuolen käsityksessä. Sukupuoli nähdään olemisen sijasta tekemisenä ja kulttuuri ohjaa ihmisiä tekemään asioita tietyllä, opitulla tavalla. Tutkimuksessani suuriin ikäluokkiin kuuluvien viiden naisen keskuudessa on asioiden tekeminen opittu kotoa saadun mallin mukaisesti. Voiko siis ajatella, että naiseksi syntyminen on tosiaankin naiseksi tulemistä? Jo lapsuudessa naiset ovat saaneet tietyn mallin siitä, kuinka alkoholisti - isän kanssa tullaan toimeen ja kuinka naisten töihin opetteleminen on ollut itsestään selvää lapsuuden kodeissa. Nainen, joka oli hoitanut isäänsä koko lapsuuden ja osaksi aikuisikää, kuvailee isäsuhdettaan seuraavasti:

Minä luulin että se kuuluu minun velvollisuuksiin. että se on minun velvollisuus, että minä hoidan isään. Minulla on lapsuudessa sellainen mielikuva, että olen ollut 6-7 vuotta. Isä oli upseerikerhossa. Se oli niin humalassa, että miehet laittoivat sen pulkkaan. ja mun piti vetää se kahden sillan päältä ennen kuin päästään laivarantaan. Se ensimmäinen silta että päästiin (paikka), niin tota asuttiin keskimmaisessa. niin muistan sen, kun mä vedin isää pulkalla ja nää miehet nauroi, että siinä on työllä urakkaa. Isän jalat roikkuivat pulkasta ja oli pimeää ja 20 asteen pakkanen. Minä ajattelin, että mun pitää saada isä kotiin nukkumaan ja mä kiskoin isää, 6-7 vanha tyttö. Se oli kyllä hirveetä...(N1)

Isästä huolehtiminen jatkui aikuisiällä ja myöhemmässä vaiheessa nainen hoiti alkoholisoitunutta miesystäväänsä. Nainen sanookin, että hän olettaa, että hänen on aina huolehdittava toisista.

Minä kun olin vanhin lapsi, minä pidin huolta kaikesta, isästä, siskoista. Minä luulin, että se kuuluu minun velvollisuuksiin, että se on minun velvollisuus, että minä hoidan isää. (N1)

Mielenkiintoista on kuitenkin huomata, kuinka nainen sanoo olevansa enemmän isänsä tyttö kuin äidin. Oman identiteetin rakentaminen oli muotoutunut hänellä sellaiseksi, että hän löysi itsestään samoja piirteitä kuin mitä isällä on. Kuitenkin hoivaamisen malli oli opittu lapsuudessa, koska naisen oli täytynyt hoitaa niin nuorempia sisarusiaan kuin isäänsä. Beauvoirin (1973) näkemys naiseksi kasvamisesta näyttäisi toteutuneen naisen elämässä. Taidot, jotka äidit siirtävät tyttäriilleen näyttävät toteutuneen naisen elämässä. Muutenkin tutkimukseeni osallistuneiden naisten lapsuuden kodissa opitut taidot näyttävät liittyvän naisten töihin kuten käsitöihin, nuorempien sisarusten hoitamiseen ja kotitöiden

tekemiseen. Poikkeuksiakin on, koska ainakin kahdella naisella oli ollut kokemuksia isän kalakaverina olemisesta ja myös miehisten töiden, kuten puutöiden opetteleminen. Naisten elämäntietomusten mukaan isien mukana tehdyt työt olivat olleet pelkästään mukavia.

Julkusen (2010, 50) esiin tuomat Butlerin käsitykset saada valinnan vapaus tehdä omia valintoja siten, että ne eivät ole sidottuja tiettyyn sukupuoleen, näyttää myös toteutuneen. Kahdella tutkimukseeni osallistuneella naisella on työhön sijoittautuminen tapahtunut tehtaaseen, ei perinteiseen kotiäitinä olemiseen. Heille on mahdollistunut vieraan työhön lähteminen jo asuinpaikan perusteella, koska he ovat asuneet kaupungissa. Lisäksi he ovat murtaneet myös sen myytin, että naisen täytyy avioitua, jos lapsi on tulossa. Molemmat naiset valitsivat yksinhuoltajan arjen ennemmin kuin alistuivat epäsuotuisaan parisuhteeseen lapsensa isän kanssa.

Onko kuitenkin niin, että naiseksi kasvaminen on ollut tutkimukseeni osallistuneiden naisten kohdalla eräänlainen itseisarvo, jota he ovat itse pyrkineet muovaamaan elämäntietomustensa myötä? Vaikeat kokemukset, joita osa naisista on kokenut, ovat muuttaneet heidän identiteettiään. Jos esimerkiksi tarkastelee vuosia asunnottomana eläneen naisen elämää, on hänellä ollut tuolloin tarkoituksena löytää jokin suoja pään päälle ja ruokaa ja alkoholia. Hänellä on ollut unelmansa elämälleen, mutta se on murentunut elämän perusasioiden olleessa pirstaleina. Miten voi hänen elämäntilanteessaan ajatella naiseksi kasvamista ja oman identiteetin rakentamista? Nainen on saanut kotoa äitinsä antaman naisen mallin, jota hän olisi halunnut toteuttaa omassa elämässään; saada oma perhe ja tehdä työtä niin kuin muut hänen ikäisensä naiset tuona aikana tekivät. Nainen olisi valinnut ennemmin perinteisen naisen mallin kuin traumaattisen elämän, jota hän eli useat vuodet. Huono-osaisuuden näkyminen naisen elämässä on muuttanut hänen identiteettiään. Kuten Pulkkinen (2010, 51-56) toteaa Butlerin ajatuksin kulttuurin merkityksen olevan keskeisessä asemassa naisen identiteetin muotoutumisessa. Kyseisen naisen kohdalla voisi ehkä ajatella, että hän on oppinut elämään siinä alakulttuurissa, missä päihteiden suurkuluttajat usein joutuvat elämään.

Yhteenvetona voidaan todeta, että sukupuolen vapaus valita oma käyttämismalli, ei ole pelkästään se naisen malli, jollaiseksi naisen odotetaan syntyvän ja kasvavan. Tässä tutkimuksessa naiseuden olemus näyttäytyy kuitenkin vielä erilaisena, koska naisten elämäntietorinat kulmineituvat hyvin vaikeisiin asioihin ja elämäntietokulku on saanut naiset käyttäyty-

mään siten, että he ovat selviytyneet elämässä eteenpäin. Jo lapsena on täytynyt ottaa vastuuta omasta elämästään, kuten seuraavasta tulee esille:

..Että se tavallaan niin kuin liian aikasin tuota piti niin kun vastuuta ottaa omasta elämästä. (N5)

Naisten elämäntarinoita tarkastellessani on täytynyt miettiä sitä ovatko naiset olleet oman elämänsä subjekteja vai objekteja? Elämäntarinat tuovat esille elämänkulun problematiikan. Itse et voi aina säädellä kuinka elämäsi kulkee eteenpäin. Naisten kohdalla lapsen saaminen on vienyt elämänkulkua eteenpäin omalla tavallaan. Mitä elämä olisi ollut, jos perhe olisi ollut yhdessä? Toisaalta yhteiselokaan ei ole ollut auvoista, mistä todistaa haastattelemani naisen pitkään kestänyt ja nyttemmin hajonnut avoliitto. Naisten elämäntarinoiden mukaan he ovat nyt keski-iällä pystyneet ottamaan omaa elämäänsä haltuunsa. Naisuus identiteettinä on kehittynyt niin, että nyt he voivat itse määrätä omista tekemisistään. He elävät niukoissa taloudellisissa raameissa, mutta he ovat tottuneet siihen koko ikänsä. Enää heitä ei kuitenkaan määräile isä tai äiti tai puoliso. Nyt vihdoinkin on tullut valinnan vapaus elää omaa elämäänsä - niissä marginaaleissa mihin he ovat tottuneet.

12 JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen halunnut tutkimuksellani etsiä vastauksia kysymyksiin miten taloudellinen huono-osaisuus on näkynyt maaseudun suurten ikäluokkien naisten elämässä ja kuinka he ovat kokeneet huono-osaisuuden. Tutkimuksessani tärkeänä aineistona ovat olleet viiden naisen elämäntarinat, joita analysoimalla olen etsinyt vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tässä luvussa arvioin tutkimukseni antamaa tietoa ja teen yhteenvetoa teoreettisesta tietopohjasta ja aineistosta nousseesta tiedosta. Lisäksi pohdin niitä merkittäviä yhtymäkohtia, joita naisten elämäntarinoista nousee esille taloudellisen huono-osaisuuden kokemuksista. Olen tehnyt tutkimusta maaseudun suurten ikäluokkien naisista ja heidän kokemuksistaan taloudellisesta huono-osaisuudesta. Kyseessä on varsin uusi naistutkimuksen kohde ja luvun lopussa olen tarkastellut tutkimukseni luotettavuutta. Voiko tutkimuksen tuloksia yleistää koskemaan suurten ikäluokkien naisia vai onko kyseessä tutkimustulos, joka koskettaa pientä ryhmää?

Tutkimukseeni osallistuneilla naisilla näyttää yhteisenä tekijänä olevan koulutuksen puuttuminen. Heidän nuoruudessaan koulutukseen pääseminen on ollut hankalaa jo yksistään vanhempien niukkojen taloudellisten resurssien vuoksi. Koulutuksen puuttuminen näkyy myöhemmässä elämässä. Naiset ovat työllistyneet tehdastyöhön tai maatilana töihin, mutta työn tekeminen on ollut heille aina itsestään selvyyttä. Suurille ikäluokille tyypillistä on ollut työhön tarttuminen ja etenkin naisten on täytynyt tehdä niin kotitöitä kuin miesten töitä. Olisiko naisten elämäntarinoita ollut tasaisempaa, jos he olisivat voineet kouluttautua samalla tavalla kuin nykyisin on mahdollista? Naisten elämäntarinoista nousee esille katkeruus siitä, että heille ei suotu samoja lähtökohtia kouluttautumiseen kuin esimerkiksi perheen nuoremmille sisaruksille. Mielestäni kouluttautumisen puuttuminen onkin yksi lähtökohta taloudellisen huono-osaisuuden syntymiselle.

Yhtenä merkittävänä tekijänä esille nousevat naisten ennen aikaiset eläköitymiset, jotka koskettavat kolmea tutkimukseeni osallistunutta naista. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen jo alle 50-vuotiaana kertoo ennen kaikkea terveydentilan heikkenemisestä, mutta taustalla voi olla myös muita tekijöitä. Aineiston analysoinnissa tein rungon naisten elämäntarinoista nousseista yhteisistä tekijöistä ja siitä esille nousevat niin lapsuuden perheen rikkonaisuus kuin taloudellinen niukkuus. Lisäksi koulutuksen puuttuminen yhtenä merkit-

tävänä tekijänä lisää työelämästä ennen aikaisesti eläkkeelle siirtymistä. Aikaisemmat tutkimukset tukevat myös tutkimukseni tulosta siltä osin, että riskialttius joutua työkyvyttömyyseläkkeelle kasvaa vähäisen koulutuksen vuoksi. (Järnefelt 2003). Myös Tuohinen (1996, 71,73) on maininnut eron henkisen ja ruumiillisen työn tekijöistä. Hän puhuu yhteiskunnan säätyjaosta, jossa oli oppikoulun käyneitä ja kansakoulun käyneitä. Kun tarkastelen tutkimukseeni osallistuneiden naisten sijoittumista työelämään, voi päätellä, että heidän tie kansakoulun kautta ruumiilliseen työhön on hyvinkin totta. Ruumiillinen työ ja naisten kokemat vaikeat asiat ovat yhdessä altistaneet heidän altistumisensa huono-osaisuudelle.

Päihteiden käyttö näyttäytyy tutkimustuloksista merkittävästi. Päihteiden käyttöä on ollut naisten vanhemmilla, etenkin isillä. Myös naisten oma ja puolison päihteiden käyttö tulee esille elämäntarinoista. Tutkimustuloksena tämä on merkittävä tekijä huono-osaisuuden syntymiselle. Tutkimukseeni osallistuneilla naisilla runsas päihteiden käyttö on ollut yhteydessä elämäntilanteen heikkenemiseen. Tämän käsityksen he toivat itse vahvasti esille. Tutkimukset tuovat tietoa myös suurten ikäluokkien päihteiden käytöstä. Sulkunen (1981) on tutkimuksessaan todennut vain kolme prosenttia olleen raittiita vuosien 1946-1955 välillä syntyneistä miehistä ja naisista. Hän puhuu määristä sukupolvista, joita suuret ikäluokat ovat olleet. Runsas päihteiden käyttö tulee niin voimakkaasti esille naisten elämäntarinoista, että Sulkusen tutkimustulokseen on pakko yhtyä. Nykyisin sosiaalialalla on tiedostettu ikäihmisten kasvanut päihteiden käyttö ja yhtenä selityksenä on pidetty suurten ikäluokkien eläköitymistä. Näyttää siltä, että päihteiden käytön yleistävyys juontaa juurensa vanhemmista ikäluokista ja päihteitä ovat käyttäneet yhtä lailla miehet kuin naiset. Taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavat olennaisesti mihin rahat käytetään. Voi siis todeta, että naisten runsaalla päihteiden käytöllä on ollut osuutensa heidän taloudellisen huono-osaisuuden syntymiseen.

Naistutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna esille nousevat naisten kokemukset oman elämänsä hallinnasta ja valinnan vapaudesta. Yksinhuoltajuus ja eroaminen puolisoista ovat tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet naisten elämään. Naiset ovat tehneet rohkeita päätöksiä tehdä tuolle ajalle epätavallisia valintoja, kuten yksinhuoltajuuden ja yksinäisen lapsen synnyttämisen. Lapsuuden kodissa on opittu naisen malli, joka käsittää huolehtimisen ja hoivaamisen. Julkisen (2010, 40-41) mukaan roolimallien periytyminen ovat kulkeneet sukupolvilta toiselle ja äidit ovat toivoneet tyttäriensä käyttäytyvän kuten naisten odotetaan

käyttäytyvän. Tähän naisen malliin eivät tutkimukseni naiset ole kuitenkaan täysin menneet. Sisukkuutta on tarvinnut haastattelemani nainen, joka vastoin äitinsä tahtoaan ei avioitunut lapsensa isän kanssa vaan synnytti yksinäisen lapsen. Yllätyksellistä on ollut myös se, että naisen oma isä puolusti tytärtään ja kannusti häntä pitämään lapsensa. Merkittävää on, että haastattelemani naisten kohdalla heidän itsemääräämisoikeutensa on ollut kenties vahvempaa kuin mitä heidän äideillä on naisena ollut. On vaatinut rohkeutta muuttaa maaseudulta kaupunkiin ja huolehtia lapsestaan yksin, omalla työllään. Onko sukupuoli siltäkin enemmän tekemistä kuin olemista kuten Pulkkinen (2000,43) tuo Butlerin näkemyksistä esille?

Oman identiteetin rakentaminen on tapahtunut naisilla elämänkulun myötä. Vahvana heidän elämäntarinoistaan nousevat esille pyrkimykset hallita omaa elämäänsä. Naiset ovat halunneet olla oman elämänsä subjekteja, jotka ovat voineet järjestää elämäänsä niillä kyvyillä ja taidoilla mitä heillä on ollut. Julkunen (2010, 40-41) mainitsee tutkimuksessaan naisten roolien olleen objekteja, kun miehet ovat olleet subjekteja. Naisten elämäntarinoista pystyin aistimaan hyvin vahvana sen käsityksen, että nyt heitä ei enää kukaan määräile. Enää ei tarvitse huolehtia juoppoa isää tai pelätä alkoholisti-miestä. Naiseus identiteettinä on hyvin vahvasti mukana naisten elämäntarinoissa. Huono-osaisuus on identiteettiä muokannut, mutta omasta elämästä määrääminen on edelleen vahvana ominaisuutena tutkimukseeni osallistuneilla naisilla.

Pohdin vielä lopuksi tutkimukseni luotettavuutta ja kuinka yleistettäviä ovat tutkimukseni tulokset. Tutkimukseeni osallistuneet naiset ovat kaikki toimeentulotukiasiakkaita ja tulleet minulle tutuiksi sosiaalityön kautta. Laitinen ja Uusitalo (2008, 114-115) ottavat esille narratiivisessa tutkimusmenetelmässä tutkijan ja tutkittavien välisen yhteyden. Erittäin tärkeä merkitys on tutkijan luotettavuudella ja halulla kuulla ja jakaa tutkittavien vaikeitakin elämän kokemuksia. Ehkä sen vuoksi, että tunsin kaikki viisi naista entuudestaan, haastattelutilanteista syntyi hyvin keskustelevia. Haastattelutilanteessa kiinnitin huomioita naisten tapaan analysoida heidän omaa elämäänsä. He tekivät omia tulkintojaan elämänsästä ja käsittelivät kanssani elämän tapahtumiaan.

Haastateltavia on tutkimuksessani kuitenkin vain viisi, joten kovin merkittävästä otoksesta ei ole kyse. Naisten osallistuminen tutkimukseeni on tullut heidän toimeentulotukiasiakkuksiensa kautta, joten tietty hypoteesi naisten taloudellisen huono-osaisuuden kokemi-

sesta oli minulle muotoutunut tutkimuksen alussa. Olen kuitenkin halunnut tarkastella, mitä oikeastaan löytyy toimeentulotukiasiakkuuden takaa? Onko kyseessä pelkästään taloudellinen niukkuus? Olen tutkimuksellani halunnut antaa “äänen” sosiaalitoimen asiakasryhmälle, jota aikaisemmin ei ole paljon tutkittu. Sosiaalityön tutkimus tarvitsee uutta tutkimustietoa asiakasryhmistään ja tutkimukseni tekeminen on näin myös eettisesti perusteltua. Naistutkimus on Suomessa vielä nuorta ja tutkimuksellani olen halunnut tuoda esille niitä tärkeitä elämänkulun “kompastuskiviä”, joita naiset ovat kokeneet elämässään. Taloudellisen huono-osaisuuden taustalla on monia eri tekijöitä, kuten tässä luvussa on tullut esille. Huono-osaisuus sosiaalisena ongelmana näyttäytyy näiden viiden naisen elämäntarinoiden myötä siinä totuudessaan, kuin he ovat sen minulle kertoneet.

13 POHDINTA

Aloita luvun tekemällä muotokuvan suuriin ikäluokkiin kuuluvasta maaseudun naisesta, joka on kokenut elämässään taloudellista huono-osaisuutta. Pohdin myös millaisia elämänkokemuksia naisilta on tullut esille ja miten ne ovat vaikuttaneet identiteetin muotoutumiseen? Lisäksi pohdin vielä maaseutua elinympäristönä ja yhtenä tekijänä naisten elämänkuluissa. Pohdinnan lopussa käsittelen tutkimuksen vaikuttavuutta sosiaalityön näkökulmasta ja mahdollisia jatkokysymyksiä tutkimukselleni sekä miten olen kokenut tutkimusprosessin.

Muotokuvan tekemiseen valitsen haastateltavieni naisten joukosta naisen, jonka luona kävin kesäkuun lopulla 2010. Nainen oli syntynyt pienviljelijätilalle suureen perheeseen ja huolehtinut vanhemman sisaruksen ominaisuudella nuoremista sisaruksistaan. Vanhempien elämä oli ollut riitaista ja he olivat eronneet myöhemmin. Kansakoulun jälkeen nainen ei päässyt jatko-opintoihin vaikka olisi halunnut lähteä opettajaksi lukemaan. Hänet oli “uhrattu” ansiotyön alttarille, jotta nuorempi sisarus oli päässyt kouluun. Oman lapsensa hän sai nuorena ja kasvatti lapsensa yksinhuoltajana. Kaupungissa asuessaan nainen teki tehdastyötä. Hän menetti lapsensa tämän tehtyä itsemurhan teini-iässä. Naisen elämä jatkui tämän tapahtuman jälkeen maaseudulla, koska hän halusi tulla pois kaupungista maaseudun rauhaan. Nainen jäi työkyvyttömyyseläkkeelle alle 50-vuotiaana. Kuten naisen elämäntarinasta tulee esille, työn tekeminen on ollut tuon ajan perheissä itsestään selvyys. Maaseudulla agraariyhteiskunnassa ovat lapset tehneet pienestä pitäen tilan töitä. Tyttöillä on ollut naisten töitä, mutta tytöt ovat osallistuneet myös tilan miesten töihin. Työhön on ollut pakko tarttua ja tätä käsitystä tukevat myös tutkimukseeni osallistuneiden naisten kertomukset. Suurten ikäluokkien syntymisen aikoihin Suomessa koettiin myös muuttoliikettä kaupunkiin, kun nuoremmat ihmiset muuttivat kaupunkiin. Työtä ei enää riittänyt maaseudulla kaikille vaan nuoremman polven oli lähdettävä kaupunkiin työn ja leveämmän leivän perässä. Suuret ikäluokat kokivat siis monta murrosvaihetta. He olivat niitä sukupolvia, jotka olivat syntyneet sotien jälkeen ja alkaneet rakentamaan Suomea uudestaan. Suuret ikäluokat sijoittuvat yhteiskunnallisesti merkittävään ajankohtaan. Onko suurten ikäluokkien ihmisillä ollut myös omat erityisvaikeutensa tässä merkittävässä yhteiskunnallisessa tilanteessa? Perheiden isien sodan kokemat kauhut kuvastuvat niin tutkimustuloksissa kuin naisten elämäntarinoissa. Kivuttomasti eivät suuret ikäluokat ole Suomea

saaneet rakentaa.

Suurten ikäluokkien aikana lapset saatiin nuorena ja avioituminen oli lapsen isän kanssa enemmän sääntö kuin poikkeus. Tähän tutkimustulokseen verrattuna naisen elämässä on käynyt toisin. Hän on halunnut pitää yksinäisen lapsen ja elää yksinhuoltajana. Julkunen (2010, 50) on todennut Butlerin ajatukset siitä, että on valinnan vapautta tehdä asioita kytkemättä niitä sukupuoleen. Yksinhuoltajan rooli on ollut naisen tietoinen valinta silloisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa naiselta on odotettu tiettyjä käyttäytymisen malleja. Nainen on omalla rohkeudellaan uskaltanut uhmata äitinsä mielipidettä ja rakentanut elämänsä omien näkemystensä mukaisesti. Naiseus identiteettinä näyttäytyy vahvana ominaisuutena naisella ja objektin rooli ei ole sopinut hänelle.

Kouluttautumisen kohdalla esille nousevat katkeran sävyiset kokemukset siitä, kuinka nuoremmalle sisarukselle annettiin mahdollisuus kouluttautua vaikka hänellä ei ole ollut lukuhaluja ollutkaan. Näyttääkin siltä, että naisen perheen taloudellinen tilanne on vaatinut työvoimaa maatilalle, jotta perheellä olisi ollut leipää pöydässä. Kun tarkastelee taloudellisen huono-osaisuuden syntymistä tästä näkökulmasta, niin on huomioitava, että taloudellinen niukkuus on leimannut naisen lapsuudenkodin elämää. Tänä päivänä kouluttautumisen mahdollisuus on aivan toinen. Nyky-Suomessa nuorille mahdollistetaan koulun käymiseen mahdollisuus vaikka vanhempien tulot olisivat pienet. Tässä suhteessa sukupuolella ei ole eroa vaan valinnan vapaus on niin miehillä kuin naisilla. Nykysukupolvet pystyvät tekemään valintoja enemmän kouluttautumisen ja ammatin saamisen kuin suuret ikäluokat. Tästä näkökulmasta katsottuna suuret ikäluokat ovat raivanneet nuoremmille ikäpolville tietä, jotta näiden olisi helpompi kouluttautua ja saada parempi ammatti. Historiallinen ajanjakso sotien jälkeen on tässä suhteessa ollut julma yhteiskunnan köyhimpiä perheitä ajatellen.

Pelko huomisesta ja lapsen tulevaisuudesta ovat olleet naisen elämässä läsnä. Pienillä etuuksilla eläminen on yhtä kuin *“seuraavaan päivärahaan”*(N5) odottamista. Elämään vähävaraisena on kuitenkin täytynyt tottua. Naisen tarinasta kuvastuu se arvokkuus, mikä mielestäni on tyypillistä juuri suurille ikäluokille. Arvostus siitä kuinka paljon työtä hän on elämänsä aikana tehnyt, nousee elämäntarinasta esille. Työ on kannatellut häntä myös elämän vaikeina aikoina. Jos tätä totuutta tarkastelee naistutkimuksen näkökulmasta, niin esille nousevat kulttuuriset ja sosiaaliset roolit. Nainen on saanut äidiltään ja isältään mallin

siihen, että työtä tekemällä pärjää elämässä. Työn teon kautta nainen on voinut näyttää, että hän on oman elämänsä subjekti. Työn tekeminen on antanut hänelle selviytymisen tunteen ja sitä kautta vahvistanut hänen identiteettiään.

Pohdin seuraavassa naisten koskettavia kokemuksia ja palaan vielä luvun lopussa naisen elämäntarinaa, josta olen muotokuvaa tekemässä. Koskettava kohtalo on ollut naisella, joka vietti elämästään useat vuodet irtolaisena, asunnottomana ja alkoholistina. Tuohon aikaan hän koki monet raiskaukset ja abortit. Hän on haastattelemistani naisista ollut kaikkein huono-osaisin. Lähtökohdat ovat olleet huonot jo naisen lapsuudessa. Nainen kertoo isänsä seksuaalisesta hyväksikäytöstä, mikä on jäänyt hänelle mieleen vaikeana asiana. Lisäksi naisen oma sairastuminen on vauhdittanut hänen alamäkeään. Ei ole ollut helppoa elää nuorena kauniina naisena, kuitenkin tuntien ettei pysty tasapainoiseen elämään sairauden vuoksi. Olin hänen elämäntarinaansa kuunnellessani yhtä aikaa järkyttynyt kuin myös ihmeissäni siitä, kuinka hän on ylipäättään selvinnyt elämässään olleista koettelemuksista. Naisen käsitykset omasta itsestään ovat välillä hävinneet, on vain ollut viinan himo ja ajatus siitä, että saa jostain katon päällensä. Identiteetin rakentuminen on alkanut sitten, kun hän on saanut maalaispitäjistä oman asunnon ja turvaton toimeentulon, työkyvyttömyyseläkkeen. Näiden elämän perusasioiden avulla hän on alkanut rakentamaan elämäänsä pikku hiljaa. Alkoholit ja miessuhteet ovat kuuluneet siihen elämään kauan, mutta vähitellen naisen itsemääräämisoikeus on alkanut kehittymään ja hän on alkanut ottamaan vastuuta omasta elämästään. Muistan naisen maininneen helpotuksena sen, että hänen sairaudelleen oli löytynyt luonnollinen selitys ja hän oli saanut apua siihen.

Päihteiden osuus naisten elämässä tuli tutkimustuloksista esille. Päihteet ovat kuuluneet naisten elämään ja osaltaan haitanneet sekä naisten että heidän lastensa elämää. Kaupungista maalle muuttaneen naisen tarinassa käy esille, kuinka lapsen kanssa maalle asumaan asettuminen on ollut heille helpotus. Kuitenkin maalla he ovat tarvinneet sosiaalitoimen apua niin lastensuojelussa kuin toimeentulotuessa. Nyt naisen kasvoilta kuvastuu ilo siitä, että aikuinen poika on työelämässä ja pärjää elämässään. Maaseudun merkitys ympäristönä on yksi tutkimukseni viitekehys, jossa tarkastelen suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten elämää. Maaseutu miljöönä on ollut neljällä naisella synnyinseutuna ja vain yksi oli syntynyt kaupungissa. Kahdella naisella kokemukset asumisesta liittyvät pelkästään maaseutuun, kolme naisista on asunut jonkin ajan elämästään kaupungissa. Maaseudun merkitys kuvastui naisten elämäntarinoissa turvana silloin, kun elämässä on ollut vaikeaa. Asunno-

ton nainen sai oman vuokrahuoneen maaseudulta, kaksi naisista muutti maaseudulle, kun kaupungissa vaikeudet alkoivat kasautua liikaa. Teoreettinen viitekehys ei tuo tutkimuksessani esille, mikä on ollut yhteisöllisyyden merkitys nimenomaan maaseudulla elämisessä. On kuitenkin huomioitava, että maaseudulla on totuttu elämään isoissa perheissä sekä tekemään töitä myös silloin, kun on ollut vaikeaa. Aivan kuten yksi haastattelemanii naisista kertoo, kun hän muistelee miehensä päihteiden käytön lisääntymistä ajankohtana jolloin keskiolut vapautui kauppaan:

Minä läksin puolukkamehtään. Pimmeeseen asti olin puolukassa. No, minähän ostin kangaspuut ja kuvoin sukulaisille raanut. (N3)

Palaan edelleen naisen identiteettiin. Onko maaseudulla eläminen antanut naisille sellaisen identiteetin, että he ovat voineet tuntea olleensa tarpeellisia niin itselleen kuin läheisilleen? Naisten elämäntarinoista tällainen näkemys tulee selvästi esille. Mikä olisi ollut tutkimukseni anti, jos olisin tehnyt tutkimuksen jossakin Helsingin lähiössä asuvilla naisilla? Ne naiset, jotka ovat asuneet kaupungissa, olivat joutuneet tekemään sen osittain olosuhteiden pakosta. Nainen, joka eli asunnottomana, ei ollut tervetullut syntymäkotiinsa elintapojensa vuoksi. Hän joutui lähtemään “ kadulle”. Nainen, joka sai nuorena yksinäisen lapsen, oli tuohon aikaan silmätikkuna pienessä maalaispitäjässä. Oliko hänen ollut pakko muuttaa kaupunkiin lapsensa kanssa häpeän vuoksi? Hän ei tuonut häpeää suorasti esille, mutta mainitsi äitinsä tyrmänneen ajatuksen hänestä ja yksinäisestä lapsesta. Kyse on ollut myös toimeentulosta, koska kaupungissa oli voinut työllistyä tehtaaseen töihin ja elättää näin itsensä ja lapsensa.

Maaseudun vaikutus elinympäristönä tulee esille kahden naisen elämäntarinoissa, jotka eivät koskaan olleet asuneet kaupungissa eivätkä olisi sinne koskaan halunneet muuttaa. Heille eläminen maaseudulla on merkinnyt kuulumista siihen yhteisöön mihin he olivat pienestä pitäen kasvaneet. Vaikka taloudellinen tilanne on ollut vaikea myös näillä naisilla, ovat he tottuneet elämään niukoissa marginaaleissa. He sanovat olevansa huono-osaisia, mutta kuitenkin tyytyväisiä siitä kun asiat saa hoidettua. Tässä elämäntyyllisessä kuvastuu naisten opittu tunnollisuus hoitaa asiansa vaikka tiukkaa olisikin. Onko tämä myös piirre suurten ikäluokkien ominaisuuksista? Asiat on totuttu hoitamaan itse ja on häpeällistä, jos tarvitsee turvautua ulkopuolisen apuun. Olisi mielenkiintoista jatkaa tutkimusta siten, että voisin verrata kaupungissa asuvien naisten ja maaseudulla elävien naisten näkemyksiä

huono-osaisuudesta. Kuitenkin merkittävää on, että tutkimukseeni osallistuneista naisista neljä sanoi olevansa huono-osainen. Samalla he kuitenkin mainitsivat omat keinonsa siitä, miten he ovat päivästä toiseen selviytyneet.

Naisten huono-osaisuuden ilmeneminen näyttäisi olevan näkymättömämpää kuin miesten. Jos tarkastellaan esimerkiksi päihteiden käyttöä niin miehet käyttävät päihteitä julkisemmin ja näkyvät juopuneena katukuvassa. Naisten alkoholin käyttö on enemmän “neljän seinän” sisällä eikä tule niin herkästi esille. Herääkin kysymys, onko naisten huono-osaisuus tiedossa vain ammattilaisilla kuten sosiaalityöntekijöillä? Jos tarkastelen asiakastyötä toimistossa ja vertaan sitä hänen luokse tehtävään kotikäyntiin, saan suppeamman kuvan hänen elämän hallinastaan toimistossa. Jo tässäkin mielessä on ollut mielenkiintoista ja tärkeää lähteä tutkimaan narratiivisella tutkimusmenetelmällä suurten ikäluokkien naisten elämää, jotka ovat asiakkaina varsin näkymättömiä. Sosiaalityössä etenkin toimeentulotukiasiakkuus merkitsee paljon taloudellisten asioiden eli “numeroiden” pyörittelyä. Kun sosiaalityöntekijänä välillä pysähtyisi kuuntelemaan ihmisen tarinaa, hänen elettyä elämäänsä, voisi miettiä asiakkaan elämään toisenlaisia ratkaisuja ja edesauttaa näin hänen voimaantumistaan. Laitinen ja Uusitalo (2008, 139) ovat pohtineet narratiivisen tutkimusmenetelmän hyödynnettävyyttä etenkin tutkittaessa traumaattisia elämäntapahtumia. He kyseenalaistavat tutkijan oman persoonan käyttöä tutkimuksen aikana. Uskaltaako tutkija suhtautua emotionaalisesti vaikeaan asiaan ja hyödyntää omaa persoonallisuuttaan tutkimuksessaan? On varmaan totta, että asiakkaan asemaan samaistuminen silloin, kun kuulee jotain vaikeaa elämäntapahtumaa, voi vaatia oman kypsymisensä. Ammatillisuuden ja iän mukana tulleet kokemukset kuitenkin edes auttavat myös asiakkaan kokemusten ymmärtämisessä. Sosiaalityö tarvitsee sukupuolen tutkimusta. Narratiivinen tutkimusmenetelmä antaa sosiaalityön feministiselle tutkimukselle oman otollisen maaperän etsiä niitä kokemuksia, joita asiakkaiden keskuudessa koetaan. Ymmärtämällä jonkin ilmiön syntymistä ja kehittymistä, voidaan löytää myös ratkaisukeinoja ongelman ratkaisemiseen.

Sosiaalityön feministinen tutkimus ottaa esille huolta pitävän otteen, jota usein pidetään naisellisena. Toisaalta maskuliininen ote sosiaalityön tekemisessä nähdään valta-ajatteluna siten, että mies sosiaalityöntekijänä voi päättää enemmän kuin nainen. Lisäksi naistyöntekijän nähdään menevän naisasiakkaan puolelle esimerkiksi lasten huoltajuuskiistoissa. Tässä olisi tutkimuksen kohdetta ajatellen suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten kohdalla. Millaisia olisivat olleet naisten elämäntarinat, jos tutkijana olisi ollut mies? Mitä naiset

olisivat kertoneet ja jättäneet kertomatta? On kuitenkin todettava, että sosiaalityö tarvitsee tämän tyylistä tutkimusta. Narratiivit antavat työntekijöille näkemyksiä niistä arjen asioista ja marginaaleista joissa sosiaalitoimen asiakkaat elävät.

Tutkijan taipaleeni on tutkimukseni osalta taittumassa päätökseen. Tutkimuksen tekeminen on ollut minulle hieno kokemus ja etenkin viiden naisen elämäntarinoiden kuunteleminen on antanut minulle paljon. Olen ollut pitkään sosiaalialalla ja kokenut monia erilaisia onnistumisen ja epätoivonkin kokemuksia työssäni. Ihmisten kohtaaminen on työssäni se tarkoitus, minkä vuoksi tulevana sosiaalityöntekijänä jaksan työtäni tehdä. Tämä tutkimus on ollut eräänlainen matka viiden naisen elämässä ja tutkimus on antanut minulle paljon tietoa maaseudun elämästä suurten ikäluokkien syntymisen aikoihin. Vaikka tässä tutkimuksessa ei maaseudun merkitys noussut niin merkittävään rooliin kuin muut tutkimuksen muut tekijät, huomaan maaseudun antaneen oman rauhoittavan vaikutuksen naisten elämään. Sen sijaan taloudellisen huono-osaisuuden kokeminen ja ne seikat, jotka ovat synnyttäneet taloudellista huono-osaisuutta, tulevat esille tutkimuksessani. Ne ovat niitä yhtymäkohtia, jotka ovat antaneet tutkimukselleni sen arvon, mitä sosiaalisten ongelmien tarkasteleminen vaatii. Unohtamatta naistutkimuksen tärkeyttä, voin todeta, että naiseus identiteettinä antaa vastauksia siihen, miten naiset ylipäätään kestävät huono-osaisuutta. Beauvoirin (1973) toteamus: *naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan* saa minut ymmärtämään suuriin ikäluokkiin kuuluvien naisten elämänkulkua yhteiskunnallisesti merkittävästä ajankohdasta nykypäivään saakka. Tutkimukseeni osallistuneet naiset ovat rakentaneet identiteettiään sellaisissa olosuhteissa, jotka eivät ole olleet omasta tahdosta riippuvaisia vaan monien elämän sattumien muovaamia. Kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät ovat vaikuttaneet naisten elämään ja yhteiskunnallinen kehitys on antanut omat reunaehdonsa elämäkululle.

Luvun alussa aloin tekemään suuriin ikäluokkiin kuuluvan naisen muotokuvaa. Kyseisen naisen elämässä oli tapahtunut traaginen käänne, kun hänen lapsensa teki itsemurhan teini-iässä. Selviytymiskeinona suruunsa hän on kirjoittanut runoja. Runojen kirjoittaminen oli hänelle tärkeää ja haastattelutilanteessa hän esitteli minulle tekemiään runoja. Hänen elämäntarinansa on päättynyt ja nyt hän lepää lapsensa vieressä. Hänen elämäntarinaansa mahtuivat yhteiskunnallisten muutosten ”aallot” ja sisukkaan naisen ominaisuudet, joiden avulla hän selviytyi myös niukoissa taloudellisissa marginaaleissa. Maaseutu tarjosi hänelle sen elinympäristön, missä hän lopulta viihtyi loppuelämänsä. Haluan päättää tutkimukseni naisen kirjoittamaan runoon.

Helluntaisade

Tuomet kukkivat

Sataa, pieni tyttö juoksee

Sateessa

Kuin kyyneleitä kämmenellä

Hän vain nauraa

Lämmin on kesän sade

Nyt lapsi on Taivaan Isän kämmenellä

Viekää myös äiti tuomen alle

Pyyhkikää kyyneleet.

LÄHTEET:

Apo, Satu. 1993. Orjatyöksi oman kodin valtiaaksi. Näkemyksiä kahdeksasta maalaiselämän kuvauksesta. Teoksessa Piela, Ulla (toim.): Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäntarinoista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 125-148.

Beauvoir, Simone de. 1973. The second sex. Käänt. E.M. Parshley. New York: Vintage. (Alkuteos Le deuxième sexe 1949. Suomeksi: Toinen sukupuoli, lyhentäen suomentanut Annikki Suni. Helsinki: Kirjayhtymä 1980.)

Bender, Christine. 1999. Behov och ideologi - socialt arbete med misshandlade kvinnor. Teoksessa Gunnarsson, Evy & Schlytter, Astrid (red.) Kön och makt i socialt arbete. Rapport i socialt arbete nr 91. Stockholm: Stockholms universitetet, Institutionen för socialt arbete, Socialhögskolan, 89-106.

Brandth, Berit. 2002. Gender identity in European family farming: a literature review. *Sociologia Ruralis* 43:3, 181-200.

Butler, Judith. 1990. Gender Trouble. New York & London: Routledge.

Butler, Judith. 1993. Bodies that Matter. New York & London: Routledge.

Butler, Judith. 2006. Hankala sukupuoli. Suomentaneet Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi. Tammer-Paino Oy. Tampere. Sivut 41. Sivut 49-55.

Dominelli, Lena & McLeod, Eileen. 1989. Feminist Social Work. Basingstoke: Macmillan.

Forsberg, Hannele., Kuronen, Marjo & Ritala-Koskinen, Aino. 1992/1999. Feministinen sosiaalityö- Kysymyksiä ja uusia kysymyksiä. Teoksessa Nurminen Eija (toim.) Sosiaalityö ristipaineissa. Helsinki: Helsingin yliopiston avoin yliopisto, 173-179. (julkaistu alun perin 1992)

Foucault, Michel. 1990. The History of Sexuality. Volume 1: An Introduction. Penguin

Books.

Granfelt, Riitta. 1992. Asuntolan naisen elämää. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia 1/1992. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Granfelt, Riitta. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: SKS.

Granfelt, Riitta. 2002. Pahasta kirjoittaminen. Artikkeliteoksessa M. Laitinen & J. Hurtig (toim.) Pahan kosketus. Ihmissyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 127-141.

Haraway, Donna. 1991. Situated Knowledges. The Science Question in Feminism and Privilege of Partial Perspective. Teoksessa Haraway, Donna: Simians, Cyborgs and Women, The Reinvention of Nature, New York: Routledge, 183-201.

Heikkilä, Matti. 2000. Syrjäytymisen tutkimus 1990-luvulla. Artikkeliteoksessa Heikkilä, Matti. & Karjalainen, Jouko (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Tammer-Paino Oy. Tampere. Sivut 172-173.

Heikkinen, Hannu L. T. 2007. Narratiivinen tutkimus- todellisuus kertomuksena. Artikkeliteoksessa Aaltola, Juhani., & Valli, Raine. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. WS Bookwell Oy. Juva. Sivut 142-148.

Heikkinen, Kaija. 2006. Maaseudun sukupuolittuneet tilat ja ulossulkeminen. Artikkeliaikakauslehdessä Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 3/2006. Sivut 24-25.

Heinämaa, Sara., Reuter, Martina., Saarikangas, Kirsi. 1997. Lähtökohtia. Artikkeliteoksessa Heinämaa, Sara., Reuter, Martina., Saarikangas, Kirsi. (toim.) Ruumiin kuvia. Tammer-Paino Oy. Tampere. Sivut 7-8.

Hirsjärvi, Sirkka., Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 1997. Tutki ja kirjoita. Tammer-Paino Oy. Tampere. Sivu 179.

Hirsjärvi, Sirkka., Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2003. Tutki ja kirjoita. Dark Oy. Vantaa. Sivut 152, 168-169.

Hoikkala, Tommi. 2008. Suuret ikäluokat ja työ. Artikkeliteoksessa Purhonen, Semi., Hoikkala, Tommi. & Roos, J.P. (toim.) Kenen sukupolveen kuulut? Esa Print Oy. Tampere. Sivu 74-86.

Honkanen, Katriina. 2000. Mary Daly: Feministi!. Artikkeliteoksessa Anttonen, Anneli., Lempiäinen, Kirsti., Liljerström, Marianne. (toim.) Feministejä- Aikamme ajattelijoita. Tammer-Paino Oy. Tampere. Sivut 61-77.

Häkkinen, Antti. & Linnamäki, Eila. & Leino-Kaukiainen, Pirkko. 2005. Suomi, johon suuret ikäluokat syntyvät. Artikkeliteoksessa Karisto, Antti. (toim.) Suuret ikäluokat. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. Sivut 61-67.

Hänninen, Jorma. 2004. Sosiaalityön miehet ja huoltapitävä valta. Artikkeliteoksessa Kuronen, Marjo., Granfelt, Riitta., Nyqvist, Leo., Petrelius, Päivi. (toim.) 2004. Sukupuoli ja sosiaalityö. WS Bookwell Oy. Juva. Sivut 80-84.

Hänninen, Vilma. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen Yliopisto. Tampere. Sivut 15-25.

Hänninen, V. & Valkonen, J. 1998. Tarinat ja sairaudet ja kuntoutuminen. Artikkeliteoksessa V. Hänninen & J. Valkonen (toim.) Kunnan tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Tutkimuksia 59/1998. Helsinki: Kuntoutussäätiö. 3-20.

Julkunen, Raija. 2010. Sukupuolen järjestyksen ja tasa-arvon paradoksit. Vastapaino. Tampere. Sivut 10, 40-50.

Julkunen, Raija. 2005. " Suurten ikäluokkien sankariteko" Artikkeliteoksessa Karisto, Antti. (toim.) 2005. Suuret ikäluokat. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. Sivu 277.

Juntto, Anneli & Vilkkonen, Anni. 2005. Monta kotia, Suurten ikäluokkien asumishistoriat. Artikkeliteoksessa Karisto, Antti. (toim.) 2005. Suuret ikäluokat. Gummerus Kirjapaino

Oy. Jyväskylä. Sivu 120.

Juvonen, Tuula., Rossi, Leena-Maija., Saresma, Tuija. 2010. Kuinka sukupuolta voi tutkia? Artikkeliteoksessa Saresma, Tuija., Rossi, Leena-Maija., Juvonen, Tuula. (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 2010. Sivut 11-12.

Järnefelt, Noora. 2003. Ikääntyvien työuran päättyminen lamavuosina ja nousukaudella. Työmarkkinat 2003:10. Tilastokeskus, Helsinki.

Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti. 2005. Köyhyyden teoria ja käytäntö. Artikkeliteoksessa Saari, Juho. (toim.) Köyhyyspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Kirjapaino Dark Oy. Vantaa. 2005. Sivu 58.

Karisto, Antti. (toim.) 2005. Suuret ikäluokat. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. Sivut 17-24.

Keskinen, Suvi. 2004. Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa. Artikkeliteoksessa Kuronen, Marjo., Granfelt, Riitta., Nyqvist, Lea., Petrelius, Päivi. (toim.) 2004. Sukupuoli ja sosiaalityö. WS Bookwell Oy. Juva. Sivu 31. 37-38.

Koivunen, Anu. & Liljeström, Marianne. Kritiikki, visiot, muutos - feministinen purkamis- ja rakentamisprojekti. Artikkeliteoksessa Koivunen, Anu. & Liljeström, Marianne (toim.) 1996. Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. Sivut 15-17.

Kosonen, Ulla. 2003. Naisia työn reunalla. Elämäkokemuksia ja ikäsyryntää. SoPhi, Jyväskylä.

Kuronen, Marjo., Granfelt, Riitta., Nyqvist, Leo., Petrelius, Päivi. (toim.) 2004. Sukupuoli ja sosiaalityö. WS Bookwell Oy. Juva. Sivut 9-10. 20-21. 29.

Laitinen, Merja. & Uusitalo, Tuula. Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäntapahtumien tutkimisessa. Artikkeliteoksessa Kaasila, Raimo., Rajala, Raimo., Nurmi, Kari. E. (toim.) 2008. Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Juvenes Print. Tampere. Sivut

110-124. 133-134,139.

Lieblich, A. & Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. 1998. Narrative Research, Reading, Analysis and Interpretation. Applied Social Research Methods Series. Volume 47. Thousand Oaks, Ca.: Sage.

Liljeström, Marianne., Anttonen, Anneli., Lempiäinen, Kirsti. 2000. Nykyfeminismin ajattelijoita: Johdatus teemaan. Artikkelit teoksessa Anttonen, Anneli., Kirsti Lempiäinen., Liljeström, Marianne. (toim.) 2000. Feministijä- aikamme ajattelijoita. Tammer-Paino Oy. Tampere. Sivu 9.

Löfström, Jan. 1999. Sukupuoliero agraarikulttuurissa. " Se nyt vaan on semmoinen". Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Malmi, Pasi. 2007. Mikä feminismissä ja naistutkimuksessa mättää? Artikkelit teoksessa Kotro, Arno., Sepponen, Hannu.T. Mies vailla tasa-arvoa. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. Sivut 8-13.

Mannheim, Karl. 1952. The Problem of Generations. Sivut 230-235. Teoksessa Purhonen, Semi., Hoikkala, Tommi. & Roos, J.P. (toim.)2008. Kenen sukupolveen kuulut? Esa Print Oy. Tampere. Sivu 73.

Mäkelä, Matti. 2007. Kun miehestä tuli heittiö. Artikkelit teoksessa Kotro, Arno., Sepponen, Hannu.T. Mies vailla tasa-arvoa. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. Sivut 189-195.

Nicholson, Linda & Seidman, Steven. 1995. Introduction. Teoksessa Nicholson, Linda & Seidman, Steven (eds.) Social Postmodernism, Beyond Identity Politics. Cambridge: Cambridge University Press, 1-35.

Paananen, Soili. 2008. Saksalainen elämäkertametodologia oppimisen tutkimuksessa. Artikkelit teoksessa Kaasila, Raimo., Rajala, Raimo., Nurmi, Kari E. (toim). Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Juvenes Print. Tampere. Sivut 21-22.

Perho, Hannu & Korhonen, Merja. 2008. Elämäntarinat keski-ikäen kynnyksellä ja niiden yhteydet elämäkokemuksiin ja persoonallisuuden piirteisiin. Artikkelit Psykologia-lehdestä numero 5. Sivut 351- 352.

Polkinghorne, D. 1995. Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J.A. Hatch & R. Wisniewski(toim.) Life history and narrative. London: Falmer,5-23.

Pulkkinen, Tuija. 2000. Judith Butler - Sukupuolen suorittamisen teoreetikko. Artikkelit teoksessa Anttonen, Anneli., Lempiäinen, Kirsti., Liljerström, Marianne. (toim.) Feministit - Aikamme ajattelijoita. Tammer-Paino Oy. Tampere. Sivut 43-56.

Purhonen, Semi. 2008. Johdanto: suuret ikäluokat sukupolvena? Artikkelit teoksessa Purhonen, Semi., Hoikkala, Tommi. & Roos, J.P. (toim.) Kenen sukupolveen kuulut? Esa Print Oy. Tampere. Sivut 12.

Purhonen, Semi., Hoikkala, Tommi. & Roos, J.P. 2008. Kenen sukupolveen kuulut? Esa Print Oy. Tampere. Sivut 33-58.

Pösö, Tarja. 1986. Naisesta naisvanki? Tutkimus naisten rikollisuudesta. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia 83. Tampere: Tampereen yliopisto.

Raunio, Kyösti. 2000. Sosiaalityö murroksessa. Tammer-Paino Oy. Tampere. Sivut 12, 130,223.

Rossi, Leena-Maija. 2010. Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Artikkelit teoksessa Saresma, Tuija., Rossi., Leena-Maija., Juvonen, Tuula. (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 2010. Sivut 23-32.

Rossiter, Amy. 2000. The Postmodern Feminist Condition: New Conditions for Social Work. Teoksessa Fawcett, Barbara, Featherstone, Brid, Fook, Jan & Rossiter, Amy (eds.) Practice and Research in Social Work. Postmodern Feminist Perspectives. London & New York: Routledge, 24-38.

Räsänen, Riitta. 2005. Piika ei oo ihminen, eikä ihra voita- sukupuoli ja omakohtainen nä-

kökulmina kyselyaineiston tulkinnassa. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo., Olsson, Pia., Ruotsala, Helena (toim.) Polkuja etnologian menetelmiin. Ethnos ry, Helsinki, 246-264.

Saarenheimo, Marja. 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Tammer- Paino Oy. Tampere. Sivut 13-57.

Sartre, Jean-Paul. 1990. Being and Nothingness. Teoksessa Heinämaa, Sara., Reuter, Martina., Saarikangas, Kirsi. (toim.) Ruumiin kuvia. Tammer-Paino Oy. Tampere. Sivut 200-201.

Satka, Mirja. 1995. Making Social Citizenship. Conceptual practices from the Finnish Poor Law to Professional social work. Jyväskylä: SoPhi.

Siiskonen, Pirjo. 1990. Emännän ja isännän roolin muutos maatalouden uudenaikaistuksessa. Tutkimus maatilan emännän ja isännän rooleista työnjaon avulla tarkasteltuna. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja, Mikkeli.

Sireni, Maarit. 2005: Sukupuoli-identiteetit ja keho maaseutumaantieteen tutkimuskohteina. Maaseudun Uusi Aika 1/2005, 5-18.

Sulkunen, Pekka. 1981. Wet Generation. Living Conditions and Drinking Pattern in Finland, Conitues in a Reanalysis of Finnish Drinking Survey Data. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste n:o 155. Helsinki.

Sund, Reijo. Huono-osaisuus tiedollisena haasteena. Artikkeliteoksessa Hänninen, Sakari., Karjalainen, Jouko., Lahti, Tuukka. (toim.) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi. 2005. Sivut 38-47.

Tuohinen, Titta. 1996. Isät, pojat ja pärjäämisen henki. Sivut 66-101. Artikkeliteoksessa Purhonen, Semi., Hoikkala, Tommi. & Roos, J.P. (toim.)2008. Kenen sukupolveen kuulut? Esa Print Oy. Tampere. Sivu 86.

Törrönen, Jukka. Toisen ääni, näkökulma ja kohteena oleminen. Artikkeliteoksessa Hänninen, Sakari., Karjalainen, Jouko., Lahti, Tuukka. (toim.) Toinen tieto. Kirjoituksia huo-

no-osaisuuden tunnistamisesta. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi. 2005. Sivut 16-20.

Uusitalo, Hannu. 2000. Köyhyys ja tulonjako. Artikkeliteoksessa Heikkilä, Matti. & Karjalainen, Jouko (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Tammer-Paino Oy. Tampere. Sivu 43.

Vakimo, Sinikka. 1999. Maaseutu naisen ikääntymisympäristönä. Artikkeliteoksessa Kangas, Ilka & Nikander, Pirjo (toim.) Naiset ja ikääntyminen. Tammer-Paino Oy. Tampere. Sivut 122-125.

Valkonen, Tapani & Kauppinen, Timo M. 2005. Märkä ja nuorena nukkuva sukupolvi? Artikkeliteoksessa Karisto, Antti. (toim.) 2005. Suuret ikäluokat. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. Sivut 335.

Vuorela, Toivo. 1977. Suomalainen kansankulttuuri. Maaseudun sukupuolittuneet tilat ja ulossulkeminen. Artikkeliteoksessa Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 3/2006. Sivu 23.

Vuori, Jaana. 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampere University Press.

Vuori, Jaana. 2010. Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa Saresma, Tuija., Rossi, Leena-Maija., Juvonen, Tuula. (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. Sivut 116-117.

Williams, Fiona. 1996. Postmodernism, Feminism and the Question of Difference. Teoksessa Parton, Nigel (ed) Social Theory, Social Change and Social Work. London & New York: Routledge, 61-76.

Östman, Ann-Catrin. 2000. Mjök och jord. Om kvinnlighet, manlighet i ett österbottnisk jordbrukssamhälle ca 1870-1940. Dissertation. Åbo Akademis förlag, Åbo.

Östman, Ann-Catrin. 2004. Samanarvoisuus ja hierarkia talonpoikaisessa työyhteisössä. Historiallinen Aikakauskirja, 315-326.

